

Miloslav Havlíček – nenápadný zvěstovatel fantastických světů

Po odchodu Gustava Kruma zůstal posledním bardem nejstarší generace českých ilustrátorů, jejichž téměř celá výtvarná činnost se odehrávala na poli časopisecké a knižní ilustrace. Narodil se za první republiky a v letošním červenci oslavil své 80. narozeniny.

Mnozí ze starších čtenářů Interkomu jméno Miloslava Havlíčka znají, protože ujížděli právě na jeho časopiseckých ilustracích k vědeckofantastickým povídkám v *Zápisníku* a *Sedmičce pionýrů*. Zejména tvorba z dětského týdeníku se předlistopadové generaci zaryla silně pod kůži. Sedmička měla křídový papír a kvalitní tisk, který věrně reprodukoval výtvarníkovy výlety do světa sci-fi. Drtivá část povídek a „čtení na pokračování“ pocházela z pera sovětských autorů, ovšem příběhy byly poutavé a napínavé, většinou zbavené politické propagandy. Při absenci západní sci-fi tak představovaly pro fanoušky jeden z mála pravidelných zdrojů jejich oblíbeného čtiva. Ovšem ty ilustrace! Mě osobně doslova posadili na zadek při jejich spatření. Téměř ze dne na den se tady objevil výtvarník, který mohl směle konkurovat svým západním kolegům. Bylo u něj vidět, že řemeslo má zvládnuté „par excelens“ a nebude mít žádné problémy s figurami, obličejí ani technikou.

Miloslav Havlíček se narodil v Praze 15. července 1933. Jeho čtenářské zážitky z mládí jsou spojeny nejen s mayovkami a foglarovkami, ale zejména s sešitovou řadou Rodokaps.

Díky této četbě se v něm zakódoval pozitivní vztah k dobrodružné tematice, jehož pak využíval ve své pozdější ilustrační tvorbě. Absolvoval Vyšší školu uměleckého průmyslu, kde mezi jeho profesory patřili známí ilustrátoři Antonín Pospíšil a Karel Miller. První kresbu mu tehdy otiskl týdeník Květy. V roce 1952 přijal zaměstnání v nakladatelství Naše vojsko a po vojenské prezenční službě se tam opět vrátil. O několik let později vstoupil jako výtvarný redaktor do nově vzniklého armádního čtrnáctideníku Zápisník v téže nakladatelství (1957). Od té doby se rovněž datuje jeho spolupráce s časopisem Freundschaft, určeným pro školy k výuce němčiny. Časopisecký svět jej uchvátil a předurčil tak jeho budoucí profesní dráhu, která se měla neustále točit kolem periodického tisku.

V druhé polovině 60. let v měsíčníku Letectví + kosmonautika obrazově doprovodil sérii článků dr. Josefa Götze a Václava Tikovského o UFO. Mezi tehdejšími čtenáři vzbudily černobílé ilustrace, částečně připomínající negativní fotografie s titulky, nemalou pozornost. Nadto ještě u tématu, kterému se u nás nedostávalo dostatek publicity, takže výtvarník musel hodně improvizovat, aby čtenáři přiblížil problematiku pohybující se na hraně mezi realitou a fikcí. Stejným způsobem ilustroval i další texty pro L+K s leteckým, válečným i špiónážním obsahem.

Mimo hlavní náplně své práce v redakci Zápisníku začal s přelomem let šedesátých a sedm-

pokračování na str. 6

OBSAH

Miloslav Havlíček – nenápadný

zvěstovatel fantastických světů

Čtenářův průvodce po Interkomu

Hvězdný bulvár

František Novotný: Křížník Thor

Vilma Kadlečková: Mycelium I

Vilma Kadlečková: Jantarové oči

Bájně země odráží velmi pozemské touhy

Roger Zelazny – Pán světla

Škrabopis 2-3/2013

Střípy z Poláčka, střípy z Fukse

Časem s vědou –

1 Zrození moderního věku 16

2 Křížník Thor I jako e-kniha 16

3 Prométheův popel 17

9 Třeštění letitého popularizátora 20 17

10 Enderova hra: Příjemné filmové 18

11 překvapení 18

DOGMA 18

12 Zápis z Porady ČS Fandomu 20

13

14 Příloha: Vznik fandomu a „realistická 16

fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kminka

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Máme za sebou volby, svým způsobem podobně komické jako ty minulé, opět jsem sebral pár reakcí, ale teď už spíš jen abych zachoval některé štěpné výroky pro budoucí či vyplnil prázdné místo mezi důležitějšími články.

Díky Milanovi Krejčímu můžeme alespoň dodatečně popřát hodně zdraví Miloslavu Havlíčkovi k jeho „nedávným“, raději napíšu letošním, osmdesátým narozeninám. Více o něm a o jeho kresbách, na kterých jsme vyrůstali, na straně 1 a 6.

Křížník Thor Františka Novotného vyšel jako e-kniha. Pokud jste si jej nepořídili, protože už nemáte místo na knihy, můžete jej nasát do své čtečky, recenzi Honzy Křečka najdete na straně 9, o e-knize na straně 16.

Papírově v těchto dnech (a na čtečce jistě brzy potom) vychází druhý díl Mycelia *Led pod kůží*. Ten ještě nikdo nerecenzoval, ale na straně 10 najdete dvě trochu opožděné recenze jedničky.

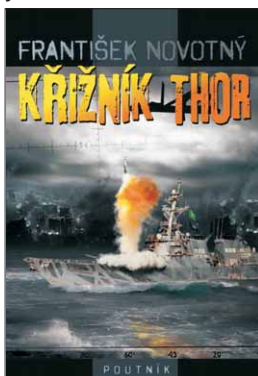
A Honza Křeček nám poslal i svou recenzi *Příběhu spalovače mrtvol*, která se sice nevešla do minulého čísla, ale třeba Vám napoví, co koupit k Vánocům.

Ivan Adamovič nám poskytl recenzi *Bájně země od rájejí velmi pozemské touhy* nové knihy Umberta Eca.

I v tomto čísle pokračujeme v přetiskování práce *Vznik fandumu a „realistická fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kmínka* od Jana Czechaczka.

Hradecký Spolek přátel krásného slova vydal další číslo svého zpravodaje Škrabopis, více o tom na straně 14, na straně 17 upozorníme na výstavu obrazů mladé autorky Ceny Karla Čapka Zdeňky Pšeničkové.

Zdeněk Rampas

Volby a ohlasy na ně

Rozpočet by měl být vyvážený, státní pokladna by se měla znovu naplnit, veřejný dluh snížit, arogance úřednictva zmírnit, pomoc cizím zemím by se měla omezit, nemá-li Řím přijít na mizinu. Lidé se znovu musí učit pracovat, místo aby žili z veřejné podpory. **Marcus Tullius Cicero, konsul římské republiky pro rok 63 př. Kr.**

ČSSD se samozřejmě ohání „vyspělými západními demokraciemi“. Nepochybuji, že kdyby tato strana byla společně s komunisty ve vládě, že by dokázala v mnohém dosáhnout západních standardů: nezaměstnanost jako ve Španělsku (26 procent, 56,5 procenta u mladých do 25 let), státní dluh jako ve Francii (93 procent HDP), hospodářský růst jako v Itálii (dlouhodobě nula), zdanění jako v Německu, veřejné služby jako v Portugalsku. Nemusím ani strašit Řeckem.

...
Zelení: Pokládám je za light verzi sociální demokracie pro studenty, kterým ČSSD připadá příliš dědkovská či strejcovská. Pod zelenou kapotou je ovšem stejný typ motoru s vysokou spotřebou a malou účinností: evropský sociální stát, progresivní daně, huráevropanství atd. Kdo volí zelené, mohl by rovnou volit socialisty. A nemusí namlouvat sám sobě, že je „cool“.

Pavel Kohout: Povolební výsledky očima pravicového voliče

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 10-11/2013 (287)

Adresa redakce:

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6,
Česká republika

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor:

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka:

Kristýna Benediktová

Redakční kruh:

Richard Klíčník a Michaela

Autoři tohoto čísla:

Ivan Adamovič, Jan Czechaczek, Filip Gotgrid, Jakub Guman, František Houdek, Petr Kaufner, Jan Kovanec, Milan Krejčí, Jan Křeček, Julie Nováková, Zdeněk Rampas, Jan Vaněk jr.

Sponzoři tohoto čísla

Jan Haberle
Daniela Kovářová
Jiří Doležal

Vychází nepravidelně.
Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 11. 11. 2013

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze
© INTERKOM

(redakce neodpovídá za škody
vzniklé nesprávným používáním IK)

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Koupil jsem si knihu Prokrastinace. Už týden mi leží na stole a ještě jsem se k ní nedostal.

Twitter

Pálil knihy, zakazoval hudbu, nenáviděl černochoy, zabíjel homosexuály, tak se Che Guevara stal moderním symbolem naděje a svobody.

Twitter

Může být něco horšího než Věci veřejné?

ANO!

Twitter

Nepodezírej hned lidi ze zlých úmyslů, pokud to lze vysvětlit jejich debilítou.

Twitter

Rád bych zdůraznil, že Čechy jsou nejspíš impakťový kráter. Takže hůř už tu bylo. **Satal o volbách po volbách/Twitter**

Jen necelé tři roky trvalo dostat se z ucházející gymnaziální angličtiny na psaní povídek v tom jazyce. S trochou snahy to může zkusit každý.

Julie Nováková

● 25. září v Klubu Julese Vernea přednáší Lukáš Doubrava o ilustracích Zdeňka Buriana se zvláštním přihlédnutím k Verneovkám a Verneffovkám.

Než se k tomu ale dostal, vybral jsem od několika zapomenutlivců letošní předplatné, s šermířským mistrem Vincentem jsme probrali co dnes číst a kde na to brát čas, s Robertem Ramešem jeho studium práv, Honzu Vaňka jr. jsem pozval k Martinu Manišovi, s Frantou Novotným a Richardem Kličníkem možnost vydání Křížníku Thor jako e-knihy, s Pavlem Noskem chystanou výstavu o počátcích fandomu v Bílovci, zapili jsme dceru Přemysla Mičánka, a tak... Franta nám poutavě líčil svou výpravu do podzemí Staré Boleslavi, kde pronikl i do běžně turisticky nedostupných sklepů.

Schůzka byla výjimečná i tím, že po delším čase dorazil jednatel Klubu Egon Čierny, pozval nás na Minicon a ohlásil příští schůzku, na které bude přednáška Richarda Kličníka o jeho cestě po Indonésii.

Lukášova přednáška začala s půlhodinovým zpožděním, než se podařilo ukrotit Leonidův notebook, příště musím donést náš. Ale když se Lukáš konečně dostal ke slovu, bylo vše výborné jako vždy, nejprve nás stručně seznámil s životopisem mladého talentovaného Zdeňka Buriana, naznačil, odkud se asi vzala jeho velká láska k dobrodružným příběhům, zasvěceně mluvil o Burianově práci se světlem a o opakujících se motivech v různých knížkách. Věnoval se i nalezeným nelogičnostem, které ON zapracovává do děje svých převyprávění, pak jsme si prohlédli všechny kvaše, pérovky a barevné obálky verneovek s Mistrovými ilustracemi.

Celkem si přednášku vyslechlo asi 24 členů a příznivců Klubu Julese Vernea.

● 27. září mě Milan Krejčí informoval o svém článku v říjnovém čísle Xantypy, kde má šestistránkové pojednání o ilustrátorovi a komiksovém kreslíři Miloslavu Havlíčkovi, které sepsal k jeho letošním osmdesátinám. Hned jsem si o něj řekl i pro Interkom.

● 28. září mi volal Pavel Poláček, že bychom se na Bílconu mohli podívat na prostory pro výstavu o fandomu a SF.

● 29. září mi Petr Kaufner poslal výsledky výsledky 24. ročníku literární soutěže „O stříbřitělesklý halmochron“, pořádané plzeňským sci-fi klubem Andromeda. Blahopřejeme vítězi Jakubu Štrosovi za povídkou „Kdyby ukřižovali Praotce Čecha aneb 48 hodin na Urquellu“.

● 3. října slaví Korejci svůj Národní den, takže zase do Hiltonu. Měl jsem zkušenost, že když se smlouváme na tři čtvrtě, že už ja tam hrozně plno, a tak jsme s Julií Novákovou dorazili jako druzí, ještě než začal pan velvyslanec vítat hosty.

Náš hlouček, letos ochuzený o Klímovy a Sanču, doplnil Richard Kličník, Filip Škába a Míša a Vlastík Talašovi. Zahlédl jsem i Františku Vrbenskou.

My Young Parková nás seznámila se svým manželem Danielem Kimem (Korejské ženy si ponechávají své jméno), žije se sice jako realitní makléř, ale zabývá se i vydáváním pohádek.

Následovalo obvyklé řečnění, za českou stranu promluvil Jan Fischer a přítomen snad byl i ministr zahraničí Hájek; tedy proti době, kdy tu vládli ptáci ODSáci, velmi reprezentativní zastoupení, ono bude něco na tom, že ODS / TOP 09 zahraniční politika nikdy nezajímala, a proto vlastně žádnou nemáme.

Honza Vaněk jr., ještě než se sál naplnil oběhl bufety u stěn a informoval nás, kde je kimči, mně ale fronty nikdy nešly, takže jsem na začátku recepcce obmyslně vyrazil k zákuskům a slaná jídla ochutnal, až když u nich bylo volno.

Několik slov jsem stihl prohodit i s Jardou Olšou, Ivanou Bozděchovou a Michalem Ajvazem a byl čas vypadnout :-)

Pak jsem ještě zašel do své staré práce na Václaváku, ale ke Kruhu už jsem se nedokopal, Franta N. nedorazí a Milan Fibiger píše, že má něco jako angínu.

● 4. října testuje Pavel Mikuláščík GoogleGroups, Pandora brzy skončí a musíme vytvořit a zprovoznit nové diskusní fórum pro komunikaci SF klubů.

● 6. října se pokouším dokončit zářijový Interkom.

● **7. října** jsem v RUR potkal Jirku Černého, končí s prací na portování jazyka Java, dnešní HW už je tak výkonný, že není třeba optimalizovat. Tak jsem mu jako brzkému budoucímu důchodci navrhl, aby začal spolupracovat s Legií a doplňovat a zpřesňovat její bibliografii SF.

Martin Šust mě prásknul (tedy označil za kvalifikovaného) Romanu Bílkovi z Vlčí jámy, takže asi budu muset něco napsat o SF v dobách ČSSR. Viz vlcibouda.net.

● **10. října** je u Kruhu Franta Novotný, fotíme jeho články o Robertu Holdstockovi, které napsal pro Magazin Fantasy & SF v letech 96 až 98, aby mu posloužily k přípravě přednášky na Parcon.

Cestou ke Kruhu a pak domů jsem si přečetl pár povídek, které tehdy v Magazinu vycházely, většinou byly příjemně krátké a srozumitelné, opravdu radost číst.

● **12. října** rozjel Martin Šust na XB1 novou rubriku *Osobnosti žánru doporučuji*. Jirka Procházka v ní získal další bod ve vítězném zápase se svým odvěkým, naštestí jen v jeho hlavě existujícím protivníkem, strašlivým pseudointelektuálem, když neodolal nutkání a napsal: „(Pozor! Pro pseudointelektuály nyní přijde sprosté slovo...) *napínavě* ...“ Možná kdyby se raději někdy zamyslel nad tím, kde končí legrace a začíná trapnost, že by se pohnul z místa víc, než když se vyčerpává podobným druhem zápolení.

Odpoledne slavíme u Rámišových Věřiny kulatiny, Vilma za náš kroužek koupila Věře strom do zahrady, na jaře možná už uvidíme první květy nové magnolie.

Bohužel Mileně ochořela velká část rodiny a Viktor s Haničkou a Danielem měli něco nepříjemného :-), ale když nás Vladan nabral na metru a dovezl do Zbuzan, už se tam osvěžovali Honza s Líbou, pak dorazila Jolana (její Honza ochořel rýmičkou a tak se zůstal doma starat o psy), pak konečně přes dopravně sabotovanou Prahu dorazili Klímovi se Sančou a pak Hraničkoví v plné sestavě a asi nakonec Vladanův kamarád Jakub Čepelák, obchodník, spisovatel a prezident Golfového Clubu Bestgolf Blue Sky. Věra nás královsky pohostila, Jakub povyprávěl o svých zážitcích světoběžníka, a Vladan nakonec rozvezl nemotorizovanou část z třinácti přítomných po domovech.

● **17. října** se setkávám s Vladem Říšou na křtu prvního dílu knihy *Osm světů* třináctileté autorky Marcely Remeňové. Marcela pochází z filmářské rodiny, knihu křtil tuším režisér a kameraman F. A. Brabec.

Přišla i tlupa jejich spolužáček, mezi tou spoustou budoucích modelek mladá autorka přece jen vypadala jinak, zdá se, že svou knihu z větší části napsal sama a asi má i něco v hlavě.

Po křtu jsem se odebral ke Kruhu, kde už byl Franta Novotný, a já tam distribuuji čerstvě vydaný Interkom. To mě přivedlo k hovoru s Jirkou Sedláčkem, který si právě koupil *Nebojte se Ameriky*. Tak jsme popovídali na téma, zda se někdy Martin Gilar vrátí do Česka.

● **18. října** vyrazíme s Pagim, Jiřinou a Dárečkem do Březové nad Svitavou. Penzion Pohoda se změnil jen trochu, nelze odělit výčep od hlavního sálu, což si asi vynutilo občasné pořádání diskoték. Brzy po nás dorazil Franta Moravec se zeřákem a donesl Jiřině letošního Ludvíka, kupodivu připomněl mu to Interkom, který našel ve schránce, po mnoha letech Porada nepředhlonila pozvánku. Pak přijeli Bidlo (po sedmileté absenci) a další radní Rady fandomu Harv a po nich se přišel na starou partu podívat Franta Monhart. Dáreček dovezl výtisky Halmochronu a něco z produkce Laseru.

● **19. října** po snídani propukla příprava na Poradu, která začala, když dorazili Pavel Mikuláščík a Roman „Doktor“ Hruška za pořadatele Parconu / Fénixconu a nakonec z Ostravy doputoval Standa Otava. A vlastně to nebylo nakonec, i když jsme je čekali až odpoledne, přijeli ještě před obědem Mirek Dvořák a Draha. Mirek nás pak informoval o přípravě letošního sborníku Mlok.

Nedorazil žádný zájemce o konání Parconu 2014, pouze Roman Hruška z CS, který ale váhal, zda do toho jít, s tím, že se CS bude moci rozhodnout, až podle toho jak dopadne letošní Parcon/Fénixcon. A tuším Dáša přivezla neurčité vyjádření, že by Win a Roger chtěli zopakovat Parcon/ComicsCon. Vašek Pravda dvěma mailly vzkázal, že pokud nebude jiný kandidát, tak že by Parcon uspořádal (nabídl prostory hotelu: „*Celková kapacita bude cca 100 postelí a cca 50 spacáků, pro Parcon tedy dostatečně.*“) Hlavně ale vadily termíny, které si vymínil, kolidovaly s jinými akcemi.

Více v zápisu na straně 20.

● **20. října** překonávám nějakou virózu, nejspíš dovezenou z Porady.

● **21. října** nesu do RUR Interkomu, když jsem dorazil, vysvětloval zrovna Honza Macháček přítomným vznik peněz v moderní ekonomice, kde peníze vytvářejí komerční banky formou úvěru/dluhu.

Já ponoukám Jirku Černého k doplňování Legie.info, až tedy nebude mít v důchodu co dělat.

Po dlouhé době se ukázala Jana Labíková, ve spořitelně či kde to otročí, dělá za stejný plat 2x tolik, ale jinak mi připadlo, že ji nechození do naší party jen prospělo (taky je možné, že zhubla vysilením).

● **23. října** navštěvuji Pavla Housera, chystá se rekonstruovat svůj bohnický (3+kk) byt a pak jej pronajímát, zájemci, pište na adresu IK.

Večer kvačím do KJV, kde Richard Klíčník líčil svou cestu po Indonésii a Malajsi, opravdu nám (sešlo se nás asi deset) přiblížil, jak může být svět rozmanitý a odlišný. U Indonésie, země skládající se z cca 17 000 ostrovů, to platí zvláště.

Po delším čase dorazila i Eva Holcmanová, tak jsem ji hned stáhnul o předplatné a doplatné Interkomu.

● **26. října** si užívám volby, je to napínavější než fotbal, doufám, že brzy zase nějaké budou, vydržel jsem u toho celé odpoledne.

V 18.56 se na webu objevilo:

R.I.P. Marek Benda

Byls tu vždy. Nyní už musíme kráčet sami.

Ale již v 19.04 vypočítal Honza Vaněk jr. a na NYXu oznámil, že jeden ze zakladatelů Dračího doupěte Marek Benda zůstává i nadále ve sněmovně.

České televizi a asi i volební komisi trvalo do 19.50, než to také zjistila :-)) (a my konečně víme, že Honza je o 46 minut lepší než veřejnoprávní kanál, vše je měřitelné :-))

● **27. října** jsem Michaelou odvečen na Hradčanské náměstí na prohlídku pandurů a další vojenské techniky před Pražským hradem.

● **29. října** mě Vladimír 518 poslal náhledy 10 stran z jeho knihy KMENY, které jsou věnovány fandomu, se zákeřnou žádostí o popisky k fotografiím. Což o to, poznal jsem skoro každého, ale kde se ty lidi a při jaké příležitosti nechali vyfotografovat? Nakonec jsme něco s Ivanem Adamovičem dali dohromady, ovšem nepodařilo by se to bez vydatné pomoci Čapových, Pavla Konečného a Pagiho.

● **30. října** mám o druhé sraz s Filipem před Novým Smíchovem / Cinema Art, jdeme na Enderovu hru, a protože jsem v tomhle kině ještě nebyl, raději jsem si počkal na průvodce. Ten se samozřejmě zpozdl a já nechal mobil doma, takže jsem se to nedovyděl. Následkem čehož jsme přišli jako jedni z posledních a měl jsem dost práce se nepřerazit a najít slušné místo, takže jsem přehlédl Julii, Jirku Pavlovského i Janu Jůzlovou, jen Mistra Fuku, který k filmu pořídil titulky, jsem zaznamenal.

Film se mi líbil, hlavně celkem věrné zachování předlohy, i když vše museli zhustit do nepravděpodobně krátké doby, ale něco mi tam chybělo, bylo to takové sterilní...

Více o filmu raději Julie na straně 18.

Po filmu jsem se vydal do Klementina na pořad Michala Hvoreckého, škoda, že jsme se nedomluvili se Sančou nebo Jolanou, určitě by se jim to líbilo, ale alespoň se nečekaně objevil Viktor Janiš, bohužel musel odejít před koncem, škoda, i beseda na závěr byla zajímavá.

Michal je ještě spisovatel ze staré školy, má názory, které někoho zajímají, vystupování, establišmentu je nepohodlný a k tomu všemu umí ještě psát. V Česku takovou kombinaci neznám. Přečetl svou povídku z knihy NAUM *Láska a smrt na Vianoce*, najdete ji na hvorecky.sk/2010/12/19/laska-a-smrt-na-vianoce

Některé vtípky jsem pochopil, až když jsem si povídku znovu přečetl na webu, ale to bylo dané asi mou hluchotou

● **31. října** jsem s Honzou Poláčkem dorazil do Neoluxoru, kde Pavel Kosatík křtil knihu o Pavlu Tigridovi. Oproti jindy jsme vydrželi až do konce, pořad byl dobře udělaný a dobře vedený a Tigrid byl zjevně ještě zajímavější postava, než jsem jsem si myslel. Honza pak zjistil, že doma zapomněl řidičák a už neměl stání při myšlence, že ho zrovna dnes zastaví policajti, a já se vydal ke Kruhu, kde jsem našel Vlada Říšu, Vlád'u Kejvala a potom dorazili i Franta Novotný a Edita Duřková. Probírali jsme hlavně témata z Českého století.

● **1. listopadu** u Klímových pořádáme dušičko-svařákový večírek, sákrýš na svařák, nepočítáme-li horkou medovinu, nedošlo, takže jsme heslo večírku: *Dopřejte své dýni společenský život, otevřete skříně kostlivcům, svařte duši!!* naplnili jen z části. Náctiletí obsadili zimní zahradu (Vilma jí rozšířila možný večírkový prostor) a dvacítká dospělci salón se stoly plnými pochutin. Milena připravila paštiku, Vilma saláty, Miša meruňkový koláč a zeleninu, ostatní dodali pití a chroupavé likvidátory žlučníků.

Pán domu byl v Brně na hádankářsko-dešifrovacím mistrovství TMOU, takže se o intelektuální klima musel postarat Viktor Janiš, a jako jindy to zvládl velmi snadno.

Časem ještě dorazili Ivan a Toshiko Hraničkoví, Andrea Patrasová s manželem Davidem a Zrada. Asi jsem nevyjmenoval všechny, protože nás bylo bez dětí a náctiletých dvacet.

● **2. listopadu** odpočívám po večírku a VP rozjždí ukrivděnou kampaň kvůli pořádání Parconu 2014. Zachytil jsem ještě Randalfovu dělostřeleckou přípravu a pak jsem si toho přestal všimnout. Obecně bych ale řekl, že není nejšťastnějším začátkem, když něco chci, všem vynadat a věc veřejně odmítnout.

● **3. listopadu** dokončuji převod Křížníku Thor do ePub, kdo to ještě nemá papírové, protože už se mu do bytu nevejdou další knihy, může si opatřit jako e-knihu.

Večer sledujeme České století 2, ten Landa není až tak špatný ve srovnání s tím, jakou si dělá image. Něco jako Vašek o zápis výše :-)

Křest knihy *tigrid, poprvé* (foto Petr Brodecký)

● **4. listopadu** jsme se v RUR sešli vedle Filipa už jen já a Honzové Macháček a Vaněk jr. Honzovi Macháčkoví se podařilo vysvětlit mi svou interpretaci Mycelia tak, abych pochopil ji i já. Odpíchl se od zmínky o 11. září, ale knihu nad/interpretovat tak, že naopak Ōsse je imperialistický (koloniální) svět západu (létají do vesmíru už deset tisíc let) a pozemšťané odpovídají spíše utlačovaným muslimům. Pak ale ovšem katastrofa na Lathö Ganymed (připisovaná pozemským exxenofobům, ale ve skutečnosti provedená na příkaz z Ōsse) jakoby přitaká konspiračním teoriím, v nichž dvojčata zničila CIA.

● **7. listopadu** nejdou ke Kruhu, abych měl dost sil na Bílcon a hlavně na cestu na něj.

Zdeněk Rampas

pokračování ze str 1 desátých přispívat do mnoha dalších tiskovin jako AZ Magazin, Signál, Interpresmagazin, Čs. Voják a také ilustroval v ediční řadě Magnet mnohé svazky špiónážního, krimi a detektivního žánru.

DĚTSKÉ ČASOPISY

Zcela nová dimenze Havlíčkovy tvorby začala díky spolupráci s dětskými časopisy v první polovině sedmdesátých let. Výtvarník dostal příležitost ilustrovat dobrodružnou tematiku, zasahující do různých literárních oblastí (fantastika, western, letecký a námořní román, lovecké příběhy, válečná tematika). Stránky dětských časopisů zase potřebovaly ilustrátora podobného tehdy vytiženému Krumovi a Vraštilovi, aférou Octobriana negativně oceňovanému a omežovanému Bimbovi Konečnému a paleorekonstrukcí zavalenému Burianovi. Došlo tak k oboustranně prospěšné symbióze.

Díky hojně používané perokresbě, akrylu nebo kombinované techniky si Havlíček vytvořil nezaměnitelný styl. Jeho ilustrace jsou na první pohled charakteristické a snadno rozpoznatelné, jako například Burianovy, Krumovy nebo Vraštilovy.

Spolupráce se čtyřmi dětskými časopisy vydávanými v nakladatelství Mladá fronta začala v rozmezí let 1972-75 a trvala průběžně až do jejich zániku začátkem 90. let (vyjma ABC, které vychází dodnes). O něco později (1977) jej pozvala na své stránky i redakce Pionýra, která tehdy zrealizovala novou tvář populárního měsíčníku. Nejprve byl Míla Havlíček osloven z *ABC mladých techniků a přírodovědců* (1973), pro které vytvořil několik atraktivních obálek s kosmonautickou, leteckou, cestovatelskou, technickou a válečnou tematikou, odkazující na texty uvnitř jednotlivých čísel; později to byly i různé

ilustrace k článkům a povídkám. *Ohníček* a *Pionýrská stezka* nabídl Havlíčkovi setkání s celou plejádou zahraničních autorů klasického dobrodružství, detektivek a sci-fi. Prim ale hráli současní domácí pisatelé, kde nechyběli ani O. Batlička, L. Souček nebo A. V. Frič. Výtečnými černobílými kresbami doprovodil Zapletalův román *Stezka odvahy*, který vycházel na pokračování (Pionýrská stezka 1976-77).

Nejintenzivnější spolupráci však vyvíjel s už vzpomínanou *Sedmičkou pionýrů*, kde se objevily stovky kreseb jak k povídkám, tak k novelám a románům na pokračování. Týdenní periodicitu časopisu znamenala pravidelný kontakt s redakcí, považmo s překladatelem a jejím pozdějším šéfredaktorem Josefem Týčem. Vznikly tak úžasné

ilustrace k dobrodružné, ale zejména k fantastické a scifistické literatuře. Ruští a sovětské spisovatelé hráli prim, ale objevilo se zde i několik jmen anglo-americké klasiky (R. Bradbury, J. Wyndham, W. S. Tevis). Z tehdejší sci-fi produkce Sovětského svazu vybíral J. Týč spisovatelé špičky žánru, které prezentovaly čtenářskou kvalitu, zbavenou nánosu politické ideologie. Objevila se tak zde i ve světě uznávaná jména jako Kir Bulyčov, Jevgenij Guljakovskij, Olga Larionovová, Sergej Drugal, Jurij Tupicyn. Josef Týč se nebál sáhnout ani po ruském prozaikovi a básníkovi Valeriji Brjusovovi, jednom ze zakladatelů ruského symbolismu, který v tvorbě zavítal i do hájemství obskurní literatury s prvky fantastična a utopie. Havlíčkovy ilustrační sekvence střídaly různé polohy, od strhujících akce přes melancholicko-filosofické okamžiky až po snové představy. Kreslí se vyhybal zobrazení profláklých „zelených ufounů“, za-

to jeho práce ukazují představitele fauny i flóry, které známe z učednic přírodopisu, až po kryptologické záhady nebo fantastické bytosti, obývající neznámé planety a paralelní světy. Lidští hrdinové jeho obrazových výjevů jsou v každém případě fyzicky přitažliví muži i ženy, někdy až chlapeckých a dívčích tvářích, kterým neschází drsnost a elegance.

Silným výrazovým prostředkem je v Havlíčkově tvorbě zobrazovaná technika. Zvláště jeho kosmické lodě a rakety jsou plné ladných aerodynamických křivek a tvarů, umocňujíc tak jejich reálnost a zároveň i fantastičnost. Původ vizáže robotů či androidů lze zase vystopovat až k scifistickým filmům. Na některých ilustracích je vidět, že se nechal okouzlit filmy *Star Wars* nebo obrazy amerického malíře Borise Valleja.

KOMIKSOVÉ VÝLETY

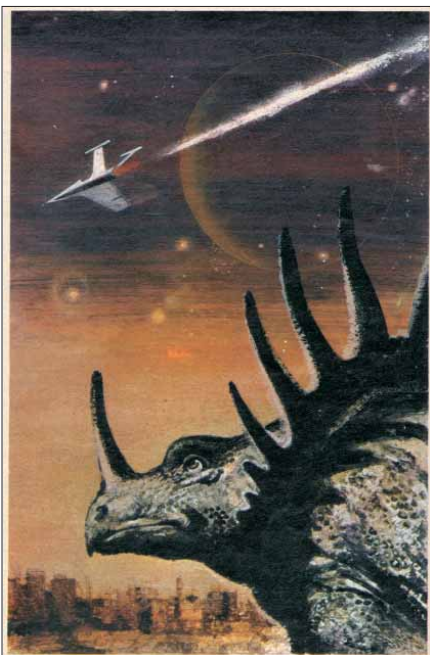
Ke kresleným seriálům se Miloslav Havlíček dostal poněkud později, až ve svých téměř čtyřiceti letech. Jeho seriálová tvorba se projevila ve třech časových vlnách. První dvě byly ještě vlnkami a dá se říci, že kreslíř si zatím mapoval a zkoušel nový žánr či novou formu svého výtvarného projevu.

Seriálovou premiéru si odbyl ve školním časopise *Freundschaft*, určeném pro výuku německého jazyka, se kterým již spolupracoval od roku 1957. V ročníku 1972-73 zde uveřejnil komiksovou adaptaci indiánského románu *Blauvogel – Wahlsohn der Irokesen* (*Modrý pták*, knižně MF 1961) německé spisovatelky Anny Jürgen. Černobílé provedení příběhu dalo vyniknout kreslířově bravurní lince i jeho ztvárnění dobrodružného děje o chlapci, který vyrůstal mezi Irokézy v době anglo-francouzské války o Severní Ameriku.

Pionýrská stezka po násilném přerušení Saudkova Majora Zemana na příkaz „shora“ (z Tiskového odboru sekretariátu FMV) v prosinci 1978 hledala další „nezávadný“ námět pro nový kreslený seriál. Redakce si zvolila špiónážní román Vasilije Ardamatského o dvou sovětských rozvědčících v týlu nacistů a M. Havlíčka požádala o výtvarné zpracování. Barevný seriál vycházel dva roky (1980-81) pod názvem *Saturn*, ačkoli její úvodní část avizovala jako *Neviditelnou válku*.

Třetí komiksová vlna vyšplouchla v roce 1986 a nepřerušně trvala do prvních porevolučních let. Bylo to kreslířovo nejaktivnější a nejdelsí seriálové období. Začalo v dětském čtrnáctideníku *Ohníček*, který tři roky po sobě přinesl vždy v srpnovém dvojčísle šestistránkový kreslený seriál. První byl adaptací Verneova románu *Vesnice ve vzduchu* (č.23-24/1986), druhému posloužilo dílo dnes již polozapomenutého německého spisovatele Roberta Krafta *Ostrov v Sargasovém moři* (č.23-24/1987) a ke třetímu *Robinsonův den* (č.23-24/1988) napsal scénář Jiří Havel.

Ve stejných narativních stopách se vydal kreslíř i na stránkách dalšího časopisu, kam směřoval své komiksy. Ruský tištěný měsíčník *Ogoňok* byl určený základním školám pro výuku ruského jazyka a jeho veřejný prodej byl značně omezený. Tyto Havlíčkovy seriály jsou proto širší veřejnosti méně známy. Čerpaly z literárních předloh, rovněž různě okleštěných a někdy i pozměněných. V tomto případě to ale tak nebylo, protože seriály vycházely v měsíční periodicitě (vyjma prázdnin) a byly primárně určeny pro zdokonalení jazyka. Proto i texty v bublinách byly velmi stručné. Zato v kresebné části měl vý-

tvárník volnou ruku a mohl si dovolit experimenty a postupy nemyslitelné v oficiálních časopisech.

Komiksovou sérii pro *Ogoňok* zahájil ve školním roce 1986-87 převyprávěnou povídkou A. R. Bělajeva *Prodávač vzduchu*. Poté následovala velmi známá *Plutonie* (1987-88) podle románu V. A. Obručeva, kterou čeští čtenáři znají z knižního vydání s nezapomenutelnými ilustracemi Z. Buriana. Tento seriál, vzhledem k rozsahu původního románu, doznal v ději největších zkrácení a změn (např. úplně jiný závěr). Třetím komiksem byla *Dlouhá cesta* na motivy románu A. I. Mirera (1988-89). Dalším autorem předlohy pro *Konec Atlantidy* (1989-90) byl i u nás hodně čtený a vydávaný Kír Bulčov, vlastním jménem Igor Možeiko. V následujícím ročníku začal časopis jednou polovinou sloužit i angličtině a

řím a přejmenoval se na *R+R (Rainbow + Ráduga)*. Havlíčkův komiks *Dobrodružství Lana a Pouna* (1990-91) podle předlohy V. Sanina zůstal v ruské části na poslední straně. Pro všechny tyto Havlíčkovy „azbukové“ komiksy posloužily předlohy ruských i sovětských autorů a pocházely z ranku science fiction.

Identickým žánrem, ale z pera amerického klasika SF Arthura C. Clarka, se vyznačoval i poslední Havlíčkův komiks *Holidays on the Moon* (1991-92) pro časopis *R+R*. Anglicky textovanému komiksu se dostalo reedice za šestnáct let ve stejném časopise.

Miloslav Havlíček rovněž pokračoval ve spolupráci se svým oblíbeným časopisem *Freundschaft* a tak se mimo různých ilustrací a drobných karikaturních kreseb objevil na jeho stránkách opět kreslený seriál. Nejprve dobrodružný příběh *Olympia* (1989-90) a po krátké pauze sice pedagogické a bezbublinové, ale výtvarně vydařené dílo *Katka Geschichten*

(text Mgr. Gabriela Trojánková). Výběr deseti dvoustran (10 lekcí) pak několikrát po sobě od roku 2000 vydalo nakladatelství Fraus jako školní pracovní sešit pro výuku německého jazyka.

Pro zpracování pražské legendy v příběhu *Pověst o templáři z Liliové ulice* (napsal Stanislav Hojka) použil Havlíček svou charakteristickou černobílou kresbu. Krátký třístránkový příběh se stal seriálovým bonusem prvního sešitu nové románové řady Fantonela (E. Martin – Kniha upírů, 1990).

POREVOLUČNÍ PERSPEKTIVY

Snaha několika jedinců ze scifistické komunity (zejména V. Talaše) vyústila ke vzniku neperiodického magazínu *Svět fantastiky*. Grafická úprava byla svěřena Miloslavu Havlíčkovi a úvodní číslo dokonce sám celé ilustroval. Doba díky sametové revoluci však změnila mnohé zamýšlené plány i koncepce, takže během let 1989-90 vyšly jen tři čísla. Na zánik magazínu měl pravděpodobně velký vliv vznik nového sci-fi měsíčníku *Ikarie*, který začal vycházet v květnu 1990.

Začátkem devadesátých let začaly v porevolučním kvasu zanikat zavedené periodika. Nové sice vznikaly, ale měly vesměs jepičí život. Miloslav Havlíček se tak zaměřil na ilustrování knížeček a jejich grafickou úpravu. Dobrodružný příběh Percyho F. Westermana *Poklad ze San Marco* (1990) doprovodil dvoustranami, které budí dojem lehce nahozených skic. Pro nakladatelství Magnet-Press ilustroval dva příběhy s detektivní zápletkou od Eduarda Fikera *Černý blesk/Stříbrný had* (1991) a sbírku krimi povídek Svatopluka Hrnčíře *Detektivní kancelář Dvořák & Filip* (1992). Svou inklinaci k špionážním a dobrodružným příběhům proměnil do obálek několika bondovek (Pragma 1991-92). Je dobrý portrétista, což je vidět právě u bondovky *Dr. No* s podobiznou Seana Conneryho nebo *Detektivní kanceláře*, kam nakreslil herce Josefa Dvořáka.

Není bez zajímavosti, že vytvořil i obálky k prvnímu oficiálnímu vydání třídílného Solženicynova *Souostroví Gulag* (OK Centrum 1990). Malované obálky a ilustrace dodal k několika svazkovým románům Johna Jakese (X-Egem (1992-93), pro nakladatelství Víkend a Talpress vyhotovil zase fotokolážové obálky. K ryze chlapeckému dobrodružství se vrátil prostřednictvím ilustrací k románům Josefa Týče (*Ukradené prázdniny*,

Blug 2003) a Stanislava Štefánka (*Zámečtí orli*, Blug 2006). Jeho poslední práce jsou k vidění u produkce pražského nakladatelství Petrklíč, pro které mimo jiné vytvořil obálky k sérii románů Joža Nižnánského.

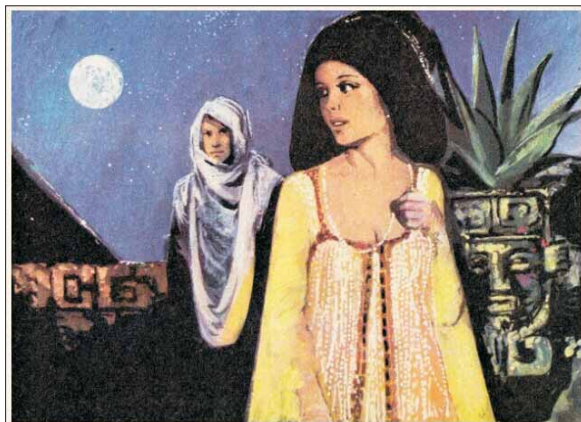
Veřejnost neměla v minulosti možnost se s Havlíčkovými pracemi seznamovat průběžně během jeho výtvarné činnosti. Můžeme proto pozitivně konstatovat, že právě sci-fi fandom na svého oblíbeného kreslíře nezapomínal a s jeho SF kresbami se mohli seznámit účastníci některých Parconů v 80. letech, kde vystavoval po boku Káji Saudka a Teodora Rotrekla. Poslední výstava se uskutečnila před třemi roky v pražské Galerii 14, kde se návštěvníkům představil průřezem časopisecké a knižní tvorby, v jejímž popředí dominovaly letecké scény z bojů našich pilotů na válečných kolbištích. Dobrodružná tematika ale převládala a tak diváci měli možnost se přesvědčit, že tento žánr v jeho podání je stejně poutavý, romantický a „dokonalý“ jako u jeho starších souputníků Gustava Kruma nebo Miloše Nováka.

MALÉ ZHODNOCENÍ

Vnucuje se otázka proč jméno Miloslava Havlíčka není mezi čteneli dobrodružných knížeček známé tak jak jeho ilustrátorských kolegů Zdeňka Buriana, Gustava Kruma, Bohumila Konečného, Jaromíra Vraštila nebo Miloše Nováka. Odpověď je celkem prostá. M. Havlíček byl celou svou tvorbou spjat především s časopisy a magazíny, kde byl přímo zaměstnán coby grafik nebo pro ně externě pracoval. Na knižní tvorbu mu nezbyval čas. Z žádného nakladatelství nebyl osloven, protože počet vycházejících dobrodružných románů byl silně limitován a podělili se o ně výše vyjmenovaní autoři. Nadto jeho předcházející časopisecká tvorba byla mnohdy anonymní, takže jeho iniciály se daly najít jen v tiráži anebo vůbec ne. Anonymita přestala existovat až díky tvorbě pro dětská periodika, kde si výtvarník přišel na pestřejší námětovou scénu a svým výrazným rukopisem obohatil časopiseckou dobrodružnou ilustraci. A tady tkví jeho velký význam a přínos.

Milan Krejčí

(pozn. autora – text je mírně zkrácenou a upravenou verzí článku z letošní říjnové Xantypy; pozn. redakce – ilustrace Databáze ilustrátorů dětských časopisů www.daildeca.cz a archiv)

František Novotný: Křižník Thor

Že bych někdy tihnul k military sci-fi, to nemohu říci. K dílu Františka Novotného nicméně tihnu velmi. S lehkým zpožděním jsem se tak dostal i k románu *Křižník Thor*. Novotný píše beletrii v poslední době pomálu – za zmínku ale stojí každá jeho práce z posledních, fekněme, šesti let. Ať už povídky *Útok na oceán* (in *Imperium Bohemorum*, 2007) a Cenou ASFFH oceněný *Nový svět* (in *Memento mori*, 2009), ať už zajímavý „literárněhistorický“ román *Prsten od vévodkyně* (2011; Božena Němcová ještě nikdy nebyla tak zajímavá a, co hůř, sexy!).

Křižník Thor, odehrávající se v blízké budoucnosti, je námořním dobrodružným sci-fi románem kombinujícím příběhy kapitána Hornblowera, kterému je také věnován, s (post?)apokalyptickou budoucností. Budoucností, ve které se Čína takřka ujímá vlády nad světem a vrací se ke komunistickému modelu fungování světa. A jak by to dopadlo, nebyť hrdiného kapitána Tomáše Hornycha, dříve informatika.

Co si budeme povídat, dopadlo by to stejně. Jedna figurka jaro nedělá, ani Pražské, ani jakékoliv jiné. Ale může udělat aspoň něco. I to patří k základním tezím románu. Abych pravdu řekl, více než osudy křižníku Thor a jeho posádky by mě zajímal příběh světa, který Novotný nastínil. To, co je vylíčeno na několika stranách na začátku knihy (po nezbytném akčním prologu), by vydalo na několik románů – psychologických, společenských, thrillerů, hororů... Ostatně – posuďte sami: *Ve všech postkatastrofických románech, co jsem četl, dochází ke katastrofě náraz, jak se říká přes noc. Ta, která chytla za flígr celý západní svět, byla jiná. Chystala se skoro čtyřicet let a těžko se dalo říct, kdy vlastně začala. Bylo to v roce 2008, kdy zkolabovala makléřská firma Lehman Brothers a ukázalo se, že bankéři podvádějí své investory? Nebo v roce 2011, kdy agentura Standard & Poor's snížila rating USA a rozjely se marné machinace Evropské unie na záchranu insolventního Řecka, jež do pěti let stáhly do finanční krize všechny země eurozóny? Nebo v roce 2012, kdy americký prezident prosadil škrt v rozpočtu na obranu, což vedlo k tomu, že v roce 2019 musely USA podepsat smlouvu s Čínou, v níž jí předal zodpovědnost za část Pacifiku západně od Havaje?* (s. 26 a 27)

Novotný nádherně a umně mísí reálné události s jejich možnými následky. Pečlivě si vybírá, analyzuje a dochází k závěrům, které by se daly charakterizovat jako taková nemilá, ošklivá... nepěkný případ. *Křižník Thor* není optimistická kniha. Ale přesto je to kniha zábavná – František Novotný je vzdělaný pán a neváhá této zbraně použít v širokém rozsahu. Dozvěděl jsem se o konstrukci křižníků a jejich výzbroji věci, které jsem snad ani vědět nechtěl. Že bych zrovna nutně potřeboval vědět, že „...svým výtlakem přes 9000 tun tyto lodě čtyřikrát převyšovaly výtlak klasických torpédoorbů z druhé světové války, o třetinu pak výtlak lehkých křižníků a blížily se výtlaku

křižníků těžkých. Michael Murphy byl původně převzat US Navy v roce 2012 jako DDG 112, v roce 2027 se však stal CG 74, protože Port Royal, poslední křižník typu 'Ticonderoga', nesl taktický znak CG73 a druhy válečných lodí se v americkém námořnictvu číslují průběžně“ (s. 139), to také nemohu říci. Ale chápu, že to námořní a válečné nadšence baví. Asi. Mě víc bavily odkazy na Stevensona (jedna z vedlejších postav dostane přezdívku podle známého doktora z *Ostrova pokladů*) nebo popkulturní narážky, někdy i spojené s filosofickým zamyslením:

Harry Potter byl předurčen porazit Zlo. Jsem snad já předurčen k témuž? Proto, že znám tajemství jistého programovacího algoritmu? Souvisí to s pocitem, že jsem i s celou lodí součástí nějakého vyššího záměru? Nebo si to jenom namlouvám, abych ospravedlnil své počínání, to, že vystavuji smrti jedině blízké bytosti, které mám? (s. 429)

Nebo vyložené etymologická vsuvka:

„...Abú Zabúb,“ ječeli nyní.

Amélie se otočila k muži, který stál celou dobu za ní. Uvědomil jsem si, že je to Petr.

„Co to znamená?“ optala se.

„Pán much,“ odpověděla místo Petra Tamara, „hebrejsky Ba'al Zebúb. Je to vlastně biblický Belzebub.“ (s. 324)

Knize (kromě pro mě nadbytečných námořních detailů a popisů vybavení lodí) škodí jediná věc. Konec. Je tak přitažený za vlasy, až to bolí. Beru závěrečnou pointu, celá kniha k ní směřovala, ale psychologie hlavní postavy je pro mě zcela nepochopitelná a neuvěřitelná. Aby to bylo úplně podle mého gusta, ubral bych na námořních soubojích a na technické stránce věci a přidal na tom, co se téměř nabízí a co je v knize obsaženo v jakémisi druhém plánu. Je naše civilizace udržitelná? Nestojí teď na rozcestí? Ostatně – krásné roky *fin de siècle* a *belle époque* byly také následovány první světovou válkou. A do stoletého výročí nám chybí rok. Přijde i teď nějaká krize? A můžeme jí zabránit? Tohle jsou otázky, které lze řešit jak v „mainstreamu“, tak ve sci-fi románu. Dokonce bych si troufl tvrdit, že dobrá sci-fi tyto otázky řeší, zabývá se jimi. Škoda, že v *Křižníku Thor* jsou jen tak na okraji.

Novotného budoucnost je nehezka. Jádro knihy totiž netkví ve vyprávění o lidech a lodích. Zásadní je tu strach z toho, co bude. Obava, že ten krásný nový svět, který tu teď máme (ať si před volbami říkáte cokoliv), nebude trvat věčně. A vedle toho vypadají úspěchy a nezdary křižníku Thor jako smítka na hladině oceánu.

Jan Křeček

Hodnocení: 70%

P. S.: Nedlouho po přečtení jsem objevil tento článek: http://ekonomika.idnes.cz/co-nastane-kdyz-usa-narazi-na-dluhovi-strop-fkw-/eko-zahranicni.aspx?c=A131016_114615_eko-zahranicni_spi. No jo, tak si holt nepůjčím u banky, co se stane? říkáte si. Jenomže v kontextu Novotného románu je tato zpráva vlastně dost děsivá...

Vilma Kadlečková: Mycelium I

Pět hub, pět spor, pět drog. Před prázdninami vyšla kniha o první droze, Gömersäul, terronsky zvané Jantarové oči, jež „prolamuje hradby přičetnosti“. Přistupoval jsem k té knížce opatrně, jako ke kádi oné *fakultativně intravenózní askomycety*, s jejíž pomocí kněží církve Akkütlixovy z mimozemské rasy Ōsseanů dokážou zprostředkovat komunikaci na mezihvězdné vzdálenosti v reálném čase. I jiné věci. Totéž dokážou i patřičně vzdělaní pozemšťané. Pokud zvládnou vstupní znalostní test, jehož nesložení znamená smrt na obětním oltáři, a pokud dokážou překonat pocity na prahu bolesti.

Ale další čtenáře uklidním: Bolest jsem překonávat nemusel, a dokonce jsem ani nemusel být poučen o nesmírně složitém světě budoucnosti, který stvořila spisovatelka Vilma Kadlečková. Její argenitový vesmír i strukturu božského podhoubí znám z přednášek, proto jsem se obával vstoupit do katedrály tak složitého světa, aby mě nezavalily megatuny detailně propojených fakt. Ale nakonec to bylo bezbolestné!

A hned na začátku zarmoutím znalce argenitového vesmíru a potěším nepoučené: Jsme v tom vesmíru, ale slovo „argenit“ se tentokrát objevuje pouze a právě jednou!

První kapitola nás seznamuje s Lucasem Hildebrandtem a uvádí nás přímo do sídla ōsseanské církve, která na planetě Zemi sídlí už padesát let. (Teprve později zjišťujeme, že jeho znalosti mimozemské řeči, písma i věrouky jsou výsledkem drilu jeho tyranského otce i několikaletého pobytu přímo na Ōsse.)

Lucas podstupuje riziko mučednické smrti, aby se dověděl něco více o Aš~šádovi, člověku z planety Fomalhiva, jenž má psychotronické vlastnosti i bez ōsseanských drog. V dalších kapitolách se dovíme, že Aš~šád se před nějakým časem objevil na pozemské kolonii D-alfa u Proxima Centauri. Tento koloniální experiment se nevydařil a osadníci budou evakuováni zpátky na Zemi. Vlastně nejdříve zpátky na Mars, aby na Zemi moc nezlobili. Aš~šád pojede s nimi. Získat ho chtějí jak Ōsseané, tak také Lucas, toho tajuplného chlápka, na kterého se čeká trochu jako na Godota.

Druhá kapitola nám představí Pinkertinu Wardovou, přítelkyni zvanou Pinky. Ta je do Lucase už dlouhá léta zamilovaná, zoufale a utajovaně, už od doby, kdy spolu byli v jednom oddíle plazmového lyžování. (Ano, ve správném poměru je přimíchána poněkud narůžovělá knihovna.) Ve třetí kapitole se setkáme s ředitelem Rady pro výzkum vesmíru Royem Stafordem, který je Lucasovým šéfem. I s Lucasovou kolegyní (a soupeřkou v profesi) Fionou Fergussonovou. Fiona je fanouškem ōsseanského náboženství, ale rozumí mu asi jako evropští intelektuálové orientálním věroukám. Zatímco Lucas je skutečný znalec, a snad právě proto bezvěrec. Podíváme se do zákulisí Rady, což mně trochu připomnělo profesní televizní seriály (bez urážky:). Intriky v intrikách, podvody v podvodech a pravda ve lži. Toto, i „gleewarinské schopnosti“ akčních hrdinů ve mně vyvolalo ozvěnu vzpomínky na sestersvo Bene Gesserit v Duně. A napadly mě k tomu i další konotace. Zázračné schopnosti, způsobované zde sporami hub, mi připomínají po-

dobné schopnosti, které dokáže vyvolat melanž. (Nevím, jestli to paní spisovatelka psala s tím vědomím, nebo šlo jen nevědomou inspirací, nicméně *Mycelium není* Duna, a to, že mi ji připomnělo, naopak svědčí o kvalitě.)

A tak se kapitolu po kapitole seznamujeme s jednotlivými postavami. Objevuje se tu ōsseanská odpadlice Kamělēmöernů od víry i velekněz krutého emzáckého náboženství zürřegahl, který tajně pronikl na Zemi bez vědomí šéfy místní pobočky církve Akkütlixovy. Mnoho zájmů pozemšťanů i mimozemšťanů se mívá i protíná, v pozadí je boj o získání Aš~áda. (Btw: Editoři jistě děkují Vilmě za to, že užila jen znaky, které se vyskytují na běžné klávesnici.) Ano, je to tak trochu špionážní román.

Po pozemských soubojích, intrikách a láskách se konečně dostáváme i do vesmíru. Sice jenom na Mars, kam směřují vstříc repatriovaným osadníkům z d-Alfy prostě všichni – hlavní hrdina, padouši i hlupáci, emzáci i záci – ale zato tam probíhají finální střety, které knihu pasují na to, aby ji bylo možno brát jako plnokrevnou sciárnu. Vždycky když si myslíte, že jste vyhráli, čeká porážka. A vždy, když si zoufáte z neřešitelného postavení, autorka vás z něj mazaně a nečekaně vysvobodí. Dorazí i Godot, vlastně Aš~šád.

Jantarové oči se místy čtou jako akční detektivka, při níž Lucas Hildebrandt na mě působí jako drsník Phil Marlowe. A aby byl ještě drsnější, mohu snad prozradit, že jest tuze chor. V souvislosti s tím musím zmínit jediné místo, kde mi text poněkud zadrhl: Lucas se obává nejen nepřijemné léčby a bolesti, ale i toho, že ho čekají „hodiny a hodiny nudy v různých čekárnách“. Ano, píše se sice rok 2567, ale v lékařských čekárnách budoucnosti se čeká stejně jako kdysi v socialistickém roce 1967. Anebo v nemocnici na Karláku v roce 2013...

Na konci knížky končí i příběhy v ní vyprávěné, ale ne všechny. Čeká nás totiž ještě čtvero hub, čtvero drog – a další čtyři knihy. Takle první napovídá, že se v nich čtenář dobře zorientuje. A že si počte.

Zmíním ještě dvě drobnosti, které potěšily: Nejdřív ta nenápadná, grafická. Psal jsem, že autorka použila jen znaky na klávesnici. Není to tak úplně pravda. Na předsádce jsou vyvedeny názvy všech pěti drog v pěti čínskoindických znacích. Kniha má celkem dvacet pět kapitol v pěti dílech. Ty díly jsou od sebe téměř neviditelně odlišeny pouze jedním z těch pěti znaků, kterým je podložen název každé z pěti kapitol. No a knih bude pět, ale Vilma se nakonec zapřela a nevyžadovala číslování stránek v pětkové soustavě. (Což je dle mě škoda:)

Druhá drobnost, která mě potěšila, je postava Fiony, která reálně předvádí typ soudobé slepice gender ekologicky levičáckého zaměření. Zde tedy propadla kultura emzáckého boha, nejspíš jen proto, že nenávidí (ostatní) lidi. Maskuje to tím, že opovrhne muži, kterým nadává „falonoši“. To slůvko je skvělý vynález, protože jím chce Fiona urážet, ale bezděky na sebe prozrazuje, že závidí. (Ona ostatně závidí všem ostatním lidem i emzákům vše, tak proč ne toto:)

Zmínil jsem seriály, sci-fi, americkou drsnou školu i růžovou

Vilma Kadlečková: Jantarové oči

Nebudu první a asi ani poslední, kdo namísto pořádné recenze sklouzne k samým superlativům. Jenže ono to ani pořádně jinak nejde, protože *Mycelium: Jantarové oči* je... prostě dobré. Lepší. Nejlepší. Prostě sci-fi klasického ražení, jakých se v současné záplavě akčňáky neobjeví moc. A navíc slibuje další čtyři díly, a že se je opravdu na co těšit! Vilmě Kadlečkové se totiž podařilo perfektně skloubit klasické sci-fi s prvky fantastična, přidat kus detektivky (nebo spíš špiónážního thrilleru), kus politického dramatu, kus romantické lovestory (zatím spíš okrajově), kus freudovsky zakomplexovaných postav, velký kus mystiky a pořádnou porci klasické linky o střetu odlišných kultur. Plus mystika, náboženství a adrenalinové sporty. Na první pohled pořádná pejsko-kočičkovská všehochuť, ale funguje a baví a má ambice překročit skoro každý ze svých žánrů.

O co v *Jantarových očích* jde? Ve světě knihy spolu lidé již nějakou dobu žijí paralelně s Ōseany, mimozemskou kulturou dalece přesahující tu lidskou. Rozdílů je tolik, že se ani nedají vyjmenovat – samotný kulturní základ je natolik odlišný od našeho, že se příslušníci obou světů nemohou navzájem pochopit, ani kdyby tomu zasvětili celý svůj život. Výjimkou je Lucas Hildebrant, syn pedantického profesora a největšího odborníka na Ōsse, který se po smrti otce stává tím jediným, kdo do temné duše cizí kultury dokázal nahlédnout – a že jde o pohled mimořádně hluboký a temný! Ōseanská kultura je totiž založená za oběti, absolutním nihilismu, bezvýhradné poslušnosti a popření hodnoty individua. Samotnému jazyku by pak nemohla složitostí konkurovat ani čínština kombinovaná s českým pravopisem, maďarskou stavbou slov a výslovností na pomezí švédštiny a křováckého dialektu – a přitom je v rámci náboženských rituálů potřeba učit se celé pasáže textu zpaměti. Už tenhle fakt by mohl stačit, aby lidé nahlíželi k cizincům s nevírou, jenže je tu ještě jedna zásadní věc, a to že lidstvo je na Ōsse technologicky naprosto závislé a není žádný vynález, který Ōseané neměli o celé generace dříve. A to je třeba v případě monopolu na konstrukční řešení vesmírné knihovny. Čtivě a napínavě je nám přitom alegoricky představen náš současný svět. Lidstvo může v budoucnosti cestovat ke hvězdám jenom díky technologiím Ōseanů a jejich inteligentním nadsvětelným kosmickým lodím, stejně jako dnes může fungovat jen díky ropě z muslimských zemí. Proto se přehlíží „místní kulturní zvyklosti“, jako lidské oběti bohu Akkütli-xovi a provozování práva šaríja. Není náhodou, že celá sága začala krystalizovat po 11. září 2001.

Ale je zcela naprostou náhodou, že jsem se k napsání téhle recenze dostal několik měsíců po přečtení až 11. září 2013...

Jan Kovanic

(Psáno pro *Sarden a Interkom*.)

(Kdo se chce hlouběji ponořit do podhoubí, může tak učinit na webu mycelium.argenite.org)

ných lodí klíčové, zvláště v době, kdy lidstvo dostalo expanzivní choutky a chce kolonizovat vesmír.

Přidejme jejich schopnost udělat vám pouhým upřeným pohledem oči (odtud název knihy) z mozku rosol a dostaneme něco, co bychom ve vlastní světlé budoucnosti rozhodně potkat nechtěli. Lucas Hildebrant Ōsse a její kulturu nenávidí, protože mu zničila dětství a vlastně i zbytek života, a nenávidí ji o to víc, že je skutečně jediným, kdo může vyřešit blížící se krizi v podobě uprchlíka z další mimozemské kultury, obdařeného nadpřirozenými schopnostmi a schopného zvrátit nerovnováhu sil ve prospěch pozemšťanů. Bohužel je Lucas těžce nemocný a ví, že mu zbývá jen několik týdnů života. Pak jsou tu ještě houby, které daly knize jméno – a to houby na mnoho způsobů. Jako komunikační nástroj, jako prostředek manipulace, jako droga... jako posvátná rostlina.

Samotná dějová zápletka je dost silná, aby se na ní dal postavit román, ale jak již bylo řečeno, Vilma Kadlečková jde dál a na románový základ roubuje všechny zmíněné věci, z nichž nejsilnější je řešení Lucasova vztahu k otci – možná je dokonce silnější než vlastní zápletky, neboť vyřešení této části Lucasovy minulosti může být klíčem ke všemu, a že jde o hodně! Přijde lidstvo o desetitisíce let vlastní historie a degraduje jednotlivce na poslušný stroj? Existuje vůbec v budoucnosti možnost skloubení osobní svobody se začleněním se do zdeformované společnosti? Nemají ti Ōseané nakonec vlastní pravdu? Hloubka problému je obrovská a kniha sama o sobě může být paralelou k současnému dění kolem nás. Lucas je potom hrdina, který musí obětovat sám sebe, a to bez jistoty, že oběť vůbec někde povede... Zkrátka a dobře, první díl *Mycelia* je něco, co nemůžete minout.

Na závěr jen jedna výtku. Jedna jediná, docela nepatrná, ale zato mající na svědomí několikanásobné přemáhání se vyhodit rozečtenou knihu z okna tramvaje. Týká se jedné z postav, konkrétně Pinkertiny. Tahle křehotinka je zkrátka na pěst. Pinkertýnka je skutečně nesnesitelná svou věčnou nerozhodností, blboučkou naivním přístupem a absolutní neschopností cokoliv dělat, i když na tom závisí mnohé. Tahle litanie vlastně ani není výtkou v pravém slova smyslu, protože ve skutečnosti celý její charakter zapadá do posledního detailu – je spíš povzdechnutím, protože leckterého čtenáře (ne, nebyl jsem sám) opravdu dohání k šílenství, což se málokteré knižní postavě může povést. Za ztvárnění Pinkertiny tedy autorce náleží gratulace a zároveň prosba: nemohla by (klidně i v posledním díle) umřít nějakou hroznou, bolestivou a velmi pomalou smrtí? Nebo třeba popadnout rotačák a k rehabilitaci svého jména vystřílet půlku Ōsse? A když jsme u těch dalších dílů... Sem s nimi!

Jakub Guman

Vilma Kadlečková: *Jantarové oči*, obálka Tomáš Kučerovský, Argo, Praha 2013, 324 str., 348 Kč, brožované

Bájně země odrážejí velmi pozemské touhy

Miláček českého publika Umberto Eco, který se svým českým příznivcům nedávno odvětil románem *Pražský hřbitov*, který se ale v Praze vůbec neodehrává, vydává po *Dějích krásy* a *Dějích ošklivosti* další výpravou obrazovou knihu *Dějiny legendárních zemí a míst*. Je to opět téma vzdálené jeho vědeckému zájmu, jímž se sémiotika; tyto výpravné knihy nám ukazují italského profesora především jako vášnivého čtenáře.

Dalo by se čekat, že dějiny legendárních míst budou plné právě odkazů na vymyšlené světy krásné literatury, od Liliputu až po Bradavice. Ne že by na ně nedošlo, ale autor se tentokrát zabývá především bájnými místy z široké lidové představivosti. Imaginární místo v románu totiž vypovídá především o myšlení jeho autora, zatímco legendární země, která přezívá v dlouhodobé tradici a putuje z jednoho literárního zdroje do druhého a nezřídka se stane součástí kolektivní imaginace, jako třeba Atlantida, to je docela jiná káva. Eka tyto země zajímají, protože říkají něco důležitého o nás samých. V tom smyslu jeho kniha připomíná výtečnou publikaci Pavla Kosatíka *České snění*, jež také ilustruje národní povahu prostřednictvím mnohdy naivních tužeb a snů.

Nejedná se tedy o knihu odbornou, ale spíše o lehkou publicistiku a čítanku v jednom – za každou kapitolou následují úryvky z příslušných historických pramenů. Přitom autor vrací také nejen mýtus a díky své širokopásmové erudici sahá do vysoké i nízké kultury zcela podle libosti. Hned v první kapitole třeba překvapí čtenáře tvrzením, že představa o tom, že je země plochá, byla kdysi možná laicky přijímána, ale mezi vzdělanci neměla oporu ani v antice, ani ve středověku. Co je však pozoruhodné, jak málo se doboví učenci zajímali o skutečný tvar kontinentů. I když kartografie rozhodně nebyla v plenkách, tvary zemí a vůbec představy o podobě evropského a afrického pobřeží se slévaly v surreálné, subjektivní výjevy s hodnotou spíše symbolickou.

Z jednoorožce nosorožec

Fascinující je lidská touha v době postupného odkouzlování světa vidět zázraky, nebo aspoň věci nevidané. Staré cestopisy se doslova hemžily podivuhodnými tvory, které sice pisatelé neviděli, ale viděli by je rádi, a tak o nich nejčastěji opisovali od autorů jiných. Jeden antický autor nadaný bohatou fabulací tak mohl ovlivnit celé legie pozdějších „cestovatelů“, kteří popisovali například nádherné jednoorožce, již se nechají chytit pouze pannou. Když pak Marco Polo shledal, že nejbližší bájnemu jednoorožci má patrně nosorožec, psal rozmrzele: „Je to nepochopitelné tuze ošklivé zvíře. Nikterak se nedá chytit pannou, ba právě naopak.“

Je zajímavé, že v této touze po mirabiliích (psaní o zázracích) Eco spatřuje jeden ze zdrojů pozdější obliby sci-fi literatury. O něco dál nachází zdroj druhý, který má na svědomí pro změnu omyl v kartografii. Dnes si těžko dovedeme představit

dobu, kdy se prostě nevědělo, jaký má svět tvar. A tak když různí mořeplavci objevovali například ostrov Cejlon u Indie, někteří jej popisovali tak, jiní onak, a tak se stalo, že se v povědomí vytvořily ostrovy dva – ten druhý dostal označení Taprobané, psal o něm již Plinius. Později se přišlo na to, že Cejlon a Taprobané je jeden a týž ostrov. Taprobané se stal tedy jakýmsi ostrovem přebytečným. Hodil se ale k tomu, aby na něj umístili své utopické romány Thomas More a Tommaso Campanella.

Ve světě, který se teprve díky cestovatelům stává realitou, bylo možné také umístit i vysněný Ráj nikoliv do nějaké imaginární di-

menze, ale prostě na dosud neznámou pevninu. Mnohý mořeplavec měl v hlavě vidinu ráje hned vedle touhy dobýt nějaké zlato a další bohatství. Podle zmínek v Bibli se měl ráj nacházet kdesi daleko na východě (mnozí si hodně slibovali právě od Indie a Cejlonu), často byl také v představách umisťován na vysokou horu, jinak by nemohl přežít potopu světa.

Temná strana snění

Jak některé vysněné představy vyvěrají z mnohem přízemnějších pohnutek dokládá slavný středověký dopis knížete Jana popisující utopickou bohatou říši ležící za zeměmi muslimskými. Ať už byl autorem dopisu kdokoli, text se hodil jako výtečná záminka pro křížové výpravy. Kdo by nestál o to sjednotit křesťanský svět, když je nyní jasné, že islám je jen nepříjemná anomálie, za kterou se k lidem opět sklání Bůh?

Jak již začínáme tušit, legendy a báje jsou začasto opředeny energií spíše temnou a úmysly postranními. V detailu to Eco ukazuje na vytvoření legendy o Převorství sionském, fiktivním posvátném území, které pár podvodníků ztotožnilo s pozapomenutým francouzským panstvím v Rennes-le-Chateau. Od těchto lidí, mezi nimiž nechybí ani podvodníci či sympatizanti krajní pravice a antisemitismu, vzešla po 2. světové válce legenda, jež dala postupně základ senzacechtivému bestselleru *Svatý Grál*, ze kterého pro změnu čerpal Dan Brown ve svém *Da Vinciho kódu*.

V poslední kapitole se Eco dostává i ke své oblíbené beletrii. Jeho závěr i všechny předešlé kapitoly čtenáře docela jasně přesvědčují o jednom: zatímco náš skutečný svět je vystaven mnoha pochybnostem a nikdy jej nebudeme znát v úplnosti, vymyšlené světy krásné prózy jsou vlastně v tomto smyslu mnohem skutečnější. Nikdo přece nepochybuje o tom, kde bydlel Sherlock Holmes nebo pod jakým jménem se ukrýval komiksový Superman. O zemi Mu lidé doposud spekulují, avšak na Ostrově pokladů strávily generace čtenářů několik příjemných odpolední.

Ivan Adamovič

Psáno pro Hospodářské noviny
 Umberto Eco: *Dějiny legendárních zemí a míst*, Argo, 2013, přeložili Jindřich Vacek, Helena Lergertporer, Pavel Stichaer. 480 str., 998 Kč.

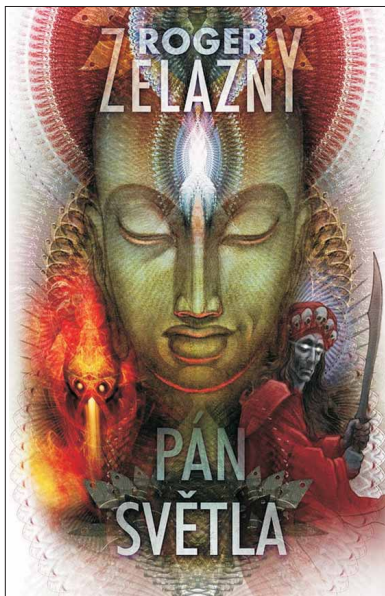
Roger Zelazny - Pán světla

Motto:

*Na tam vidátha ja imá džadžána,
anjad jušmákam antaram babhúva*

*Neznáte tvůrce těchto světů,
něco cizího stojí mezi ním a vámi*

Neříká se, že by veškeré *védah*, ať už zapsané v *sánskrtu*, ať už *šrutí*, v *páli* či jakémkoli *prákrtu*, ať už jako *kávja* či *upanišada* nebo třeba v rámci nějakého *samhitu*, vyslechl či spatřil a přinesl ten, kterému říkali též *Maňđušrí*, když se po třiapadesáti letech po svém vysobození vrátil ze Zlatého oblaku. Ale kdo ví, třeba se tam setkal s tím, kdo bývá nazýván *Brhaspati*, *Pradžápati* či *Višvakarman*, snad spolu i popili *sómy* a jako správný *ršija* viděl, že to zase bude muset být on, kdo se postaví Nebesům.

*„Slyšte mě, Regenti dlící na Suméru,“
řekl Jama a oděl se svým Aspektem. „Do
vašich rukou je vložena správa světa,
avšak Smrt si ze světa bere, co se jí zlíbí a
co si vybere.“*

Primární hnací silou je hra s mýtem. Využití mytologických charakterů a příběhů, jejich naroubování na vlastní zápletku, vytvoření neopakovatelného mixu vlastní invence a recyklace starého a známého – to vše jsou atributy mnoha Zelaznyho děl. V *Pánu světla* jsou využity příběhy z hinduismu a buddhismu, autor se zlehka dotkne i křesťanství, to vše je napasované na space operu, ovšem detaily o nějakém vesmírném dobrodružství se nedozvíme, pouze náznaky, stejně jako v mýtech. Mytologie je dále využita např. v románu *Tvorové světla a temnoty* (konkrétně mytologie egyptská) nebo v *Noci v osamělém říjnu*

(moderní mýty, např. Dracula, lovecraftovské mýty...). Nabízí se srovnání s jiným „mistrem mýtu“, Holdstockem. Oba autoři jako by brali mýtus z jiného konce – Holdstock se vydává na cestu zpět, za archetypy a do hlubin lidské psychy, Zelazny používá jednodušší metodu, bere, co již existuje, co je vytvořeno, a podle vlastní potřeby a podle potřeby příběhu to přetváří.

*Nebylo jsoucna ani nejsoucna tehdy,
nebylo vzdušného prostoru ani nebe nad ním.
Co se hýbalo? Kde? Kdo k ochraně bděl?
Byla to voda, hluboká, nesmírná?*

*Nebylo smrti, nesmrtelnosti v onen čas,
nebylo stopy po noci a dni.
Samo sebou jen to bez dechu dýchalo.
Mimo to nic nebylo jiného...*

...a zejména nebyl text. Text recenze, která nebyla vyžádána, ale kterou toužil napsat. A hle, stačilo začít, aby se z jazyka stal meč protínající pustinu nepopsané stránky. Psal dál. Tu se jeho meč proměnil v plamen, šlehal odevšad, zvonil, plál. Prázdný list se před tím nápořem začal stahovat, ustupoval krok za krokem, jen úspornými pohyby kryl smršť, která naň dopadala. Když prázdný prostor takto ustoupil asi deset řádků, stanul a dál se nepohnul. Jeho kryty se trochu rozšířily, avšak riposty začaly být náhlejší, protkané fintami a nečekanými údery.

*Země pak byla nesličná a pustá a tma byla nad propastí. I
řekl: „Buď světlo!“*

Slovníček vybraných pojmů a jmen v soustavě sudá-lichá

Kalkí – znamená v hinduismu Věčnost, Bílý kůň či Ničitel špatnosti. Je to poslední inkarnace boha Višnu a je předpovězeno, že se objeví na konci Věku Kálí, tedy našeho věku, *Ganěša* – Pán Šivových zástupů, má čtyři ruce a hlavu slona, *Maňđušrí* – bódhisattva moudrosti, vlastní plamenný meč, *Dharma* – způsob bytí; jiné je Jama-Dharma, *Tathagáta* – více významů, např. Ten, který přinesl pravdu, *Kálí* – Černá. Změna. Smrt.

Když Góvinda v údivu, a přece přitahován velkou láskou a tušením, poslechl jeho slov, blízko se k němu naklonil a dotkl se rty jeho čela, stalo se něco podivuhodného. (...) neviděl už tvář přítele Siddharty; viděl místo toho jiné tváře, mnoho tváří, dlouhou řadu, plynoucí řeku tváří, sta, tisíce tváří, a ty všechny přicházely a mýjely, a přece se zdálo, že jsou zároveň všechny přítomné, že se všechny neustále proměňují a obdivují, a přece všechny jsou Siddharta.

Zásadní je pro Zelaznyho hrdina – zdá se, že je autor fascinován prométheovským mýtem (už název – Pán světla; můžeme spekulovat o spojení s ohněm právě u Prométhea, případně s křesťanskými mýty a Luciferem, tedy doslovně Světloňošem – lux = světlo, fero = nesu). Jak v *Pánu světla* (Sam), tak v *Amberu* (Corwin + Merlin), ale i v *Jackovi*, *Pánu stínů* (Jack), *Poslední odbočce na Babylon* (Red Dorakeen) nebo v diptychu *Podvrženec/Divomág* (Pol) je jeden zásadní hrdina, který se postaví společnosti/osudu či čemukoliv, čemu je třeba se postavit. To, že pokaždé zvítězí, není třeba zdůrazňovat, ale vítězství není nikdy jenom bílé, nepřináší tolkienovskou jistotu ve stylu „ted' už bude všechno ok“. Zelazny, a jeho hrdinové s ním, ví, že bude hůř, že je pouze oddáleno nevyhnutelné.

*Ekam sad viprá bahudhá vadanti.
Různé nazývají věštcí, co jest jen jedno.*

Střípky z Poláčka,

„Minul večer, minulá noc a přišlo ráno. Pokoj byl šedý, a nebylo to jen nocí vadnoucí za oknem do zadního traktu. V Praze-Bubenči nebývají noci nikdy zcela temné.“ Šedo, neurčito, mlhavo. Tak začíná *Příběh spalovače mrtvol* Jana Poláčka. Novela o životě tím nereflektuje život Ladislava Fukse pouze v rovině příběhu, ale i v atmosféře. I to, co o Fuksovi víme, je zahaleno mlhou mystifikace, rozostřeno v šedé éře normalizace a ztraceno v neurčité panoptika autorova bytu. Nemohou nevznikat otázky: Co je pravda? Co ne? Jaký byl Ladislav Fuks? A opravdu spalval v rakvi? A co jeho spolupráce s režimem? Existovala? Co na to jeho charakter a svědomí? A – to hlavní na závěr – skutečně měl doma vycpaného papouška?! Jan Poláček si pravděpodobně většinu těchto otázek položil. Na některé našel i odpovědi. Na jiné ne. Proto si i kniha vyžádala zvláštní formu – je rozdělena na pět částí, přičemž první beletristicky zpracovává osud Ladislava Fukse v delší novele. Druhá je faktografická, téměř literárněvědná, ačkoliv se Jan Poláček ani zde neubrání vyprávěcím sklonům, třetí zachycuje vzpomínky tří pamětníků v rozhovorech a interview s literárním teoretikem Erikem Gilkem, čtvrtá popisuje složitou cestu nalezení místa spisovatelova posledního odpočinku a pátou plně vystihuje název: *Ladislav Fuks a film*.

Celek se pozná až nakonec.

(motto románu *Vévodkyně a kuchařka*)

Solón pocházel z Athén. Ví se o něm, že byl schopen zahrát sílence. To když měly Athény nějaké nevyjasněné vztahy se Saláminou. Jednoho krásného dne údajně Solón vystoupil na agoře a zazpíval shromážděným davům elegii, v podstatě zveršovaný politický program. Vlasta Parkanová by měla radost. Solónův vztah k Ladislavu Fuksovi není znám. O vztahu Fukse k Solónovi můžeme směle prohlásit, že nebyl fyzického rázu. Fuksova obliba v maskách a občasném hraní pro přátele by svědčila o vřelém vztahu k antickému dramatu. Nicméně vztah k Solónovi se u českého autora omezuje na využití citátů řeckého klasika jako motta románu *Vévodkyně a kuchařka*.

Výňatky z Poláčkovy knihy se objevily už v časopise *Pevnost*. Několikadílný seriál v číslech 3/2012 až 7/2012 byl zcela fascinující. Dal nahlédnout do života spisovatele, jehož pracovní stůl na rozhraní panoptika, sci-fi a blázince by potěšil lecciterého fanouška fantastiky. V *Pevnosti* je tak obsaženo výrazné procento druhé části knihy a kus rozhovoru s Jiřím Tušlem, pamětníkem a přítelem Ladislava Fukse. Bonusem je pak zkrácený rozhovor s literárním vědcem Erikem Gilkem v *Pevnosti* 4/2012. Je velmi zajímavé pozorovat rozdíly mezi první publikací a konečným výsledkem v knize. První a druhý díl seriálu v *Pevnosti* takřka odpovídá kapitolkám v *Příběhu spalovače mrtvol*. Je ale vidět, že Jan Poláček vybrušoval text jako diamant, zajímal se o detaily, snažil se, aby čtenář pochopil co nejpřesněji to, co má na mysli. Jeden příklad drobného rozdílu ve formulacích za všechny:

Pevnost, březen 2012, s. 69: „Vnitřním členěním Fuksovy nejvýznamnější romány připomínají háčkovanou dečku.“

O konci této recenze koluje několik vzájemně rozporných příběhů. Veškeré legendy se však shodují na tom, že k textu jednou za šíráni přilétl velký rudý pták s ocasem třikrát delším než tělo. Nasledujícího dne recenze skončila a nikdo ji již dále nepsal. Někteří praví, že zjevení onoho ptáka bylo náhodné a s koncem recenze že nijak nesouvisí. Že její úkol byl splněn a že byla unavena pompou a hlučností svého vítězství. Snad recenzi připomněl, jak rychle sláva pomíjí. Jiní se domnívají, že onen pták byl poslem Zásvětních sil a recenze byla povolána zpět k pokoji nirvány, aby poznala Velký Odpočinek, věčnou blaženost, a aby naslouchala zpěvům hvězd na březích bezedného oceánu. Ještě jiní pak praví, že duch recenze přijal novou identitu, že mezi lidmi stále existuje. A já bych dodal, že si každý může vybrat takovou verzi, která mu nejvíc vyhovuje.

*Kdo v pravdě ví, kdo může na světě říci,
odkud vše vzniklo, odkud se vše vytvářelo.
Boží se zrodili později s tímto světem.
Kdo tedy ví, z čeho svět povstal.*

*Ten, jenž toto stvořil svou mocí,
ať sám vše vykonal nebo ne,
on, bdící nad světem v nejvyšším nebi,
jistě to ví ... nebo neví to ani on sám.*

Co říci o *Pánu světla* a nezkazit dojem z četby? Snad jediné: Jeho učedníci mu říkali Mahásamátman a tvrdili, že je bůh. On sám však raději vynechával Mahá- i -átman a říkal si Sam...

Jan Křeček

Hodnocení: 90%

Použité zdroje:

FRIŠ, O. *Védské hymny*. Vyd. 2. (reprint 1. vyd. z r. 1947) Praha : DharmaGaia, 1994. 70 s.
HESSE, H. *Siddhártha*. Vyd. 3. Praha : Vyšehrad, 1995. 136 s.
ZELAZNY, R. *Pán světla*. Vyd. 2., ve Strakách 1. Praha: Straky na vrbě, 2012, 337 s.

Bible kralická [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: <http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Gn1.php>.

Rig Veda [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: <http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/>.

Wikipedie [online]. [cit. 2013-09-25]. Anglická, česká, francouzská a polská modifikace. Dostupné z: <http://www.wikipedia.org/>.

Škrabopis 2-3/2013

Literární zpravodaj Spolku přátel krásného slova Škrabopis kromě rozhovoru se spisovatelkou Vilinou Kadlečkovou přináší ukázky z tvorby regionálních spisovatelů Královéhradeckého kraje a reportáž o otevření české knihovny v Portugalsku. www.spks.info/wp-content/uploads/2013/11/%C5%A0krabopis_2_3_2013.pdf

strípky z Fukse

Kniha, září 2013, s. 121: „Fuksovy nejvýznamnější romány připomínají vnitřním členěním háčkovanou dečku.“

Není podceňena ani faktografie – v *Pevnosti* se např. píše, že Ladislav Fuks je „po smrti už 17 let“ (což byla v té době pravda), v knize je tento fakt upraven: „V roce 2013 by Ladislav Fuks oslavil devadesáté narozeniny a o rok později uplyne dvacet let od jeho úmrtí.“ (s. 121) Mohli bychom tyto nepodstatné detaily považovat za... nepodstatné detaily a za něco, co by mělo být samozřejmostí. Zmiňuji se o tom jako o důkazu pečlivosti Jana Poláčka. V době, kdy vládne zkratka „Ctrl+C, Ctrl+V“, lze takto pečlivě postupovat pouze u něčeho, co je tvořeno s láskou a zájmem. Podobně je na tom gramatická stránka, nenašel jsem snad jedinou pravopisnou chybu. Tuto pečlivost poněkud narušuje fakt, že se místy objevují překlady (nejhorší na straně 224: „Většinou jsme přijížděli dost dlužší na kávu...“ – zde text skutečně nedává smysl, zdá se, že nějaká část textu chybí) nebo faktické chyby (s. 183-184: „Připomeňme si motta alespoň dvou nejznámějších titulů“ – pak jsou citována motta ze *Spalovače mrtvol*, *Myši Natálie Mooshabrové* a *Věvodkyně a kuchařky*). Tyto drobnosti ovšem nenarušují celkový dojem pečlivosti a množství vykonané práce.

Články v *Pevnosti* vesměs odpovídají kapitolkám v knize (až na *Letný exkurz do autorova světa*, který v *Pevnosti* obsahuje kapitoly *Zašifrovaná realita* a *Fascinace detailem*), ale v pozdějších číslech už je vidět, že text je výrazně zkrácen – v knize je toho víc, je to podrobnější, ucelenější. Jakkoliv mi připadá jako malý zázrak, že takovýto text vyšel v *Pevnosti*, doufám, že to podnítilo čtenáře k zájmu o Ladislava Fukse – a třeba i k zájmu o Poláčkovu knihu.

Smutek je žlutý a šestipípy jako Davidova hvězda. Odpověď je zlatožluté. Na rybníku v zelenomodré vodě se zlatým vějířem zrcadlícího se slunce se potápějí tmavé kachny. Bílá labuť s černým peřím u očí strnule pluje, zaklání svůj stíhlý esovitý krk dozadu.

(L. Fuks, *Mí černovlasí bratři*, povídka *Katzovy cypřiše a hvězdy*)

Ujmout se Fuksova života bulvár, byla by to pecka. Funerální motivy na předních stranách nejprodávanějších periodik, noví členové pro Společnost přátel žehu, nárůst prohlídek kostnic a krematorií, rekreační pobyty v urnových hájích. A v cukrárnách nové skvělé *katakomby*, rakvička s věnečkem. Jenomže se toho ujal Poláček. A skvěle skloubil bezútěšnost Fuksova života a vsudypřítomný smutek, strach a nejistotu s místy morbidními a tragikomickými fakty.

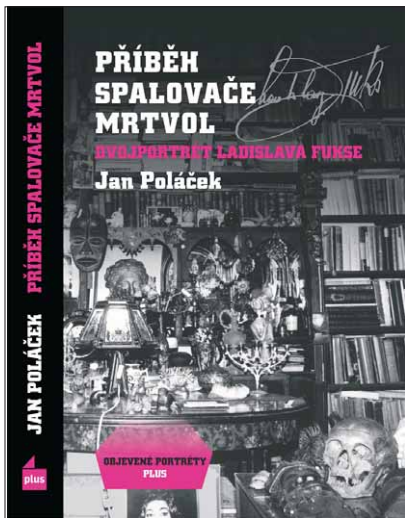
Za nejproblematičtější part považuji druhou část, tedy faktografii. Nejlépe by seděl název „Literárněvědné vyprávění“, takřka oxymoron: mám-li něco, co je odborné, obtížné se z toho dělá vyprávění a naopak. Poláčkův styl se zde blíží například stylu Miroslava Ivanova a literatuře faktu, přibližuje tedy odborný problém laikovi. Nejistotu v této části považuji za největší slabinu knihy. Pasáže vyložené literárněvědně jsou narušovány vyprávěcími postupy. Např.: „Ovšem řešit tak 'kardinální' otázku hned na počátku vyprávění by byl nerozum. Já sám k odpovědi dospěl časem a vy si na ni budete muset také počkat. Všechno má svou posloupnost a na pořadí jsou důležitější věci než ta, kde spisovatel proslavený svými temnými příběhy usínal.“ (s. 117), případně: „Počátek literární tvorby rozepisují takto podrobně proto, aby bylo patrné, že cesta k publikování nebyla tak jednoduchá, jak bývá tradováno...“ (s. 132) Osobně jsem očekával (a také se povětšinou dočkal) odbornou publikaci, už proto, že beletrii bylo učiněno zadost v první části. Proto mě vyložené vyprávěcí prvky („a vy si na ni budete muset také počkat“) v textu rušily a „omluvu“ za přílišnou podrobnost už považuji za zcela scestnou – je to přece odborná kniha o Fuksovi, čím podrobnější, tím lepší!

Uzavřenost/otevřenost českého fandomu mě nepřestává fascinovat. Jasně, nová kniha autora oceněného Mlokem (v roce 1992 za povídku *Pán sítí*) a Cenou ASFFH (v roce 2010 za román *Spěšný vlak Ch.24.12*) zákonitě vzbudí pozornost, jenomže... tentokrát to má s fantastikou společného asi jako dobrý překlad s „classickými“ překlady Zelaznyho. Kniha *Příběh spalovače mrtvol* je totiž, jak říká podtitul, *Dvojportrét Ladislava Fukse*. Jsem rád, že mě o recenzi požádali hned dva redaktori periodik spojených s fantastikou, nicméně to, že se mi ozvali, může poukazovat na dvě věci: buď se fandom otevírá tak, že za chvíli nebude mezi „krásnou“ literaturou a fantastikou rozdíl, nebo, a obávám se, že je to tato možnost, je český fandom pořád ještě malým rybníčkem, kde se potkávají stále ty stejné ryby.

Recenze by měly být schopny stát samy o sobě. Mám za to, že tato recenze toho není schopna, a tedy potřebuje vysvětlení. Nepřijde žádná katarze, žádný aha-efekt, žádné propojení předchozích částí. Zásadní sdělení obsahuje už nadpis. Částečně odpovídá metodě Jana Poláčka ve faktografické části knihy, ale tam to, na rozdíl od této recenze, k něčemu směřuje. Osobně považuji Ladislava Fukse za velmi zásadní a neopakovatelnou postavu české i světové literatury, jejíž osudy a knihy jsou nadmíru zajímavé – a jakoukoliv snahu o propagaci jeho díla vítám s otevřenou náručí. A proto, bez ohledu na to, jak to souvisí či nesouvisí se sci-fi a fantasy, vám říkám: Běžte do nejbližšího knihkupectví, kupte si Poláčkovu knihu a nechte se unášet na vlnách Fuksova podivna.

Jan Křeček

Plus, Praha 2013, 304 str., 249 Kč.

Časem s vědou - Zrození moderního věku o velkých činech a lidech vědy - říjen

Poprve se autem svezl v roce 1892, devěťadvacetiletý. Čtyři roky nato Henry Ford zkonstruoval svůj první vůz. Továrnu na auta založil roku 1903 v Detroitu, po pěti letech provozu se rozhodl vyrábět jediný typ – model T. V dnešním reklamním ptidepe bychom ho nazvali „auto v základním provedení“, tedy očesané na to nejnужnější. (Známý je Fordův výrok „můžete ho mít v jakékoli barvě, jen když bude černá“, jediné černý email stačil dost rychle schvout a nezdržovat montáž.) Stál 825 dolarů (oproti cca 2000 u porovnatelné konkurence), což obnášelo roční plat učitele či kvalifikovaného dělníka, přitom byl dostatečně praktický a spolehlivý: „Model T má vlastnosti mezka, trpělivost velblouda a odvalu bullteriéra,“ napsal tuším Upton Sinclair v *Automobilovém králi*. Vyrábět se začal od října 1908, za první rok se ho prodalo 10 000 kusů. Lidé mu pro jeho relativní křehkost začali říkat Tin Lizzie – Plechová Liza. Právě ona zdánlivá subtilita vedla konkurenci ke zpochybňování jeho kvality. Nakonec se to řešilo soudně. Když vůz vyjel po schodech k budoucímu soudu, rozhodnutí bylo nabíledni.

Odbyt rostl v desítkách procent ročně, přitom se zdaleka nedostalo na všechny zájemce. Není divu, že výrobce začal špekulovat, jak zvýšit produkci a neopustit přitom láci. Vyvstal však problém: Čím víc lidí zaměstnával, tím víc času i energie promarnili pobíháním od úkonu k úkonu a ještě si přitom překáželi.

Inspirace přišla z místa dosti neočekávaného – při návštěvě proslulých chicagských jatek jeden z Fordových lidí uviděl v akci bourací linku – systém pojiždných kladek, na kterých od jednoho dělníka k dalšímu pojižděla zabítá těla. Žádné průběžné nakládání, převážení, vykládání... Onen fordovec William C. Klann si tam rovněž všiml, že člověku, který se specializuje na pouze jeden úkon, jde práce rychleji od ruky.

V květnu 1913 Ford zavedl něco podobného ve své továrně, jen v opačném gardu: předmět zájmu neubýval, nýbrž nabýval – z „demonážní“ linky se stala montážní. Zprvu se používala jen na složitější součásti (motory, převodovky apod.). Během léta jimi byla konečná fáze montáže doslova zaplavena. Fordovi koutníci tedy zkusili na 76 metrů dlouhé lano připojit šasi a to potom posunovat po podlaze haly kordónem montéři. Montážní doba se tak postupně zkrátila z 12,5 hodin na 93 minuty. „Muž, který nasadí šroub, nenasazuje matku a muž, který nasadí matku, ji neutahuje,“ holedbal se Ford. (Jakkoli produktivita vzrostla přímo zázračně, Charlie Chaplin ve filmu *Moderní doba* měl na tento způsob práce jiný názor a současnost mu v mnohém dává za pravdu.)

První skutečná montážní linka na světě začala pracovat 7. října 1913. Napřesrok už auta sjížděla s linky takřka kompletní. Imperativem přitom bylo, aby každý úkon byl z hlediska umístění výrobku i nářadí pro dělníka co nejsnazší a každý pohyb výrobku i montéra co nejúčelnější (významnou roli v tom hrála technická normalizace součástek). Optimální rychlost pásu se stanovovala velice uvážlivě; Ford obecně nechtěl dělnictvo ničít (kdo by potom jeho vozy kupoval?), ale dlouhodobě zaměstnávat.

V letech 1912-15 se objem výroby modelu T ztrojnásobil, v roce 1922 výroba překročila milión kusů. Přitom cena dlouho klesala, minima zřejmě dosáhla v roce 1924 (290 dolarů, tedy 3-4 měsíční plat montéra na lince).

Ford se ve své Líze natolik viděl, že tvrději odmítal promítnout do výroby technický pokrok. Nakonec musel. Produkce modelu T skončila v květnu 1927 (motory na náhradní díly sjížděly s pásu do srpna 1941). Za 19 let vynesla 7 miliard dolarů.

Zrození pásové výroby bylo jedním z milníků vývoje lidské civilizace, dle některých historiků druhou průmyslovou revolucí.

František Houdek

Křižník Thor i jako e-kniha

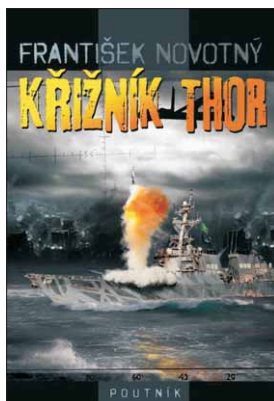
Píše se rok 2039, západní svět je v rozkladu a Čína se jej chystá dorazit. Její agenti preventivně likvidují odborníky, kteří by mohli její postup zpomalit.

Tomáš Horných a jeho přátelé se dostali na seznam smrti a musí se zachránit útekem přes půl světa, který skončí až v Africe

na palubě opuštěného amerického křižníku. Když jej uvedou do bojeschopného stavu, síly se ani zdaleka nevyrovnejí, ale konečně jsou schopni odpovědět na ránu ranou.

Na stránkách palmknihy.cz a kosmas.cz můžete knihu získat ve formátech mobi, ePub a PDF za 234 Kč.

palmknihy.cz/web/kniha/kriznik-thor-8729.htm
www.kosmas.cz/knihy/189253/kriznik-thor/

Prométheův popel

Třeštění letitého popularizátora 20

Nedávno jsem v jednom textu o umělém srdci použil tzv. Clarkeův paradox: *Představte si kosmickou loď, která by se v budoucnosti vydala ke vzdálené hvězdě. I kdyby letěla tou nejvyšší rychlostí, jakou jí nejmodernější technologie umožňuje, stále by jí trvalo mnoho set let, než by dorazila ke svému cíli. A než by se tak stalo, předešla by jí rychlejší loď, dílo technologie pozdějších staletí. Mohli bychom tedy říci, že posádka první lodi se na žádnou mezihvězdnou cestu nemusela vůbec vydávat. Podle stejné logiky by se neměla namáhat ani druhá loď, protože i její posádka je předurčena k tomu, že jednou jen tak zamává svým praprapravnukům, kteří se kolem mihnou v plavidle třetí generace. A tak dále.*

Clarke správně tvrdí, že všechny ty starší předchůdkyně vzniknout musely – vývoj každé další lodi by totiž nepokračoval bez poznatků z vývoje a používání jejího předchůdce.

Zanedlouho potom jsem si v jednom z mála deštých dnů léta sjel pár dílů Star Treku napříč generacemi a znovu si na siru Arthura vzpomněl. A pak do třetice nad Fordovou pásovou výrobou. To snad už snad muselo být znamení...

Byl to, tuším, zakladatel sociobiologie Edward O. Wilson, který ve své *Konsilienci* rozlišil dva typy vědy. Věda prométheovská nezná hranic a prezentuje se pouze svojí prospěšnou stránkou. Stejně jako prométheovský oheň hřeje a svítí, ale nepálí ani neoslepuje, hoří bezodpadním, nevyčerpatelným plamenem.

Oheň uzmutý bohům k věčnému blahu člověčenstva je nepochybně úžasná věc, jeden z prvních symbolů lidského rozumu. I automobil je takovým symbolem. Jenže takhle hladce to funguje jen v našem snění (které rádi vydáváme za skutečnost). Proto Wilson zavedl ještě kategorii vědy faustovské. V ní poznání není zadarmo. A nemusíme pro ně rovnou zaplatit duši (i když u té to nakonec stejně všechno skončí).

Co se tedy skrývá pod tím pomyslným piedestalem, na který auto (v zastoupení veškerého vědeckotechnického pokroku) stavíme? Uhelné a rudné doly, elektrárny, hutě, montovny, ropné plošiny, rafinerie, kyselá deště, karcinogenní výfukové plyny, nekonečné kilometry asfaltu, přejetá zvířata, dopravní nehody, civilizační choroby z nedostatku pohybu, stresy v zácpách, vrakoviště, staré pneumatiky v přírodě atd. atd.

Stejně jako i nejdokonalejší motor, ani ten nejefektivnější vědecký výzkum a technologický vývoj nemůže být stoprocentně účinný. Každý objev či vynález, celý proces poznání bez výjimky je spojen s produkcí odpadu, „prométheovského

popela“. Jeho množství závisí na stavu společnosti. V dokonalé racionální a morální uspořádání by produkce odpadu byla nejmenší. V reálném režimu pak až mnohonásobně větší; dokonce tvrdím, že trocha popela navíc je pro pokrok přinejmenším zpočátku nezbytná.

Nyní zpět ke Clarkeovu paradoxu a Star Treku. V intencích prométheovské vědy povstává každá další, lepší Enterprise „z ničeho“ a zanechává po sobě Zemi nedotčenou. Zkusme si ale představit, nejlépe s pomocí znalostí o lidských dějinách, co by

asi tak obnášela konstrukce každé další Enterprise, neku-li celé hvězdné flotily intergalaktické potence! Kolik zdrojů, vodstva, ovzduší, půdy by tomu padlo za obětí? Takže i když teoreticky vymyslitelné to víceméně je, jedna malá přelidněná planeta by něco takového prostě neunesla. Ano, faustovská věda časem naráží na nepřekonatelnou mez. V tomto smyslu je pokrok trvale neudržitelný, dříve či později se nutně dostaví stagnace až regrese. Ve skutečném světě by jednou Enterprise nové generace nevznikla, utonula by v popelu.

Shrnuto: Čím pokročilejší věda a technologie, tím víc za sebou nechává hlušiny, kumulativně i diferenciatně. Budeme-li chtít poznávat dál a dál, a to my budeme, jednou nám to naše prostředí znemožní. Stěžejní otázka potom zní: Jak daleko můžeme dospět, než nás zahlší prométheovský popel? Dojde k tomu za 20, 200 nebo třeba za 2000 let? A co potom, dá se s tím vůbec něco dělat? Inu, dá. Stejně jako pradávni lovci a sběrači museli po čase svůj vyčerpaný ráj opustit a vyhledat nový, i my budeme muset poddolanou, zjedovatělou, zastavěnou a zaskládovanou Zemi opustit a najít si jinou. Veškerá naše věda a technika pak může být v posledku o tom, jestli to stihneme. **František Houdek**

Jungmannova 5, Plzeň
4. - 31. 1. 2013

malby Zdenky Pšenickové
a
grafiky Karla Vlka
CrossCafé

DOGMA

CARRIE – je natočená polopatisticky a afektovaně, nepřináší nic nového (opět ani finální masakr ve městě), a Chloë Grace Moretzová veškerý svůj herecký um vystřílela v roli Zabijačky. A kdybych chtěl být opravdu hnusný, napíšu, jak propastný rozdíl je mezi režii od chlapa a tím, co si ženská myslí, že je režie...

ENDEROVA HRA – knihu už si skoro vůbec nepamatuji, ale mám dojem, že film je ještě o něco plošší a komornější a že myšlenka nezašlápnout protivníka, když už jsem ho srazil k zemi, mne

v originále štvála méně. Literární ne/pamětníky mého typu nenadchne, ani neurazí.

MACHETE ZABÍJÍ – v totálně typizované dvojici je víc padouchů, víc mrtvol – nebo vícekrát jedna a táž -, víc explozí a méně Michelle Rodriguez. Bohužel tu peníze přetloukly styl a hravost jedničky, takže i když zábava to je pořád, proti prvnímu dílu se to má jako Indyho Chrám zkázy proti Ztracené arše.

PLÁN ÚTĚKU – Arnie a Sly se sešli ve filmu, zavzpomínali si na osmdesátá léta – a nic víc od toho taky nečekejte. Jsou to osmdesátky se vším všudy: i s nezničitelnými borci, i s lehkou naviťou, i s několika logickými kotrmelci. Upřímně: Konečná jeňom se Schwarzkem se mi líbila víc. **Filip Gotfrid**

Enderova hra: Příjemné filmové překvapení

Novela „Enderova hra“ dnes nám dobře známého amerického spisovatele Orsona Scotta Carda vyvolala svého času zájem. Stejnomený román, do nějž byla o několik let později rozšířena, už nejen to – stal se jedním z nejznámějších vědeckofantastických románů vůbec a rozbouřil vášnivé diskuse nejen v rámci žánru, ale i v oblastech vojensství a etiky zejména díky svému využití dětí ve vesmírné válce. Někteří knihu ostře strhali, jiní nad hodnocením váhali, mnozí si ji zamilovali. Nyní přichází do kin filmová adaptace slavného románu. Můžeme se těšit na to, že podobně jako předloha vyvolá nové zajímavé diskuse, odnese si spoustu cen a zanechá v mnoha divácích dlouhodobý dojem?

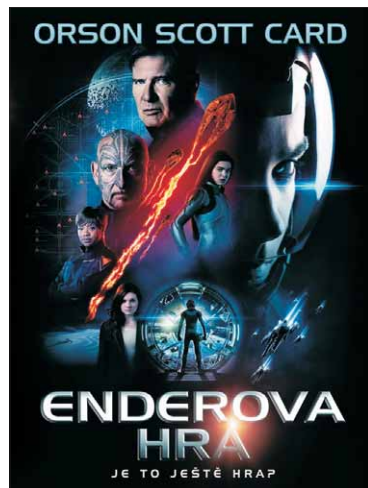
Film se drží knižní předlohy poměrně věrně, ačkoli samozřejmě není přesnou adaptací. Vypadla vlastní linie Enderových sourozenců Valentiny a Petra, děj se přesunul blíže současnosti a z řady let se smrškl do blíže neurčeného, ale výrazně kratšího časového období. Postavy nevidíme vyrůstat, potažmo stárnout, více než čtyři roky v Bitevní škole tu vypadají asi tak jako jeden rok. S tím souvisí i nutná změna v pojetí hlav-

ní postavy. Endera Wiggina nepotkáváme jako šestiletého. Jeho věk není nikdy zmíněn, ale vypadá přibližně na dvanáct až třináct let – a tím ho divák i nevyhnutelně vnímá jinak než původní knižní postavu. Výše popsané zásahy mají smysl z hlediska zfilmovatelnosti příběhu; kdyby se tvůrci drželi předlohy příliš křečovitě, stal by se nejspíše buď rozdrobeným (nemluvě o nutnosti komplikovaně maskovat dětské herce, aby vystihli rozpětí pěti let školy), chaotickým nebo příliš dlouhým a možná těžko uchopitelným. Nic z toho se u *Enderovy hry* nestalo; podařilo se ji natočit jako zajímavý, po všech stránkách povedený a silný snímek, byť bez rozbuškového potenciálu předlohy. Jednak oproti ní neukazuje nic nového, jednak obsahuje o něco méně kontroverzí (co se týče jak násilí, tak manipulací).

Kvůli uvedeným změnám má film výrazně méně znepokojivé vyznění než kniha; sledovat zpočátku šestileté dítě procházející roky tvrdého výcviku a detailněji popsaných manipulativnějších praktik je přece jen trochu jiný zážitek než vidět možná rok, nejvýše dva roky tréninku staršího chlapce. Podobný efekt má vypuštění linie Petra a Valentiny, které ovšem pova-

žují z hlediska filmu za nevyhnutelné – v celém rozsahu by se kniha vešla leda do minisérie, do jednotlivého snímku stěží. Navzdory těmto startovním nevýhodám si ovšem film s Enderovým příběhem poradil velmi dobře! Chválu si zaslouží zejména Asa Butterfield, šestnáctiletý představitel titulní postavy. Enderovi se v jeho podání dají věřit veškeré emoce a rozhodnutí. Nepředvádí pocity postavy ani příliš, ani málo, dokázal vystihnout přesnou míru, aby učinil hrdinu uvěřitelným. Z ostatních hereckých výkonů mi žádný nepřišel výjimečný, ale neměla jsem k nim ani žádné výhrady. Představitelé dalších dětských rolí (zejména Fazolka, Petry či Dinka) měli tu nevýhodu, že jejich postavy dostaly ve filmu méně prostoru na rozvoj a působily ve srovnání s Enderem trochu ploše. Vyroženě jednorozměrná ale neskončila žádná z nich.

Co se týče vizuální a hudební stránky, je film vynikající. Záběry jsou místy úchvatné a až na drobné výjimky nepůsobí příliš trikově. Za zmínkou rozhodně stojí i scény z Enderovy fantastické hry, již hraje ve chvílích volna. Soundtrack Steva Jablonskyho se podařil skvěle a k filmu se hodí. Menší výhrady bych měla k umístění dřívější bitvy s termiáky do atmosféry Země – ano, šlo o přesun děje do velmi blízké budoucnosti, ale obří mateřské lodi hluboko v atmosféře jsou už dnes vážně přílišné kliše. Dočkáme se i záběrů lodí zastavujících po vypnutí motorů a pásu asteroidů, kde je mezi jednotlivými skalami jen těsně místo na průlet plavidla – zkrátka dalších klasických klišé vesmírných sci-fi filmů. Ale právě proto, že se stěží najde podobný film, který je nemá, je *Enderově hře* s lehkým srdcem odpouštím. Byl by nesmysl kritizovat jinak velmi dobrý snímek kvůli těmto relativním drobnostem. Trochu horší je to s přesunem děje na bývalou termiánskou kolonii v jiné soustavě místo na planetku Eros. V předloze neexistuje nadsvětelné cestování (FTL), jen přenos informací pomocí hlásek. Vysílat Endera do jiné soustavy bez FTL nedává smysl, ale hlásky jsou ve filmu přesto použity. Ani to ovšem nepovažuji za zásadní chybu. Toto zasazení dalo tvůrcům možnost dovyprávět příběh *Enderovy hry* do konce, aniž by udělali podobný časový skok jako Orson Scott Card v předloze – a povedlo se jim to. Bez časové

ho odstupu závěru od zbytku příběhu má film příjemně silné vyznění, ač tam jeden silný prvek z předlohy pro změnu schází.

Nejvíce se film zřejmě zalíbí těm, kteří knihu četli před delší dobou, přečetli jen původní povídku nebo zatím ani jedno z toho. Nedoporučuji si knihu osvěžit nebo poprvé přečíst těsně před zhlédnutím filmu. Rozdíly sice nejsou velké a považují je za dobře zvolené, ne-li nutné k dobrému zfilmování předlohy, ale byla by škoda, kdyby na nich při sledování takto podařeného filmu ulpělo příliš mnoho pozornosti. Doporučila bych opačný postup – jít do kina, chvíli počkat a pak si osvěžit znalost předlohy nebo se s ní seznámit. Nudit se rozhodně nebudete! *Enderova hra* pro mě byla po všech stránkách velmi příjemným překvapením mezi letošními snímky. Doufám, že podobně povedených zpracování dosud nezfilmovaných slavných děl sci-fi bude čím dál více.

Julie Nováková

***Enderova hra*, USA, 2013, 115 min, Scénář a režie: Gavin Hood, hudba: Steve Jablonsky, hrají: Asa Butterfield, Abigail Breslin, Hailee Steinfeld, Harrison Ford, Ben Kingsley, Viola Davis, Moises Arias, Aramis Knight, Nonso Anozie, Andrea Powell, Han Soto**

Spolu s filmových zpracováním se na knižní trh vrátila rovněž legendární science fiction předloha odměněná cenami HUGO a NEBULA.

Zápis z Porady ČS Fandomu ze dne 19. 10. 2013 v Březové nad Svitavou

1. Porada jednomyslně schválila navržený program, řízením Porady byl pověřen Petr Holan.
2. Porada vyslechla zprávy jednotlivých členů Rady o jejich činnosti od poslední Porady.
3. Porada vyslechla zprávy o činnosti klubů.
4. Zdeněk Rampas zkontroloval prezenční listinu a členství klubů. Porady se účastní 10 českých klubů a 1 slovenský. Ke dni porady je členem ČS Fandomu 22 klubů, z toho 16 s právem hlasovacím, z nich přítomných je 9, porada je tedy usnášeníschopná.
5. Termín jarní Porady byl stanoven na 12. 4. 2014, místo konání Březová nad Svitavou.
6. Porada vyslechla zprávu o uplynulém ročníku CKČ a přípravě sborníků Mlok a Kočas.
7. Porada vyslechla zprávu o přípravě Parconu 2013 v Brně.
8. Porada vyslechla nabídky na pořádání Parconů 2014 a 2015. O definitivním pořadateli se rozhodne do konce února 2014.
9. Byly vyhlášeny kandidatury na členství v Radě a revizora pro další období. Ze stávajících členů Rady všichni čtyři (Jan Harvalík, Petr Holan, Pavel Mikuláščík, Jiřina Vorlová) se svou kandidaturou souhlasí. Staronovým kandidátem na revizora je Jolana Tichá. Všichni byli jednomyslně zvoleni počtem 9 hlasů. Předsedou Rady byl zvolen Petr Holan.
10. Porada vyslechla oznámení o nové konferenci SF klubů jako náhradě za končící Pandoru. Nová konference bude na GoogleGroups. Pracovní postup pro přechod na novou konferenci bude zveřejněn v dosavadní konferenci na Pandoře.
11. Porada vyslechla návrh na úpravu stanov podle požadavků občanského zákoníku platného od ledna 2014. Porada veškeré navržené změny jednomyslně schválila s účinností od platnosti nového občanského zákoníku.
12. Porada vyslechla informaci o změně účtu ČS Fandomu a přechodu k Fio bance.
13. Porada vyslechla informace o vyhlášení nového ročníku CKČ.
14. Zdeněk Rampas přednesl zprávu o Akademii SFFH.
15. Byl vyhlášen začátek kandidatur na Mloka, Ludvíka. Uzávěrka nominací je 31. 1. 2014, s případným prodloužením do uzávěrky prvního Interkomu, který vyjde po tomto datu, přičemž termín bude upřesněn na konferenci na GoogleGroups. Bylo odsouhlaseno udělení Ceny Fandomu in memoriam pro

Zdeňka Zachodila s předáním na Parconu-Fénixconu 2013 v Brně.

16. Byl vyhlášen začátek nominací na ceny ESFS. Konkrétní nominace budou projednány ve spolupráci se slovenskými kluby na Parconu-Fénixconu v Brně.

17. Bylo konstatováno, že úkoly z minulé Porady byly splněny, a byly stanoveny úkoly vyplývající ze současné Porady.

18. Petr Holan poděkoval zúčastněným a ukončil Poradu.

Úkoly vyplývající z Porady:

1. Pavel Mikuláščík do 31. 10. 2013 zveřejní zápis na dosluhující konferenci na Pandoře i na nové konferenci na GoogleGroups a na stránkách ČS Fandomu (ověří Jiřina Vorlová).
2. Pavel Mikuláščík a Petr Holan zveřejní do konce října na Pandoře postup pro přechod na GoogleGroups (ověří Jiřina Vorlová).
3. Petr Holan zajistí registraci změněných stanov v návaznosti na termín vstoupení v účinnost nového občanského zákoníku (ověří Pavel Mikuláščík).

Parcon / Fénixcon

již 6.-8. 12. 2013

www.fenixcon.com

Zapsala Jiřina Vorlová
Schválil Petr Holan

V Březové nad Svitavou 19. 10. 2013

NON FICTION

Michio Kaku

Fyzika budoucnosti

Jak bude věda do roku 2100 utvářet lidský osud
a náš každodenní život

Jak už podtitul napovídá, kniha profesora teoretické fyziky na City University v New Yorku může být užitečnou pomůckou pro každého autora sci-fi blízké budoucnosti. Od té nejbližší do roku 2030, nebo následující léta do roku 2070 a konečně předpovědi do konce našeho století. A to vše na příkladech z SF, se kterou je Michio Kaku zjevně dobře seznámen. Poslední kapitola dokonce popisuje jeden obyčejný „den života v roce 2100“.

Když pomyslíme na všechny technické vymoženosti, bez kterých si už dnes neumíme představit náš život a které v roce 1900 ještě neexistovaly, musíme obdivovat autorovu odvahu a erudici při odhadování nelineárně vzrůstajícího pokroku lidstva.

Argo / Dokořán, Praha 2013,
346 str., 489 Kč

3. Jan Hlavička a Ivan Kmínek – úvod

Jan Hlavička a Ivan Kmínek jsou dva spisovatelé vědecké fantastiky, kteří tvoří jasně vymezený autorský model ze společenského hlediska: oba autoři začali psát na počátku osmdesátých let, v raných devadesátých letech jim souhrnně vyšla jejich díla, patřili do okruhu autorů Ceny Karla Čapka, totalita a současnost osmdesátých let pro ně byla bohatým inspiračním zdrojem a oba dosáhli velkého vřelého fandumu: „Právě v době předlistopadové má původ obrovská popularita prací Jana Hlavičky a Ivana Kmínka – čelných představitelů parconského okruhu“ (Langer 2006: 69). „Ta se stala [Cena Karla Čapka] celostátně uznávanou platformou pro začínající autory SF a v průběhu několika let umožnila, aby z anonymity vystoupilo několik výrazných autorů. Autoři intelektuálních grotesek Jan Hlavička a Ivan Kmínek patřili tehdy k nejoblíbenějším“ (Neff 1995: 20). Oba byli v užším kontaktu i se svými čtenáři, přičemž onen kontakt autora a čtenáře částečně tvořil percepci jejich díla. A oba přestali psát po listopadové revoluci, protože jejich inspirační zdroj, bolševický útlak, který zřejmě potřebovali ke psaní, náhle zmizel, a také, jak uvedl Ivan Kmínek, v nové éře sci-fi a fantasy by podle něj pravděpodobně nebyl zájem o tvorbu o typicky českém malém člověku.

Aleš Langer pojednávající o okruhu autorů kolem Ceny Karla Čapka naznačuje jejich vztah k totalitě: „Jen málokterý autor byl ve své tvorbě tak vyhraněný jako např. Jan Hlavička či Ivan Kmínek, jen málokterého z nich můžeme zařadit na systémově definovanou pozici, aniž bychom měli pocit, že vlastně patří úplně jinam“ (Langer 2006: 66). Jenže podíváme-li se podrobněji na témata a motivy v jejich dílech, zjišťujeme, že tak jednoznačné to není ani u Jana Hlavičky a zejména u Ivana Kmínka. Systémově definovaná pozice vyhraněnosti byla částečně tvořena znalostí společenského kontextu, která současnému nezaujatému čtenáři, který neví, v jaké době tito autoři tvořili, chybí, zato určitě nechybí Aleši Langerovi a dobovým členům fandumu.

Zdroje uvádějí často Jana Hlavičku a Ivana Kmínka ve dvojici (Neff 1995: 20, Langer 2006: 66, 22, 69-70, 108-113) nebo společně v jedné skupině s jinými progresivními autory parconského okruhu (Rampas 1990: 63, Neff 1990: 2). Co mají tito dva autoři kromě společného fandumového prostředí společného? Je to především žánrové vymezení v případě mnoha jejich povídek (nikoliv však všech povídek – Ivan Kmínek prošel pestřejším autorským vývojem než Jan Hlavička). Oba psali mainstreamovou sci-fi (viz níže v kapitole Mainstreamová sci-fi a „realistická fikce“), oba jsou řazeni k humorné větvi tohoto žánru, o obou se pojednává jako o autorech vyjadřujících

se k dobové společenské a politické situaci, oba dva zobrazovali problémy obyčejného člověka. Ivan Kmínek toto společné zařazení komentuje slovy: „S Honzou Hlavičkou jsme nebyli jediní, co jsme se pokoušeli ve sci-fi nějak odrážet totalitu, ale asi jen my dva jsme vlastně psali převážně o tom. A moji hrdinové byli celkem důsledně »malí« a »slabí«, protože takové hrdiny jsem zkrátka měl rád a z duše jsem jim »rozuměl« – nejspíš podobně jako Jan Hlavička. Stejně tak jsme oba skoro neopouštěli žánr grotesky (i když v tom nám byl podobný třeba Ladislav Szalai)“ (Kmínek 2012b). Slovník české literární fantastiky a science fiction zase říká o Ivanu Kmínkovi následující: „Kmínkovy povídky [...] soustřeďují se na problémy obyčejného člověka, často drčeného soukolím totalitní, byrokratické společnosti. V tom často připomínají díla Jana Hlavičky [...]“ (Adamovič – Neff – Olša 1995: 118).

Jan Hlavička (2010)

Jistá analogie mezi těmito dvěma autory tu tedy existuje. V následující

části se pokusíme charakterizovat žánrový typ jejich tvorby, výraznější témata a stručně jejich světy. Z této charakteristiky by měla vyvstat odpověď na otázku, co mají tito dva autoři společného a jaký je vztah jejich vědeckofantastických děl k dobové současnosti osmdesátých let.

3.1 Mainstreamová sci-fi a „realistická fikce“

Mnoho studií a statí pojednává o problému žánrového zařazení vědecké fantastiky. Mnoho autorit a čtenářů se ptá, co je a co už není sci-fi. Cílem této kapitoly nebude odpověď na otázku, jakým způsobem posuzovat díla a zařazovat je do žánru. Sci-fi totiž nemá jasně vymezené hranice a jasně stanovené podmínky, podle čeho spadá do nějakých tabulek či ne, navíc pro nás tato problematika, co je a co není sci-fi, není úplně relevantní. My se pouze pokusíme upřesnit žánr povídek Jana Hlavičky a Ivana Kmínka, což je pro porozumění jejich tvorby klíčový poznatek, s tím, že budeme od počátku posuzovat jejich povídky jako vědeckofantastické. Jinými slovy, zkusíme odpovědět na otázku: jakou sci-fi psali Jan Hlavička a Ivan Kmínek?

V osmdesátých letech obecně převládala „[...] myšlenkově progresivní sci-fi, která se takto začala odklánět od původní funkce SF“ (Langer 2006: 65). V centru pozornosti je člověk, lidské problémy a chování v případech, že by se ocitnul v situaci jinak v empirickém světě nemožné. Sci-fi se stala více než kdykoliv předtím nápodobou reality a začala se zabývat hypotetickou otázkou, co se stane za určitých podmínek. V tomto typu sci-fi technika a vědeckofantastický motiv slouží převážně jako prostředek a akcelerační lidských jednání a zkoumání psychologie postav. Technologická sci-fi, jejíž tradici započal Jules Verne a František Běhounek, taková, která slouží jako demonstrace vědeckých poznatků a technických vynálezů

s ohledem na dobrodružnost v jádru díla, takřka neexistuje. „V 80. letech byl už i nás termín sci-fi považován za poněkud zavádějící a nevyhovující. Vědeckost, resp. vědecká podmíněnost, jako kdysi nutný a typický rys děl tohoto typu, byla stále více zasouvána do pozadí, kupředu se drala volná fantazie a neomezená fabulace a spekulace“ (Langer 2006: 12).

Nejblíže mají Jan Hlavička a Ivan Kmínek ke sci-fi, která simuluje dobovou skutečnost a modifikuje tehdejší empirický svět ve fikční svět. Podle obecné definice Ondřeje Neffa, že sci-fi je žánrem, ve kterém je něco jinak (Neff 1982: 7), je to tak také u Jana Hlavičky a Ivana Kmínka, přičemž jinakost neodpovídá empirické skutečnosti a je odsunuta do pozadí, není leitmotivem díla, ale promotorem ke zkoumání lidí. Často tuto jinakost představují některá dobová negativa dotažená do absurdních rozměrů. V mnohém se tak přiblížili mainstreamové sci-fi, čímž je podle

univerza a obsahují spoustu odkazů nejen na společenskou situaci, ale také na reálné postavy vystupující zde pod alteregem (např. na Zdeňka Rampase, viz níže). Některé postavy jeho povídek v rámci fandumu zlidověly a fandum je moc dobře znal.

U Ivana Kmínka není situace zdaleka takto jednoznačná. I on byl aktivním členem fandumu a byl s ním v užším kontaktu, ovšem na rozdíl od Hlavičky prošel pestřejším autorským vývojem a souhrnné zjednodušení jeho povídek jakožto realistické fikce by nestačilo. Té se sice mnohé povídky přibližují, obzvláště satirický cyklus povídek odehrávající se v byrokracii ovládaném univerzu a spojený tématem a prostorem Ústřední kanceláře vesmíru, ale jeho tvorba se zabývá i jinými diametrálně odlišnými tématy vzdálenými od Hlavičkových.

3.2 Žánr humorný

Humor byl celkově progresivním prvkem v české sci-fi osmdesátých let a je jedním z klíčových vodítek pro žánrové vymezení vědecké fantastiky Jana Hlavičky a Ivana Kmínka. „Humor je jedním z důležitých rysů moderní české SF. Dokonce můžeme říci, že SF humorná či alespoň humoru využívající u nás v 80. letech převažuje“ (Langer 2006: 21). Ovšem v době osmdesátých let, kdy česká sci-fi zažívala emancipaci a rozkvět, neusilovali autoři o laciný, jednorázový a populistický humor. „Mnozí autoři si uvědomovali, že bezzubý humor tohoto druhu by vedl k degeneraci SF“ (Langer 2006: 21). Snažili se proto o sofistikovanější humor nebo jen použití humoru jako prostředku pro zesměšnění či parodii.

Mnohdy Jan Hlavička a Ivan Kmínek používají zcela groteskní zápletku se

směšným a komicky vyznívajícím rozuzlením. Akterem je mnohdy směšná postava – všední český důchodce či životní „ztroskotanec“. Vážnému vyznění svých povídek se ale také nevyhýbali, ačkoliv v nich jsou mnohdy použity humorné prvky. Ve čtenářích tedy byl vyvolán úsměšek nad určitými parodovanými aspekty, ale zároveň to byl úsměšek trpký nad jevem, z něhož mrazilo. Typickým příkladem je Hlavičkův častý motiv antimilitarismu, kde jsou sice vojáci často zpodobněni jako „burani“, kteří nepobrali moc rozumu, ale prostřednictvím jejich jednání vyvstanou na povrch zdaleka ne tak směšné skutečnosti. Z tohoto spojení humoru a závažných témat vyplývá humor tiživý, zahořklý, melancholický, sarkastický, plný cynismu a výsměchu. „Proti konkrétnímu společenskému prostředí normalizační totality byl namířen třetí typ humoru v české SF, typ **satiricko-kritický, ironický**. Jeho představiteli byli zejména Jan Hlavička a Ivan Kmínek [...]. Díla osnovaná na humoristickém základě tohoto typu patří k tomu nejlepšímu, co se v naší SF od poloviny 70. let objevilo. I tito autoři využívali absurdních rysů dobové společnosti, ironizovali její stereotypy, satiricky se snažili postihnout podstatu nelidského systé-

všude produkovan“ (Rozhovor 1990: 104). Realistická fikce je pro Jana Hlavičku způsobem uměleckého zpracování tehdejší reality, do níž ve svých fikčních světech vsazoval vědeckofantastické prvky a motivy. Faktem zůstává, že za vrcholná díla těchto autorů jsou považovány povídky, které mají k reálnému světu opravdu blízko a které nejlépe spadají do termínu „realistická fikce“, jak jej Hlavička použil: svět realitu velmi připomínající, pouze s vědeckofantastickou odchylkou. V případě Hlavičky je to povídka *Hlavou proti vzduchu*, z Kmínkovy tvorby je pak vysoce ceněna povídka s názvem *No jo*.

Generalizace Hlavičkovy a Kmínkovy tvorby jakožto realistické sci-fi je tedy do jisté míry pravdivá, obzvláště u Jana Hlavičky, jehož povídky jsou přece jen vyhraněnější a jeho světy více připomínají tehdejší realitu, a také více než Kmínkovy povídky stojí na mimoliterárních skutečnostech – doboví členové fandumu tyto skutečnosti znali, čímž byl čtenářský zážitek obohacen o aluzivní vztah k realitě. Do soudržného celku je lze zařadit také na základě fikčních světů, které autor vytvořil a v nichž se některé postavy opakují, povídky jsou spolu často nepatrnými intertextovými náznaky spojeny do společného

mu. Jejich humor byl nezřídka velice hořký, prostoupený melancholií a skepsí a tvarovaný do podoby někdy až cynického úsměšku“ (Langer 2006: 22).

Zde je na místě opět upřesnit toto tvrzení. S tím, že je jejich humor prostoupen melancholií a skepsí, nelze než souhlasit. Ale tvrzení, že jejich humor byl namířen proti totalitě, že využíval ironizace dobové společnosti a jejím stereotypům, není úplně, ač do velké míry pravdivé a rozhodně obohacující čtení dobového recipienta o aluze a skryté narážky na tehdejší společenské a politické prostředí. Jejich humor však nebyl namířen pouze proti tehdejší totalitě a stereotypům, ale mnohdy také proti lidem, lidským vlastnostem a slabostem a obecně proti lidské hlouposti, malosti a omezenosti. To jsou ovšem prvky poplatné ve všech dobách a vztahující se nejen na jediné úzce vymezené období totality osmdesátých let.

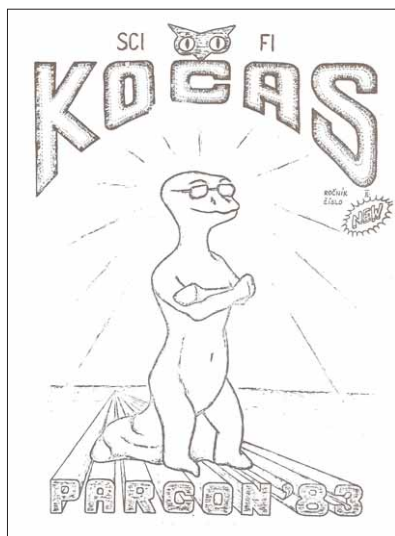
4. Jan Hlavička

Jan Hlavička je jedním z nejznámějších autorů samizdatové sci-fi osmdesátých let. Narodil se v Praze roku 1951 a vystudoval francouzštinu a němčinu na Filozofické fakultě v Praze (Adamovič – Neff – Olša 1995: 91). Fandom ho znal nejen coby autora mnoha povídek, ale také jako překladatele z francouzštiny a němčiny mnoha vědeckofantastických děl (Langer 2006: 111). Byl pravidelným účastníkem Ceny Karla Čapka, v níž se mnohokrát umístil v první pěti, ale první místo se mu vyhýbalo dlouho, získal ho až roku 1989 za povídku *Hlavou proti vzduchu* (Langer 2006: 69). Ta je považována za jeho nejlepší dílo, které kvalitativně převyšuje všechny jeho předchozí práce (Adamovič – Neff – Olša 1995: 91, Langer 2006: 112). Své vědeckofantastické povídky zveřejňoval v letech 1981-1989 (Langer 2006: 111) a jako mnozí jiní publikoval v osmdesátých letech ve fanzinech, časopisech jako Svět práce, Kmen, Věda a život, Dikobraz a dalších, po revoluci pak v časopisech Ikarie a Svět fantastiky. Dále jeho povídky vycházely v antologiích Stalo se zítra, Návrat na planetu Zemi a Lovci zlatých mloků (Adamovič – Neff – Olša 1995: 91). Svou povídkovou tvorbu vydal v letech 1990 a 1991 ve sbírkách *Panelfixn* a *Hurá, hřbitov jede!*, kterými, spolu s Kmínkovými pracemi, pomyslně uzavřel jednu éru a jeden typ české vědecké fantastiky. „Hlavička s Kmínkem svými díly uzavřeli normalizační etapu ve vývoji české SF. Vydání jejich sbírek bylo symbolickou a také jakousi nostalgickou tečkou za dobou, na niž fandom bude vzpomínat jako na dobu skryté revolty proti společenskému pořádku“ (Langer 2006: 113).

4.1 Tematické a motivické okruhy v povídkách Jana Hlavičky

Jan Hlavička je považován za autora typicky české sci-fi osmdesátých let (Adamovič – Neff – Olša 1995: 91) a jako takový byl čten svými příznivci, což potvrzují recenze Pavla Ko-

satika o jeho povídkových sbírkách *Panelfixn* (1990; název knihy je psán s háčkem nad písmenem „x“, což má svůj důvod – vysvětlení níže) a *Hurá, hřbitov jede!* (1991), v nichž vyšla veškerá autorova povídková tvorba sebraná z osmdesátých let: „Nejčestější z českých autorů SF, který psal vždycky o sobě a o nás a nestylizoval se do žádných mód, který přizpůsobil žánr sobě a ne naopak, který psal ve sci-fi, kde to prý nejde, pouze o lidech a zachytil kus toho divného smutku osmdesátých let [...]. Jsou to povídky z doby, kdy vládla blbost lidská, vědělo se to, ale stejně s tím nešlo nic moc dělat. Leda o tom psát: o blbých armádních důstojnících i o občánkovi sídlišťákovy, ve kterém skutečnost přese všechno neubíla sen“ (Kosatík 1991: 56). „Možná tím Honzovy povídky začínají trochu stárnout: sedmdesátá a osmdesátá léta jsou v nich bytelně zakonzervovaná, zatímco o tom, co přežije z dneška, ještě tak moc nevíme. Co tedy zůstalo a bude v těch povídkách dál působit, je nálada bezčasí osmdesátých let [...], melancholie mezilidských, hlavně manželských vztahů v té době a konečně uzavřený svět sídlišť, který už vždycky budu vidět víc Honzovým než svými očima“ (Kosatík 1992: 58).

4.1.1 Antimilitaristický motiv

Motiv antimilitarismu je u Jana Hlavičky jedním z nejčastějších. Aleš Langer napsal o sbírce *Hurá, hřbitov jede!*: „Vedle zpodobnění maloměstského syndromu v různých podobách [...] tu najdeme další z typických Hlavičkových tematických okruhů: antimilitarismus [...]“ (Langer 2006: 112). Antimilitarismus je hojně prostoupen napříč celou Hlavičkovou tvorbou v různých variacích, takže se opakovaně objevuje i v mnoha povídkách sbírky *Panelfixn*. Vojenství je ukázáno ve velmi negativním světle, některé z jeho složek a postav jsou ironizovány a zesměšňovány. Militarismus je kritizován zejména pro svou omezenost a tupost armádních pohlavárů a pro vměšování se a manipulaci ze strany militantních složek za použití jakýchkoliv prostředků, které má nakonec pouze neblahé následky.

V povídce *Naši draci, to jsou hoši* přednáší jedna z opakujících se postav Hlavičkových povídek, J. N. Kaprál, o pohádkách a mýtech o dracích. Zatímco v pohádkách ostatních kultur přinášejí draci oheň a poznání, v Kaprálově vlasti jsou draci v pohádkách zdrojem zla a utrpení, kteří pálí lesy, unášejí princezny a zabíjejí zvěř. Vychází najevo, že za to mohou vojáci bez zodpovědnosti, kteří cestují časem do minulosti v podstatě jen pro drsnou zábavu, místo aby zkoumali minulost z vědeckého hlediska a napomáhali lidem v pokroku. Lidé v minulosti pak v reakci na setkání s vojáky z budoucnosti vytvářejí pohádky, v nichž jsou draci zdrojem utrpení: „Jak mohou lidé takových volných vlastností nosit nějaké poznání? Co vůbec pohledáváme v minulosti?“ (Hlavička 1990: 9). Nadrotmistr An-

tonín Foltu tu je popsán takřka komicky jako „[...] syn starého Foltu, co dříve šmelil s hnojem. Tonda, známý výtržník a pijan, před několika lety narukoval a k úlevě mnohých to podepsal“ (Hlavička 1990: 8). Z této charakteristiky a jeho dalšího vypravování o svých počitech v minulosti pak vyplývá jeho bestialita korespondující zároveň s jeho omezeností, protože mu evidentně nedocházejí důsledky jeho činů a také to, že svým vypravováním prozrazuje vojenské tajemství: „Zastavte pokusy a potrestejte nadrotmistra Antonína Foltu aspoň za vyžrazení vojenského tajemství“ (Hlavička 1990: 9).

Komická omezenost, z níž ale vyplývají špatné až tragické důsledky, je vůbec u Hlavičky častým charakteristickým rysem vojáků. Setkáváme se s ní také v povídce *Poslední povídka robovoda Boguskiho*. Stejnomená ústřední postava si krátí čas během vojenské služby na kosmické stanici Titan 9 psaním povídek, přičemž do služby byl povolán za trest, protože „[...] pochyboval o existenci mimozemských agresorů“ (Hlavička 1990: 21). Jeho povídka putuje od divizní cenzury přes kontrarozvědku až na ministerstvo kosmické obrany. Armádní složky se domnívají, že Boguski svou povídkou o dvou robotech, kteří se vmísí do vývoje jiné civilizace, přišel na jakýsi utajený projekt, a Boguski je pak pro jistotu hvězdoletem poslán pryč na generační expedici jen proto, že vojenské složky evidentně povídku pochopily jinak než jako autorovu volnou imaginaci. Paranoia, omezenost a cenzorské tendence vojenských složek zde mají pro Boguskiho tragické následky, kterým ani nemohl zabránit.

Manipulativní ráz militantních složek ukazují povídky *Z tiskové konference*, *Vyrazil Jimram zítra na robotu* a zejména pak již zmíněná povídka *Hlavou proti vzduchu*. Povídka *Z tiskové konference* je zároveň aluzí na pohádku O Jeničkovi a Mařence. Zde se dvou dětí ujímá pár, který s nimi zachází laskavě a u něhož nestrádají. Ale protože se jeden z páru, muž jménem Sarmap, dopustil dezerce a vměšování do minulosti jiné planety, musí být zatčen a děti vráceny zpět. Nadporučík, který měl celou akci na starost, dětem nalhal, že je Sarmap se svou družkou chtějí sníst, načež děti utekly. A to přesto, že z rozhovoru novinářky s nadporučíkem vyplývá, že u dvou pěstounů se měly děti podstatně lépe než u své předchozí rodiny, na což se naprosto nebere ohled (dialogy jsou psány bez uvozek před přímou řečí, formálně připomínají záznam tiskové konference):

„Jak je možné, že ty děti nikdo nepostrádal? [...] A že se jen tak přidaly k cizím lidem?

- Ano, to je správná otázka. Zřejmě se jednalo o děti z nějaké rozvrácené nebo alkoholické rodiny. Rovněž se mohlo jednat o početnější rodinu, kde se absence několika dětí hned tak nezpozoruje. [...] Chopila se laciné příležitosti, jak získat děti, a

věnovala se jim s neobvyklou péčí. S péčí, na jakou nebyly zvyklé“ (Hlavička 1990: 45).

Navíc jejich navrácení tam, odkud přišly, probíhá značně nelidsky – tak, že jsou děti vyděšeny vojínů, kteří simulují jejich pronásledování, až jsou nasměrovány zpět na správné místo. Podobné téma, vztah mezi vojáky a dětmi, které jsou záměrně manipulovány a mateny, nabízí povídka *Hlavou proti vzduchu*. Ústřední postavou je Marek Bokvas obdávající si základní vojenskou službu. Jak už bylo řečeno, vojna je zde popsána se všemi dobovými rekvizitami, zbraněmi a výstrojí. Vojáci mluví

slangem a provádějí zvyklosti typické pro českou vojnu („stříhání metru“, oslavy jubilejního zbývajícího počtu dnů do konce služby, „komandování“ podřízených apod.). Marek prožívá příhody prototypické pro vojáka ve službě včetně dlouhých obchůzek, rozličných cvičení, předváděcí prohlídky pro školáky, hospodských „pittek“, dostává „vopušťáky“ atd. Vojáci strážejí území nazvané Pásmo a netuší, co v něm vlastně je. Později vychází najevo, že v Pásmu jsou drženy děti se zvláštními schopnostmi, izolované a obklopené jakýmsi silovým polem, kterému říkají tvrdý vzduch (odtud název *Hlavou proti vzduchu*). Děti byly odebrány rodičům už jako malé, bylo jim namluveno, že rodiče zabil nepřítel, a jsou mateny fiktivními reportážemi o válce trvající několik let. Jsou zde cvičeny a připravovány jako poten-

ciální zbraň. Skupině dětí se podaří přes izolaci proniknout, seznamuje se s Markem a jinými vojáky. Každý z vojáků však ze strachu o sebe mlčí, ani mezi sebou o tom nemluví. Velící složky však odhalí setkávání dětí s vojáky a nakonec vše tvrdě potlačují. Do vojáků je zaset strach o vlastní život, který v Markovi potlačuje všechny pochybnosti o protestu vůči nelidskosti dětské izolace, a děti jsou na konci k smrti vyděšeny vojenským nácvikem, který v jejich očích vypadá jako útok nepřítel. Děsivé složky tu tvoří jednak vojenská manipulace, jejímž nástrojem je pouze nahánění strachu a nekonečná „buzerace“, a také to, že z dětí jsou vychovávány smrtelné zbraně.

Povídka *Vyrazil Jimram zítra na robotu* obsahuje podobný motiv militaristické manipulace a potlačování lidské svobody a rozhodování. Akterky povídky jsou obyčejní sedláci, živící se na polích, přičemž nejsou ničím moc odlišni od těch, které známe z empirického světa – až na to, že místo tažných domácích zvířat používají k práci roboty, ke kterým mají určitý citový vztah právě jako k domácímu zvířeti. Roboti jsou armádou násilně zabaveni, aby byli použiti ve válce s mimozemšťany – čili k diametrálně odlišnému účelu, než k jakému jsou používáni obvykle. Tím jsou obyčejní lidé připraveni o dopravní prostředek a o pomocnou sílu při žních, takže je čekají hladová období. Kdo odmítne robota vydat, je za trest poslán na kolonizaci na Mars.

V poněkud jiném a o poznání komičtějším světle je antimilitarismus zpodobněn v povídce *Cenzorická derivace na Titanu*

9. Na kosmické základně trpí posádka poklesem morálky. Povídka je datována do daleké budoucnosti roku 2208, přesto je ministerstvem kosmické obrany deprivace vyřešena značně originálně a zpátečnický: pošlou na stanici Johna McLaughlina, který je povoláním „profesionální blb“. Všem leze značně na nervy, až se kolektiv posádky stmelí, protože právě v něm najdou společný cíl. Celá povídka je anekdotou a armáda je takto stavěna do ironického až komického světla, protože i ve vzdálené budoucnosti se deprivace řeší vcelku primitivním a pochybným způsobem.

Jen v jediné Hlavičkově povídce je až do konce ukázán důsledek války – povídka *Sodovka* vypráví o rodině zavřených po celý život v krytu po jakési blíže neurčené válce. Z posledního odstavce vyplývá, že z krytu nevylezou nejspíš nikdy a jsou odsouzeni žít tam napořád nebo z něj vyjdou, ale svět je zpuštěný – věta se dá interpretovat dvojím způsobem:

„A on vždycky řekl: Takhle nějak starovaly naše rakety. A my škemrali a škemrali, aby povídal, jak jsme vyhráli válku. A on povídal a nezkoušel a nefakoval, jenom vyprávěl a maloval nám tu krásu, až konečně vylezem ven.

Lhář“ (Hlavička 1991: 154).

Z krytu tedy buď nikdy nevylezou, nebo se z něj dostanou, ale otec jim o krásě, kterou spatří, lhal.

4.1.2 Cestování časem

Cesty časem jsou jedním z typických motivů vědeckofantastické literatury. Obvykle jsou podnikány za určitým smysluplným účelem – zásah do minulosti a změna přítomnosti k lepšímu, poznání budoucnosti, zkoumání... V Hlavičkových povídkách však neslouží cestování časem vznešeným cílům, ale zvýrazňuje negativa doby a lidských vlastností. „[...] cesty časem sloužící jako prostředek pro zvýraznění soudobých společenských negativ (Služební cesta)“ (Langer 2006: 112). Postavy podnikají cesty časem jen pro pobavení, zneužívají je ve prospěch vlastního obohacení nebo utíkají ze své současnosti (z fikčního světa časově blíže neurčeného, ale identifikovaného jako blízkou budoucnost, viz níže povídka *Jak tenkrát bude lákat čas*), z níž v jednom případě emigruje rodina do minulosti. V některých povídkách jsou jádrem nápadu vynálezy schopné přenosu v čase, ze kterých ale ve výsledku nevzejde nic přenosného, natož užitečného. U Jana Hlavičky se cestování časem ukazuje vždy jako špatný nápad, čtenář je poučen, zda tato převratná možnost má vůbec šanci přinést lidem prospěch.

V povídce *Naši draci*, to jsou hoši cestují vojáci do minulosti jen pro zábavu. Zdeněk Rampas tuto povídku okomentoval slovy: „[...] i v té komunistické mizérii je dost peněz pro vojáky, kteří jsou z důvodů, které veřejnost nezná, posíláni na průzkum minulosti, kde se chovají tak, že po nich zbudou legendy o dracích“ (Rampas 2012). V povídce *Rozkošná paralelka*

(1986) sepsané formou divadelní hry včetně scénických poznámek slouží cesty časem také jen pro pobavení studentů VŠPCH (Vyšší škola chrononauticko-paranautická). Ti se vydávají v doprovodu vyučujícího do paralelního světa, v němž se přesouvají časem – a události, kterých jsou svědky, jsou jasnou aluzí na pohádku O Šípkové Růžence. Kromě sklonů k voyerismu při sledování neúspěšných snah o početí dítěte a toho, že se studenti účastní se všemi pozitivy hodování při příležitosti oslav Růženiných narozenin, je vyhlášena soutěž: kdo najde a políbí mezi všemi spícími dívkami z království tu správnou – Růženku – a osvobodí tak všechny ze stoletého spánku. Lehkovážně zahrávání s časem má v tomto případě pro aktéry tragické důsledky, protože výherce končí polapen a jeho další osud je nejistý, zatímco zbytek studentů ho musí v paralelním světě a času zanechat a zachránit sám sebe.

Zneužívání času ukazuje *Řetězová reakce* (1983), kde možnost cestovat časem zůstává v rukou jakési instituce, pravděpodobně státní – je zřízen ústav pro cesty časem, do něhož chodí zaměstnanci každý den jako do běžné práce. Když z minulosti přepraví do současnosti středověkého člověka, ten zde umírá na otravu zkaženým vzduchem. Ke konci navíc v promluvě pracovníka ústavu se synem vyplývá, že tyto cesty časem slouží ke změnám historie ve

prospěch těch, kteří je podnikají (promluva stylizací připomíná divadelní záznam, je bez uvozovek, vždy je uvedeno jen jméno toho, kdo mluví):

„Bláha ml: Kdy byla bitva na nějaký Bílý hoře.

Bláha: To je ta šarvátka, kde dal Václav VI. na frak Bavorákům, ne? Na tom sice svět nestojí, ale že to bylo v roce 1620, by sis pamatovat moh. A přitom se to pamatuje tak snadno. Jdu to přesně sto let před objevením Austrálie, kterou objevil kdo?

Bláha ml: Zdislav Velečín z Malměřic.

Bláha: Mstislav Velečín z Malměřic. Dál je to dvě stě let před anexí Uher a tři sta let před objevením teorie relativity. Kým?

Bláha ml: Karlem Šimáčkem.

Bláha: Tak vidíš, že to umíš. Hezky popros pana profesora, ať tě znovu vyzkouší. Teď už si to budeš pamatovat. Dějepis se dá přece naučit. Minulost, ta se přece nemění“

(Hlavička 1990: 14).

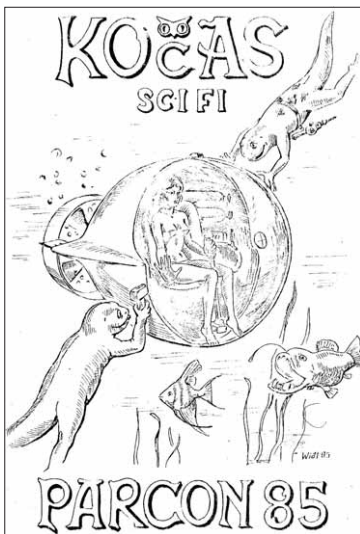
V povídce *Tak tohle zas, potomečkové, ne!* armáda schovává stroj času na zahradě tuctového českého důchodce:

„Na jaře 1992 přijeli dva od armády. V civilu. Mluvíli a mluvíli, trochu si zavýdřili, trochu pohrozili.

V létě měl Ignác Šebesta na zahradě pod trávníkem rake-tu.

Od podzimka mu důchod vylepšovalo pět stovek měsíčně drůžebného“ (Hlavička 1990: 70).

Jenže Ignác Šebesta stroj prozkoumá, zjišťuje, že slouží k cestování časem, a přichází ke slovu závist – ne obohacení,

sám Ignác nemyslí bezprostředně na svůj prospěch, ale rozhodne se zničit raketu slovy: „A ti dva do mě hučeli něco o odpovědnosti za budoucnost, za generace, které přijdou, o obranných raketách, a zatím nám potomečkové fušou do dneška, aby si v budoucnosti mohli žít jako prasata v žitě. Pak má ta přítomnost za něco stát!“ (Hlavička 1990: 72). Jeho soukromá revolta je však násilně potlačena, minulost změněna, a raketu mu schovají pod zem na zahradu znovu – už za méně peněz „držhubného“.

Cesta časem slouží také k emigraci, a to v doslovném smyslu slova. Příkladně to ukazuje povídka *Jak tenkrát bude lákat čas*, kterou vypráví syn od rodiny, jehož první slova, která zároveň otevírají povídku, jsou: „Emigrovali jsme v časovnici“ (Hlavička 1991: 12). Povídka se odehrává v nedaleké budoucnosti od doby, kdy byla napsána, tedy od roku 1982. Otec nejprve podniká cesty časem, aby do své přítomnosti dopravoval nedostatkové zboží: „Vždycky vodfrčel někam do minulosti a přivážel vodtamtud samý prima věci. Tu čokoládu, tu maso, tu banány nebo kokosáky, dámský punčochy, žvejkačky, zkrátka všechno možný“ (Hlavička 1991: 12). Nakonec se rodina rozhodne emigrovat do minulosti do svého vlastního bytu. „Třeba povídka »Jak tenkrát bude lákat čas« byla provokativní tím, že rok 1982 ličila jako prima dobu (ve srovnání s blízkou nadcházející budoucností), že do roku 1982 budou lidi z budoucnosti emigrovat“ (Rampas 2012). Zde tedy cesty časem slouží nejprve k vlastnímu obohacení a poté jako útek z mizérie do minulosti.

Podobné téma obsahuje povídka *Služební cesta*, která se odehrává ve stejném fikčním světě jako ta předchozí. Pracovník Historického ústavu přicestoval z budoucnosti za účelem výzkumu. Jenže téma výzkumu je absurdní: vliv výkladních skříní na výši nákupu se zřetelem k letnímu období ve čtvrté čtvrtině dvacátého století. Je to pouze záminka, aby se cestovatel mohl podívat do minulosti. Také si nakoupí některé předměty, které má v plánu propašovat do svého času, ale nakonec je ze strachu, že by je u něj našli, nechává u hostitele na stolku. To, že doba, z které přišel, nestojí za moc, potvrzují Tůmova poslední slova k hostiteli: „»První den jste se mě ptal na budoucnost,« promluvil Tůma sám od sebe a odmíchl se. Pak vyhrkl: »Dělejte sakra něco!«“ (Hlavička 1991: 56).

V povídce *Několik odstavců aneb o jedné cestě časem* se také objevuje motiv obávané budoucnosti. Vypravěč píše dopis kamarádovi k narozeninám. Píše o svém netradičním zážitku, o vyhlídkové cestě časem, ale přitom neví, jestli to, co viděl, byla minulost, nebo budoucnost. Vzhledem k mizérii, kterou spatřil, přeje svému kamarádovi k narozeninám to, aby to spatřená byla minulost: „Ne že bych Ti nepřál všechno nejlepší a hlavně to zdravíčko, ale já Ti přeji spíš a sobecky i nám

všem, mezi něž se taky počítám, aby ona cesta byla cestou do minulosti“ (Hlavička 1990: 102). Poznání budoucnosti se stává osudným hrdinovi povídky *Vpřed a vzhůru!*, který objeví komín přenášející skrze čas do budoucnosti. Překoná ho zvědavost a prolézá komínem dál a dál, aby poznal svou budoucnost. Svůj život pak prožije v pouhých skokových okamžicích, protože každým průlezem objeví budoucnost posunutou o deset let – ale právě o tolik každým průlezem zároveň zestárne až do své smrti. V povídce *Cena za cenou* vyprávěné formou dopisů zase ústřední postava naváže v roce 1984 kontakt se svým budoucím já v roce 1994, pošle mu do budoucnosti všechny peníze, a protože už žádné nemá, pokusí se je ukrást, načež končí ve vězení. Z něho je propuštěn až v roce 1993 a opět nemá žádné peníze. V povídce to není explicitně řečeno, ale je jasné, že jeho budoucí já ho žádalo o peníze právě proto, že ho propustili z vězení. Poznání budoucnosti (nebo minulosti,

což vypravěč povídky *Cena za cenou* neví) případně kontakt s ní nepřináší nikomu nic přínosného.

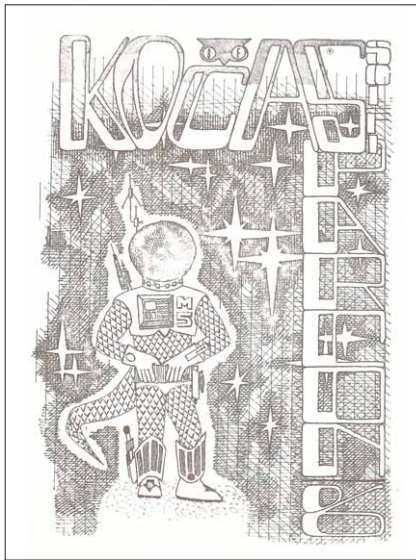
Hrátky s časem v poněkud odlehčenější, humornější a hravější formě se vyskytují v povídkách *Kterak Ludovicus Rumpelbrecht demonstroval*, *Ludovicův časův stroj* a *Cena za cenou*. První dvě spojuje stejnojmenná ústřední postava, která zkonstruuje stroj času. V první povídce se Ludovicus zacyklí v časové smyčce, v níž se stále opakuje stejná situace s viditelnými změnami – a ty změny vedou stále k horšímu, neboť jeho dceři se postupně čím dál víc kazí charakter. V druhé povídce jede předvést Ludovicus svůj stroj času, který nazve Stříbřitým halmochronem (patrně odkaz na literární soutěž O Stříbřitělesklý halmochron), na venkov

svému bratru. Jenže stroj nepřesouvá skrze čas osoby, ale počasí. V těchto povídkách se objevuje jako vynález stroj času v různých podobách, ale nikdy nepřináší nic dobrého, natož užitečného.

4.1.3 Motiv přesunu mezi světy

Do tohoto typu povídek řadíme ty, v nichž postavy cestují do paralelních světů nebo se přesouvají na jinou planetu, přičemž motiv přesunu tvoří jeden z promotorů povídky.

Povídka *Začít znovu* (1983) nese téma, jak napovídá název, nového počátku civilizace očištěné od všech minulých hříchů. Na novou planetu zrovna dorazivší kolonisté oslavují novou epochu lidstva, ale nedočkáme se zde žádných vznešených patetických gest – pouze proslovů, ale značně ironizovaných, úsměvných a neohrabaných. Povídka je psána humorně a v odlehčeném duchu, ačkoliv příčiny útěku na jinou planetu byly evidentně závažné: „[...] myslím, že si nejsme tak docela cizí, jak se nám naši vládci, naši bývalí vládci, snažili tam na druhém konci vesmíru dokazovat. Ať si tedy ti naši bývalí moc-

ní štvou proti sobě dál, ať si dál vyhrožují válkami, vyvolávají rozpory a hysterii, zasévají nedůvěru, jen aby se za pomoci hlupáků, kteří jim ještě věří, i nadále udrželi u moci. My začínáme znovu.“ (Hlavička 1990: 54). Důvod je tedy nasnadě – šlo o sjednocení některých příslušníků ras zneprátených zřejmě vládní propagandou a následný útek z civilizace, která je evidentně prohníla. Noví kolonisté se snaží natočit aranžovaný přílet na planetu se slavnostním proslovem, ale neustále jim to komické okolnosti kazí – děti s pusou špinavou od čokolády, pozděně vypouštění holubů – a snaha o důstojnost slavnostního momentu zcela selhává, čemuž nasvědčuje i závěr načatého proslovu, který původně nebyl ve scénáři: „My začínáme znovu. Lépe. S dobrou vůlí. Plní elánu a tvůrčího nadšení.... Zanechme teď proslovů. Je na ně příliš horko. Kde jsou ti holubi?“ (Hlavička 1990: 54).

Otázkou pro čtenáře zůstává, jak se v budoucnu zorganizuje civilizace neschopná natočit banální slavnostní proslov, a zda onen nový začátek zabrání případným budoucím konfliktům, od nichž se co nejvíce vzdálí.

Tématem povídky *Bedýnka se modře rozzářila* (1981) je také únik z mizerné současnosti do jiného světa, tentokrát ale do světa umělého, naprogramovaného, do jakési virtuální reality, kterou si může každý přizpůsobit dle svého obrazu. Vypravěč má představu o svém ideálním prostředí pro život, kterou popisuje už v úvodu povídky: „Ten program mi poradil Bedík. Sláva Bedikovi. Není nad poklidný víkend z konce onoho věku, kdy obyvatelé měst ještě museli prchat ve smradu výpadek za čistým vzduchem, aby se pak ryli v záhoncích a vystrkovali zadky k výšinám, řezali dřevo, aby ho mohli spálit, a hojně se potili, chodili na houby a na bobku plesali – a v neděli večer popojížděli zpět do místa trvalého bydliště“ (Hlavička 1991: 28). Vytvoří si tedy domek na venkově a nakonec v této naprogramované realitě zůstává – najde si v ní práci, chodí každý den do zaměstnání, o víkendu jezdí s rodinou na chalupu. Dostává se opět stereotyp jako z původního světa, jen v odlišném prostředí. Konec lze navíc pochopit tak, že se do svých virtuálních světů přestěhovali všichni, čímž jejich vlastní realitu degradovali na bohapustý prostor a skladiště pro své počítače (modré bedýnky) generující umělé světy:

„Migor je tady [vypravěčův nadřazený, kterému neuniknul ani ve virtuálním světě], ale co asi dělá Bedík mezi černokněžníky a sedmihlavými draky? A Looy na planetě nejmužnějších mužů? Kdo ví, kde jsou rozeseti jako červené krvinky v těle jiných světů.

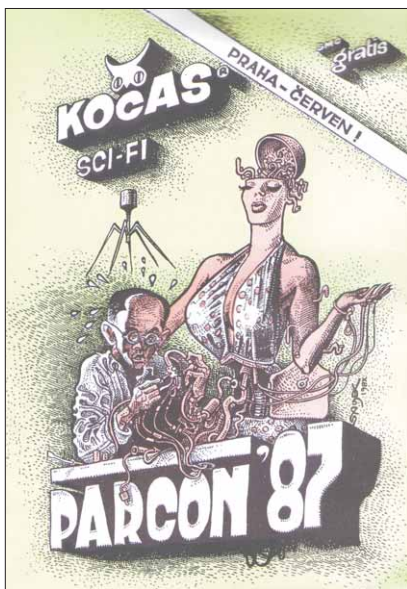
Celý náš bývalý svět je modrý.

Tisícem oken blíká do liduprázdných zamlžených ulic“ (Hlavička 1991: 32-33).

V obou případech je motivace těch, kteří se přesunují mezi světy, podobná, ačkoliv povídky jsou svým ztvárněním a nápadem odlišné. U obou se jedná o útek od nelichotivé současnosti do lepšího prostředí, v obou chtějí jejich jednající postavy lepší život.

Pravý krajník ve směru letu nechť svítí zeleně (1982) a *Turista* (1983) nesou také tematiku cestování mezi světy, tentokrát je však příčina v obou případech souvztažnější a veskrze banální – za účelem „dovolené“, oddechu, pouhého zpestření života. V první povídce, která je aluzí na pohádku od Karla Jaromíra Erbena *Pověst o studánce Litoše*, dívka znuděná ve svém vlastním světě podniká cesty do paralelního světa i s kamarádkami a v touze po dobrodružství se nechá odvést mladým živočišným jinochem Holečkem. Za nějakou dobu ji ale i tento život omrzí, a tak z Holečkova světa prchá zpět do toho svého, technicky i evolučně evidentně mnohem vyspělejšího,

což je naznačeno jednak postavou Lindy, která má zvláštní schopnosti (levitace, telekineze, telepatie), a také tím, že lidé v Holečkově světě z mnoha případů průníků obou světů tvoří pohádky. Holečkův svět je pro ně v podstatě degrádován na pouťovou atrakci, do něhož se konají cesty jen se zábavnou funkcí, jak je ostatně i na konci řečeno: „Dnes už si tam, milí mladí přátelé, nemůže vyrazit, kdo chce a kdy chce, ale pouze po náležitém prověření a na zvláštní povolení. A toto štěstí teď máte vy“ (Hlavička 1991: 40). V *Turistovi* mimozemšťan jménem Eudi také navštěvuje přechodně blíže neurčenou lokalitu na Zemi (sveze ho trabant s pražskou značkou a řidič jménem Tonda, tudíž evidentně česká krajina), jen aby zde svedl nějakou dívku. Na konci se od vypravěče dozvídáme dvě věci: Eudi tu už kdysi rekre-

ačně byl, což mělo pro pozemšťany dalekosáhlé následky: „Jako památka na Eudiho poslední návštěvu zůstal zde nespočet božích muk roztroušených podél cest, postávajících na rozcestích, váhajících kudy se dát. Je na nich standardizovaný utrpený třiatřicetiletý vousáč a vlasatec, jehož lehkomyšlná matka až příliš snadno podlehla svodům vesmírného p/r/outníka“ (Hlavička 1991: 132). A také to, že vypravěč, který celou dobu sleduje Eudiho a komentuje jeho počítání, není nic víc než soukromé očko, které na něj nasadila Eudiho žena, aby se s ním mohla rozvést. I v této povídce je naznačena vyspělost mimozemské bytosti v postavě Ježíše, spasitele, který po ní zůstal. Mimo náš svět existuje evidentně svět nebyvale vyspělejší a rozvinutější, o jehož pravé podstatě a vlastnostech nemáme nejmenší potuchy, který tu zanechal Ježíše, fundamentální zlom v historii lidstva, ale přitom je to z jistého úhlu pohledu jen pozůstatek z pouhého rekreačního pobytu... Téma kontaktu s mimozemskou bytostí je zde naprosto banalizováno úmyslem vesmířana a vypravěče – přišel sem pouze jako turis-

ta a chce se s ním rozvést jeho manželka, což jsou oboje zcela lidské prvky a problémy.

Motiv přesunu mimozemské rasy a její příchod na planetu Zemi za účelem podobným jako v povídce *Jak tenkrát bude lákat čas*, tedy za účelem úniku do lepšího prostředí pro život, je v povídce *Jsmě tady doma* (1985). Vypravěčem je typický otec rodiny – má manželku, dceru, práci, každý víkend jezdí na chalupu k rodičům, na první pohled nic abnormálního od obvyčejného prostého spokojeného života. Až na to, že je to mimozemšťan, jehož rasa emigrovala z planety Bibula a kdysi dávno přistála na Zemi a adaptovala se zdejšími podmínkám. Navíc byl první, který se rozhodl vzít si za manželku lidskou ženu, se kterou má napůl člověčí a napůl mimozemské dítě. Vypravěč nám pak popisuje obraz své civilizace a její stav, než ji jeho předkové opustili: „Jako bych cítil natrpkou vůni šenovníků, které jsem nikdy žádné ženě nemohl natrhat, a slyšel klokotání pestrobarevných, věčně rozčepýřených bloužků. Jako bych slyšel hudbu, jako by tančily natrpkle vonící dívky a třepotaly šesti prsty. Jako bych viděl nešťastníky připojené ke strojům a povzbuzované k ustavičné práci alabakou a jinými drogami, dokud nepadnou, aby byli spáleni a na jejich místa přišli jiní. Jako bych viděl trpaslíky geraje, jak prchají před pronásledovateli. Jak ty kratičné nožičky nestačí. Jak geraje potom v kyselině... Zatracená generační paměť“ (Hlavička 1990: 90).

Na obloze se objevuje bibulanská kosmická loď, která tímto nabízí své rase návrat zpět do své civilizace, ale vypravěč už je doma na Zemi: „Budu jí muset říct, že naši předkové sem utekli, protože Bibula byla na pokraji sebevraždy. I jinak to tam stálo za draka. Naším předkům se zde líbilo. Země byla pro ně účinný ráj v porovnání s Bibulou. Směšné mory a cholery, válčičky vedené tak primitivně, až žasli. Jenže čas pracuje často i proti nám. Země se přiblížila úrovni Bibuly, ale nezničí se, jako se nezničila Bibula. A mně se nechce pryč. Za prvé – Kristýna by nešla a ji neopustím. Za druhé – docela se mi tady líbí. A za třetí – útek není řešení“ (Hlavička 1990: 90-91). Příčina útěku ze zdevastované civilizace je tedy jasná, ale navíc se objevuje další téma pro Hlavičkovy povídky časté a typické, které je zde důvodem, proč mimozemšťan neopouští Zemi – a tím je jeho obvyčejný, prostý a spokojený lidský život, rodina a její zázemí.

4.1.4 Rodina

V povídkách Jana Hlavičky se objevují určité stereotypy, které jsou (většinou) vyzdvihovány a nesou s sebou poučný akcent. Pozornost je často zaměřena na rodinu a lidskost, což jsou atributy pro autorského vypravěče evidentně podstatné. Prototyp rodinného zázemí je vůbec hojně se vyskytujícím tématem – buď je jen zmíněno jako vedlejší motiv, nebo rovnou tvoří nosné jádro povídky a determinuje jednání postav, popří-

padě se ukazuje z poněkud nezvyklých, ironicky mrazivých úhlů.

V *Řetězové reakci* má ústřední postava rodinné zázemí, manželka mu pere historický kostým pro cestu časem, navíc se v už zmíněném závěru povídky odehrává dialog otce se synem, v němž debatují o všedním problému – o špatné známce z dějepisu:

„Bláhová: Nechci ti kazit radost, ale měl by ses taky věnovat synátorovi.

Bláha: Copak? On je doma?

Bláhová: Dostal zase pětku z dějepisu.

Bláha: A já mu to furt říkám. Uč se, uč se, když se nebudeš učit, chytneš v nejlepším případě místo v nějaký blbý kolonii. Co jsi to zase neuměl?

Bláha ml: Kdy byla bitva na nějaký Bílý hoře.“

(Hlavička 1990: 14).

V povídce *Panelfixn* je popsána Kaprálova rodina: „Jednou jsem je viděl odcházet. Kaprál v zeleném nepromokavém hacafraku a za ním Kaprála taky v zeleném nepromokavém hacafraku a za nima tři Kaprálata v zelených nepromokavých hacafráčcích. To je zajímavý, jak pozdě ty děti museli mít... Bylo jim oběma nejmíň čtyřicet. Všichni měli na zádech červené batohy a batůžky. Jak tak šli za sebou, připomínali krátkou zelenočervenou housenku“ (Hlavička 1990: 17). V povídce *Nedopsaná* (1984) je ve fikčním světě povídky úzké sepětí reality a fikce, žánrově to ani není sci-fi, neboť ve světě, v němž se povídka odehrává, není žádný vědeckofantastický prvek. Vtip je v samotném narativu – vypravěč je otec rodiny, který píše sci-fi po-

vidku o přistání mimozemšťanů na Zemi, ale při psaní jej neustále vyrušuje rodina a děti:

„A zase je to pryč. Sotva se jen trochu rozjedu, začnou mrňouskové dávat najevo svou někdy až příliš patrnou existenci. S třemi namazanými krajici a s třemi hrnkami kakaa jim odevzdávám i ten prchavý záblesk inspirace.

[...]

Péfa s Pavlíkem mi nadšeně sdělují, že se Honzík pokakal. A Dáša musí být zrovna teď pryč. Nad okrově zbarvenou prdelkou se jen těžko navazuje přetržená nit. Ne, mně není souzeno něco napsat. Přes den mě v zaměstnání vyrušuje práce a duševně nevyrovnaný spolupracovník. Večer se vemlouvá televize a dětem se nechce spát a je třeba umýt nádobí... A na chalupě je zas tolik práce, že si tam ani nevozím četbu...

[...]

A už se zase perou, hajzlíci! Sakra, kde ta ženská je! Pavle, pusť ho! Ty mu vrať toho medvídku! A jde se ven. Postavíme si hrad, jo?“ (Hlavička 1990: 64-65).

V povídce *Jsmě tady doma* je rodinné zázemí důvodem, proč ústřední postava, potomek mimozemské rasy, neuvažuje o návratu na rodnou planetu své rasy, protože je mu zkrátka

dobře tam, kde je a kam podle něj už patří. V povídce *Jak tenkrát bude lákat čas* v touze zaopatřit rodinu a přivést ji do lepších časů zorganizuje otec emigraci do minulosti, v níž začínají nový život. Vyrazil Jimram zítra na robotu začíná motivem rodiny: „Pak vstal, vzal od Anny plátěný pytlík s jídlem, políbil ji, pohladil děti po rozježených hlavičkách a odjel na robotu“ (Hlavička 1991: 19). Touhu po zázemí rodiny jakožto po východisku z krize pak nalézáme v povídce *Bedýnka se modře rozzářila*, v níž se tento repetitivní a vyzdvihovaný koloběh života – práce, rodina, o víkendu chalupa – opakuje a splňuje se vyprávěči jako sen, jenže ten sen není skutečný, nýbrž pouze virtuální. Motiv rodiny je v povídce *Dvanáctého listopadu u Mylerů* použit jako dějiště pro hlavní ideu povídky, kterou je totální kontrola ze strany státu, který určuje bez možnosti svobodné volby a nejspíš i bez ohledu k vlohám individuálního jedince budoucí zaměstnání šestiletého Pavla Mylera. Rodina je hlavním aktérem také v *Sodovce* – je zde odkázána sama na sebe, nucena přežívat dlouhá léta v izolaci od světa zdevastovaného jakousi blíže neurčenou válkou. V podstatě jen díky rodinné soudržnosti vypravěč, kterým je potomek oné rodiny, si uchovává v paměti vzpomínky na běžné starosti malého hochy – na domácí vyučování, škádlení se svým sourozencem a na symbol svého dětství, na sodovku, díky které se snažili vycouvat z dětského trápení – domácího vyučování. Zaměření na kladné atributy rodinného zázemí je zde velmi příznačné a tvoří leitmotiv povídky, která je obsahově zaměřena na popis jejich života s výjimkou posledních dvou odstavců soustředěných na katastrofickou událost.

Motiv rodiny v poněkud zvrácenějším světle představuje povídka *Ryba a host*, v níž se dozvídáme o možnosti hibernovat členy své rodiny, „zmrazit“ je do vegetačního spánku a nechat je v něm po dobu, dokud se nenajde řešení příčiny jejich uvedení do tohoto stavu, většinou objevení léku na smrtelnou chorobu. Někteří zmrazení jsou však kriminálníci, kteří si takto odpýkávají svůj trest. Jednou za rok jsou vždy všichni hibernovaní probuzeni, což je přísně kontrolovaná událost pod dohledem kurátorky přidělené každé rodině zvlášť. Hibernovaným jsou promítnuty zprávy shrnující důležité události roku, načež následuje zábava, konverzace s pozůstalými z rodiny a někdy návštěva instituce určené zvlášť k pobavení hibernovaných, Centrálního parku zábavy a poučení. Po celou dobu se o ně stará rodina a díky obskurní situaci se zde setkávají starší synové se svými mladými otci, s kterými si mnohdy nemají moc co říci. Hibernovaní prožívají okolní život zrychleně a stereotypně, neboť celý rok je pro ně jako jedna noc běžného spánku, po níž následuje vždy to stejné stále dokola. Událost uvedení hibernovaných do života je příznačná mnohými prvky běžnými pro všední rodinnou návštěvu u příbuzných, jenže snaží se polidštit něco evidentně zcela nelidského a nepřírodního a

vtisknout tomu rozměr všednosti je přinejmenším eticky pochybná.

4.1.5 Téma lidskosti a lidské přirozenosti

Kromě toho, že samostatnou vyzdvihovanou životní hodnotou je prototyp rodiny, objevuje se v Hlavičkových povídkách i touha po obyčejné lidskosti, komunikaci, blízkosti, dobrotivosti, bourání pomyslných mantinelů mezi postavami a nenáviděným světem a bránících normální lidské řeči; v jiných povídkách nám jsou pak ukázány důsledky pokřivení lidskosti, její přirozenosti a snahy násilně vklínit něco zcela nelidského do rámce normálnosti, všednosti, obyčejnosti.

Touhu po lidské nápravě má J. N. Kaprál v povídce *Panel-fixn*, v níž sestrojí vynález měnící lidské myšlení. Vše se opravdu obrací k lepšímu:

„Stalo se, že začal jezdit výtah a bába Švejdivá si opět mohla po libosti bloudit mezi patry v marné snaze najít to své.

Stalo se, že už nebylo vzácností dostat se autobusem do Města.

[...]

Stalo se, že sousedi začali odněkud nosit kanystry benzínu, smývali prach z těch okopaných a pošlapaných vraků odložených u chodníků.

To už byl teplý a suchý prosinec a vánoce na spadnutí. Odněkud se vyrojili Mikulášové, andělé a čerti a přinášeli užaslým dětem ořechy, pomeranče, mandarinky, italskou směs a hygienický mlíko a rodičové se s nimi vyrovnávali pomačkanými bankovkami a mnohde i sklenkou, to na tu štrapáci od byto k domu, z domu do domu.

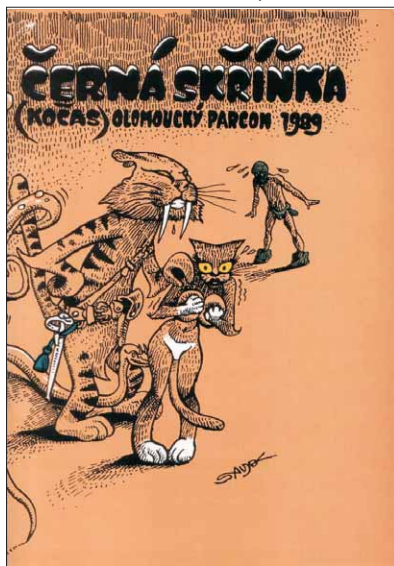
[...]

O něco později otevřeli samoobsluhu. Všechno se obracelo k lepšímu, všichni jsme byli spokojeni a čekali dal-

ší a další obraty“ (Hlavička 1990: 18-19).

Jenže snaha učinit lidi lepšími uměle s pomocí jakéhosi vynálezu naráží na podstatný problém – svět je lepší jen na první pohled, tam, kam je vidět, což je symbolicky demonstrováno zapálenou svící, pod níž do hrnce proniká světlo, ale nad níž je hrnec plný tmy. Kaprál si totiž sestrojí detektor lži a zjišťuje s údivem, že všichni lžou. Jak je to možné i přes evidentní změnu k lepšímu? Ovlivňovač sice změnil svět, ale nezměnil lidi uvnitř, nezměnil jejich přirozenost, protože snaha o něco takového nejspíš není možná. Pouze změnil cíle lidí, jejich úmysly, jejich snahy. „Začali jsme se lépe oblékat, začali jsme lépe jíst, dříve pít a kouřit voňavější cigarety. A nikoho nezajímalo, kde na to berem. Naštěstí“ (Hlavička 1990: 20).

Podobný nosný motiv obsahuje povídka *Solitér*, v níž je vyprávěč znechucený ze svého každodenního stereotypního života, ze svého prostředí plného pozdě jezdících autobusů, do nichž se sápoou důchodkyně na místo k sezení, sousedů, od nichž je v bytovce oddělen pouze jedinou zdí, což jim stačí k to-

mu, aby si všichni byli komunikačně vzdáleni a na chodbách se vyhýbali obloukem. „A opět jsme si byli vzdáleni několik světelných let. Opět nás dělila jen otařetovaná panelová zeď. Každý v jiném světě a zcela určitě velmi, velmi podobném. Vždyť jak se dají takové uniformní krcálky zařadit?“ (Hlavička 1990: 75). Solitérem je zde pak věžový dům, v němž se svítí i v noci a jehož účel je vypravěči a jeho sousedovi skryt. Nicméně v intencích povídky a v důrazu na osamělost jednotlivce je jasné, že solitérem – čili něčím, co vybočuje samostatně z řady, samotářem – není jen onen dům, ale i on sám – a vlastně každý jeden ze společenství vsazeného do betonové „králíkárný“, aby tam přežíval v opakujiícím se stereotypu svůj život. Ale pro vyvolání pocitu náklonnosti k člověku přitom nechýbí mnoho: vypravěč se vydává i se sousedem na cestu k solitéru, aby vypátrali jeho úděl, čímž se obyčejný věžový dům stává příčinou a symbolem lidského sblížení. Jenže dveře jsou zamčené a v dálce je upoutá světýlko – vydávají se k němu a ocitají se v obyčejné hospůdce mezi lidmi kypícími přívětivostí, kteří jako kdyby byli z jiného světa, v němž je zcela normální přístupnost a lidská добрota:

„Vešli jsme do teplé zakouřené místnosti, prosycené šumem a smíchem. Zdálo se, že se zde všichni znají. Pokřikovali na sebe křestními jmény a tykali si i s hostinským.

[...]

Bylo nám dobře mezi lidmi a Sídliště se zdálo na hony vzdálené. Bylo nám jedno, že je nám nepřátelské, že nás snáší pouze na noc a ráno jásá nad naším odchodem [...]" (Hlavička 1990: 79).

Konec povídky pak demonstruje vypravěčův proměněný postoj, když je členové gardy pro výtržnost usměřují obušky a kopacími:

„Bylo mi jedno, že mě kamsi vlečou, že se mnou smýkají, protože jsem již nebyl sám. Měl jsem tady svítícího kamaráda a Tomáše.

[...]

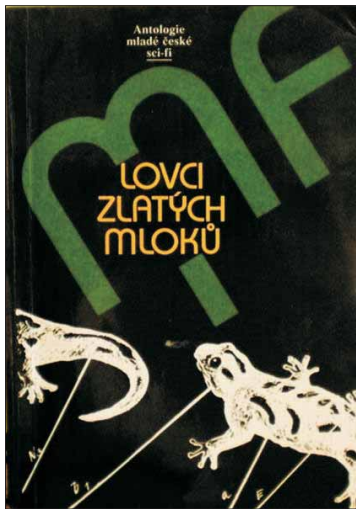
Než jsem úplně ztratil vědomí, zdálo se mi, že opodál stojí vrátný s pistolí na stařeckém zadku a nechápavě nad námi vrtí hlavou. Čtěl jsem ho nenávidět, ale nešlo to“ (Hlavička 1990: 80).

„V rámci sbírky vyniká především Solitér, která je kvintescencí autorových próz inspirovaných českým sídlištním životem a vyzývajících k přátelství, lidskosti, k normálním mezilidským vztahům. Přes poněkud didaktický závěr v sobě tato povídka (a s ní i řada dalších) nese silné krédo a svědectví o autorově lásce k člověku, k obyčejnému lidskému životu a jeho základním hodnotám“ (Langer 2006: 111-112).

Přímočařejší didaktický postoj k lidské добрótě zaujímá vtipná povídka *Protektce* odehrávající se v kulisách pionýrského tábora, jehož členové mezi sebe srdečně přijímají mimozemšťana, který se ztratil. „M. Z. slzel štěstím. Není sám. Na

Zemi už nikdy nebude sám. Na Zemi přece nejsme nikdy sami“ (Hlavička 1990: 69).

Povídka *Hurá, hřbitov jede!* ukazuje neblahé důsledky v případě, že lidem část z jejich lidskosti odebereme – zde je to důležitá tradice klasických pohřbů se všemi patřičnými ceremoniemi. Tradice pohřbívání je lidem odňata zákonem a je zřízen jakýsi obskurní centrální robotický kolos, tzv. pohrobot, který každý rok na svátek Dušiček přijíždí do vesnice, v níž se povídka odehrává, a obřad se koná se všemi proslovy, hudbou a vzpomínkovými fotografiemi hromadě pro celou vesnici a všechny zesnulé ve společném prostoru pohrobota. Po obřadu následuje to, kvůli čemu ve skutečnosti většina lidí přichází – pohřební hostina s charakterem spíše pouťovým: nevkusná dechovka, atrakce, kolotoče, stánky s alkoholem apod. Z tradiční obřadní a významné události zůstává pouze uspěchaná „[...] panoptikálnost prefabrikovaného života a smrti [...]“ (Langer 2006: 112). Lidskost se zde odráží také v poněkud paradoxní ústřední postavě příběhu – v tzv. hrobotovi Vencovi, což je robot s vymezenou funkcí starat se o hřbitovy a pohřby, zalévat kytky, zapalovat svíce, leštit mramor na náhrobcích apod., který ovšem novým zákonem o tuto funkci přišel a teď vykonává podřadné práce. Je to svým způsobem obecní blázen, dobrák, který patří všem a nikomu. Ačkoliv je to robot, chová se takřka lidsky, trápí ho jeho úděl a na konci končí ironií osudu tak, jako člověk v dobách dřívějších, než mu byla zakázána tradice – umírá a lidé ho uctívají tradičním způsobem: pohřbem pod zem do-

provozeným prastarým lidským zvykem posypání první hrsti hlíny; je to pro ně zcela legální náhrada lidského pohřbu, neboť zákon se vztahuje pouze na lidi – a Vencův člověk velmi připomínal. Je tím částečně zastřen smutek, který se v lidech nashromáždil poté, co si nechali snadno a bez odporu vzít podstatnou část lidské zvyklosti. „A mně připadalo, že v jejich zbrzděných tvářích vidím něco jako tichý protest. Jako by drželi tryznu za všechny své nebožtíky, za celou minulost, již si bez jakéhokoli odporu nechali vzít a která se jim teď potulovala po okrese v jarmarečním pohrobotu. Jako by si uvědomili, že stejně snadno se dá ztratit i budoucnost“ (Hlavička 1991: 150).

Panoptikálnost prefabrikovaného života a smrti velmi připomíná také už zmíněná povídka *Ryba a host*, v níž opět vidíme násilné vkleknutí něčeho nelidského do lidských rámců v podobě události připomínající rodinnou sešlost, až na to, že někteří členové rodiny jsou více mrtví než živí. Nejen že údržba hibernovaných je finančně náročná, ale potulovat se v zábavním parku s někým, kdo žije jen zrychleně a čeká na smrt v mrazicím boxu a koho je možné beze změny potkávat jednou ročně celé věky, je zde důvodem, proč je v hlavě rodiny pozůstalých, Hugovi, ve skutečnosti vyvolána touha se jich zbavit – a za tuto touhu se stydí, ačkoliv za svůj stud nemůže, neboť je

vyvolán společenskou konvencí a zákonem, který mu nedává možnost volby. Ke konci povídky je toto demonstrováno postavou veřejného vyvolávače, který říká (v povídce není přímá řeč označena uvozovkami):

„Jednou ročně máme takové hosty. Jsou studení jako ryba a stejně tak mrtví, třebaže se nám zdá, že jsou naživu. Jeden takový den za rok nám bohatě stačí, tři dni ani nepotřebujeme. Jak bychom si všichni přáli, aby nás jich někdo zbavil!“

[...]

Aby nás někdo zbavil těch nemocných a potrestaných a my nerušeně mohli užívat tři dnů pracovního klidu jako každý jiný víkend v roce a nanejvýš si jednou ročně touto dobou odskočit na hřbitov. Pokud možno v polední přestávce, nebo dokonce v pracovní době“ (Hlavička 1991: 126).

Vyvolávačova slova pak potvrzuje závěr povídky naznačující myšlenkové pochody Huga:

„Mezi něj [Huga] a ty tři [hibernované] se začali mísit další a další chodci. A kdyby mu ti tři chtěli utéci, nebránil by jim, pouze by pocítil nesmírnou úlevu, za niž by se hluboce styděl“ (Hlavička 1991: 127).

4.1.6 Motiv totalitního diktátora

Jedním z prvků dotažených do groteskně absurdních rozměrů je snaha nadřazené instituce, kterou lze nejčastěji identifikovat jako vládní, kontrolovat, řídit a omezovat společnost ve všech možných obskurních složkách života.

V povídce *Sudba Petra Mylera*, která je ve fikčním světě robovoda Boguskiho jeho vlastní napsanou povídkou, se dozvídáme o třech elektronických soudkách předurčujících životní úděl Petra Mylera – kromě slabosti na těle a duchu mu jsou předpovězeny nespecifikované trable v dospělosti, což se naplňuje – je pozván do soutěže *Můj táta Počítač*, která prověřuje občanské znalosti, a prohra v soutěži je důkazem nedostatečné víry v neomylnost Počítače, která znamená „[...] doškolování na některé satelitní základně, očekávající útok agresora“ (Hlavička 1990: 25). Jenže bez ohledu na znalosti, „[...] půvab soutěže spočíval v naprosté náhodnosti“ (Hlavička 1990: 25). Počítač, což je blíže neurčená instance, má zjevně kontrolu nad společností nebo alespoň navozuje iluzi kontroly. Dále se dozvídáme, že v tomto světě platí občané daně za to, že mají děti, ale míra porodnosti je kontrolována a řízena populační komisí, která vypouští do ovzduší afrodiziaka podle svých vlastních plánů.

Motiv dezinformace ze strany vlády naznačuje povídka *Začít znovu*, kde je v už zmiňovaném proslovu řečeno, že čtyři původně znepřátelené rasy si nejsou tak cizí, „[...] jak se nám naši vládcí, naši bývalí vládcí, snažili tam na druhém konci vesmíru dokazovat“ (Hlavička 1990: 54).

Vládu v takřka bestiální poloze pak naznačuje povídka *Nevěřím*, v níž jsou ze Země do vesmíru za účelem kontaktu s mi-

omezenskou civilizací vyslány sondy s filmem E.T., který líčí lidi jako příjemné, mírumilovné a snášenlivé. Mimozemšťané skutečně přistanou pod pečlivým dozorem armády, ale během procesu zhasnou všechna světla a po přistávajících nezůstane najednou nic. Den poté rozhlas vysílá pouze všední zprávy, o mimozemšťanech ani zmínka. Vypravěč povídky se vzpírá uvěřit tomu, že by vláda nechala mimozemšťany vlákat do pastí, chytit a kontakt s nimi naprosto umlčet před veřejností, protože pokyn k něčemu takovému pravděpodobně dali ti stejní lidé, kteří se před několika lety dojímalí při sledování filmu E.T. „[...] možná, že to od počátku byla past, kde film E.T. byl návnada, ale hrdina se vzpírá tomu věřit a doufá, že něco takového by neudělali ani ti papaláši, o kterých nemá nijak dobré mínění. [...] Vždyť kdysi byli také dětmi“ (Rampas 2012).

Dvanáctého listopadu u Mylerů je krátkou povídkou s motivem totální kontroly nad lidským údělem. Jednoduchý narativ líčí rodinu – matka, otec a syn – která obdrží v den synových šestých narozenin obálku s telegramem s krátkou, strojovou a strohou instrukcí (zachováváme grafickou podobu):

„SDELUJEME VAM ZE DITE
PAVEL MYLER SE
NEJLEPE UPLATNI V POVOLANI
REVIZOR PROGRAMU
ZADEJTE O PRIJETI
NA PRISLUSNOU SKOLU
V MISTE BYDLISTE PREJEME
MNOHO USPECHU“
(Hlavička 1991: 35).

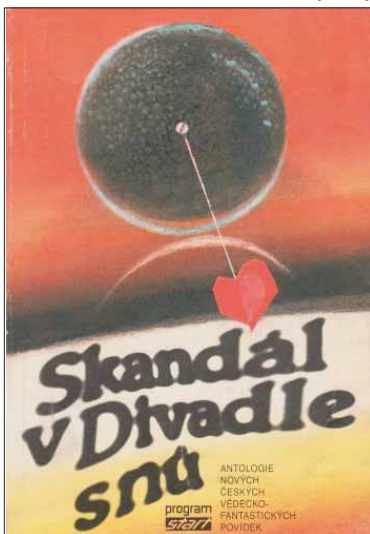
Lidem je tedy jejich budoucí obživa stanovena bez možnosti volby. Nejtěživější ovšem je beznámitkové přijetí takového způsobu předurčování budoucnosti samotným Pavlovým otcem:

„Středisko se nemýlí. Pavlík sice kreslí hezky, to se mu nedá vzít. Jenže hezky na svůj věk. Třeba je to jen dočasný talent, později by se možná nijak nelišil od svých vrstevníků. Ale jako revizor...“

[...]

„Jako revizor bude mnohem šťastnější. Pochop, že Středisko to musí vědět mnohem líp než my, vždyť ho pozorovali celých šest let. My ho vidíme jen ráno a večer a o víkendech.“ (Hlavička 1991: 35-36).

Informuj navazuje na předchozí povídku ústřední postavou tentokrát dospělého a pracujícího Pavla Mylera a jeho svět nás obohacuje o další ze svých zcela absurdních rysů, kterým je tentokrát „profesionální udavačství“ záměrně provokované a naučené vládou, přijímané akterky jako hra a běžná součást života. Jejich odměnou jsou kariéerní postupy a lukrativnější postavení symbolizované poněkud nevkusnou odměnou sloužící zároveň jako společenské měřítko – mírou obnaženosti modelky Rity na plakátech s nápisy pocházejícími od Výboru pro klid a pořádek a propagujícími „informování“. Každý někoho udává takřka pod jakoukoliv záminkou, všichni zde v atmosféře para-

noie vyplněné zdvořilostními úsměvy píšou udavačské zprávy o druhých, hromadí o nich všechny podezřelé podrobnosti a události. Nestydí se dokonce podrážet si nohy přímo před sebou, což je stále bráno jako úsměvná hra – Pavlu Mylerovi na jeho pracovní oslavě narozenin věnují stříbrné pouzdro s cigaretami, které jsou však zřejmě marihuanou, jež by zaručila jeho spolupracovníkům další udavačské dopisy. Lidé jsou zkrátka takto naučeni žít, dobro se zde nevyplácí tak jako slizká vypočítavost. Na konci však nastává zvrat naznačující bezvýchodnost a bezcennost takového konání – dopisy končí ve sběru starého papíru.

V povídce *Ryba a host* jsme už s ústřední ideou a narativem seznámeni. Celý proces je od začátku do konce přísně kontrolován. Je určen jen jeden den uvedení hibernovaných do života, je přidělena přísná kurátorka, která je povinna vyslechnout trestance, na základě čehož se mu trest prodlužuje nebo zkracuje, v Centrálním parku zábavy a poučení se odehrává zábava křečovitá, pečlivě regulovaná organizátory a hlídaná policisty, rodiny své hibernované svěřence vodí pečlivě za provázek jako stádo zvířat, své místo tu však zaujímá i náznak konspirace právě ze strany vlády: Marek odpykává svůj trest za mimomanželský vztah, protože v tomto světě jsou rozvody zakázány. Mezi ním a pohovor konající kurátkou však probíhá dialog naznačující zásadní zvrat a poodhalující roušku nelidskosti celého systému:

„Já chci z boxu ven.

A kdo vám v tom brání? To už máte úplně jedno, jak se chováte.

Jak to myslíte?

Jak to říkám. Chytrému napověz. A já si myslím, že vy chytří jste.

Marek se prudce zastavil. To nemůže být pravda!

Ale prosím vás! Nedělejte ze sebe takového naivku a pojděte, tolik času zase nemáme.

Takže ono je úplně jedno, jak se chovám?

Přikývla.

Takže se nikdy nedostanu ven?

Podívejte se, to záleží jenom na vás. A už se mě na nic neptejte“ (Hlavička 1991: 119-120).

Marek vidí, že bez úprku se nikdy z hibernace nedostane, a uteče. Jenže po nějaké době bez hibernačního roztoku by měl zemřít. Ke konci povídky vyvolávačova slova naznačují možnost ještě cyničtější, protože kurátorka možná nejednala v Markově zájmu: „Takovou armádu zmrzlíků přece nelze udržovat donekonečna. Ale co s nimi? Pustit je ven? Z toho by asi nikdo neměl radost. Možná ani oni ne. Musíme se jich tedy postupně nějak zbavovat. Kdo z nás by podezřívá mechanika? Kdo z nás by podezřívá přísného kurátora?“ (Hlavička 1991: 126).

Nadřazené složky často používají jako prostředku pro dosažení svých zájmů či zastrašování občanskou gardu, policistů a vojenských složek – v rámci některých povídek se tak snoubí antimilitarismus s totalitou, jak je tomu například v povídce *Nevěřím*, v níž je to právě armáda konající pravděpodobně, ač toto není explicitně řečeno, pod příkazem vládních složek pola-

pení a umlčení mimozemšťanů. Nejpůsobivěji je však totalita spojena s antimilitarismem v povídce *Hlavou proti vzduchu*. Marek Bokvas, ústřední postava povídky, si po setkání s dětmi uvědomuje, že žije obklopen státem produkovanou lží, a dokonce pochybuje, že mu mámu, což je jedna z hibernovaných v povídce *Ryba a host*, uložili do boxu za účelem čekání na lék: „Asi to bude tím, že mně taky vzali mámu. Vidím ji jednou za rok, když smí na dva dny ven z mrazáku, protože je prej nemocná, nevyléčitelně prej, ale já tomu už nevěřím, dneska se dá přece vyléčit skoro všechno. Já už jim nevěřím v ničem“ (Hlavička 1991: 218).

4.1.7 Téma lidské omezenosti a hlouposti

Jak napsal Pavel Kosatík ve své recenzi o sbírce *Panelfixn*: „Jsou to povídky z doby, kdy vládla blbost lidská, vědělo se to, ale stejně s tím nešlo nic moc dělat“ (Kosatík 1991: 56). Ona všeobjímající „blbost lidská“ je zde příčinou mnoha neduhů společnosti, leč nemysleme si, že je to omezenost jednostranně zaměřená pouze směrem k vládnoucím či militantním složkám. Místy komická omezenost obyčejných malých „čecháčků“ nese do jisté míry podíl také. Vynechme tedy povídky s leitmotivem antimilitarismu a zaměříme se na takové, v nichž se „malý“ člověk ukáže jako omezenec, který v některých povídkách může završit své dětinské chování zkázou sebe sama či škodou katastrofického rozměru ve svém vlastním světě.

Kterak Ludovicus Rumpfbrecht demonstroval je povídka, v níž se génius Ludovicus snaží předvést svůj stroj času třem úředníkům z Úřadu pro vynálezy. Jsou označeni jako „[...] mrňavý a nicotný ouřadník, štihlý a urostlý ouřadník a zavalitý a hřmotný ouřada“ (Hlavička 1990: 28). Popis sám o sobě není příliš lichotivý. Sledují vynálezčovo počínání a náramně si vychutnávají dcerou Erikou servírované občerstvení, což je pravděpodobně spíše převažující důvod, proč se obtěžovali na demonstraci časohybu dostavit, neboť když odcházejí, říkají: „U starého Ludovika se vždycky dobře žere“ (Hlavička 1990: 29). Jak jsme už psali výše, všichni se chytou do časové smyčky, a jak se v opakující se situaci zhoršuje Eričin charakter, taktéž se zvyšuje míra „buranismu“ třech úředníků.

Vrcholovou demonstraci lidské hlouposti představuje povídka *O tom, co se vsutku stalo*, v níž dva konferenciéři zřejmě na veřejném místě, jak vyplývá z kontextu, ukazují lidem projekci doprovázenou recitací o minulých časech, v nichž zmutovaný virus způsobuje postupné hloupnutí lidí. Situaci zachraňuje Ludovicus Rumpfbrecht, který vyvine tzv. Antidotika, jež zachraňují lidstvo před epidemií „blbosti“. Dva konferenciéři je za peníze po představení prodávají jako prevenci – ale je to obyčejný vitamín C:

„Jen rrračte, pilulka denně stačí, já vám jich prodám třeba na měsíc. (Ferdo, dělej blbce! Rychle!) Pohled'te kupříkladu na tohle dítě, jak slintá, frká, prdí, krká, oči poulí, dementní je zajisté. Ted' pilulku spolkně (neboj, dávám ti jenom vitamén cé) a hle! (Ferdo, už dost!) Malý premiant. Nu, hochu, pověz ctěnému publiku, kolik je á, když á rovná se padesát jedna mínus zet a zet se rovná šedesát osm mínus dvacet?

Pět!

Tak to vidíte, dámy a pánové, račte si to přepočítat! (Ferdo, nežer to! My to nepotřebujeme!)“ (Hlavička 1990: 35).

Spíše než hloupost je to v povídce *Statopanenská neprozíravost*, která kazí štěstí ošklivé Emilce. Povídka je rozvedenou pohádkovou anekdotou s motivem tří přání. Emilka pomůže mimozemšťanovi, který jí splní tři přání, mezi nimi promění Emilčina kocoura v krásného muže zamilovaného jen do ní. Po příchodu domů ho potkává na schodech a on ji vítá slovy: „Vidíš, ty náno, kdybys mě nedala před lety vykleštit, jak jsme si mohli dneska krásně žít...“ (Hlavička 1990: 50). V *Cenzorické derivaci* je zase ústřední postavou „profesionální blb“, který svou naivností a hloupostí stmeluje kolektiv vojáků a zahání tak jejich depresi. Barnabáš v povídce *Vpřed a vzhůru* je hnán nezkrotnou zvědavostí a s touhou za poznáním budoucnosti ztrácí svůj život za pár okamžiků, které posunují jeho tělo o desítky let kupředu, což si evidentně neuvědomuje. Povídka *Konec Prahy skrze gumu* pak ukazuje důsledek mocného artefaktu v rukách obyčejného žárlivého muže. Miroslav Hlouček sestrojí čtyřrozměrnou gumu schopnou poslat gumované trojrozměrné objekty kamsi do budoucnosti. Vygumuje nejprve svého vědeckého soka a celé jeho oddělení, ze strachu před dopadením pak nechá zmizet celý ústav, v němž pracuje, a nakonec přistihne svou ženu s cizím mužem a mizí celá Praha.

4.2 Světy Jana Hlavičky

Nejčastější motivy a témata ztvárněná povídkami Jana Hlavičky mají spíše všeobecnou platnost. Antimilitarismus, lidská omezenost, cesty časem sloužící k emigraci, motiv rodiny – nic z toho není souvztažné pouze k osmdesátým létům u nás, ačkoliv například téma emigrace do minulosti, totalitní kontrola a s ní neustálá obškurtní nařízení a příkazy a antimilitarismus ukazující jako aktéry tupé „mazáky“ a důstojníky k tomu jistě svádí. Co tedy zapříčinilo vnímání Hlavičkova díla jako typicky české sci-fi (Adamovič – Neff – Olša 1995: 91)? Kdybychom rozebírali podrobně do nejmenších částí i ty nejmenší motivické jednotky, daleko bychom se nedostali. Tuhle je zmíněn žigulík, zde postava popíjí pivo značky Gambrinus, onde se oslovují „soudruhu“ atd. Těchto ryze českých prvků je zde na desítky různých a tvoří podstatnou část oné myšlenkové atmosféry českého člověka, o které psal Langer. Zkusme se však na češství jeho povídek podívat jinak, komplexněji – jako na světy, v nichž je pozornost čtenáře často upoutána na typicky české prostory a jež jsou obsazeny typicky českými rekvizitami a charaktery.

4.2.1 „České“ světy

Prostory Hlavičkových povídek skutečně nejsou pro žánr sci-fi obvyklé. „Hlavička s Kmínkem stáhl fantastický rozlet SF z kosmických dálav a bizarních vizí budoucnosti do prostředí

reálně socialistických sídlišť, domácností a pracovišť“ (Langer 2006: 70). „Čteme-li tyto povídky, zjistíme, že skutečně nemohly vzniknout nikde jinde než v Čechách 80. let, v zemi absurdního socialismu a maloměstství, svérázných hospod a panelových sídlišť“ (Langer 2006: 111). Nelze než souhlasit s tvrzením Aleše Langer. Nejčastěji zobrazovanými prostory jsou sídliště s panelovými domy, hostince a venkov, každý z těchto prostorů se přitom opravdu příliš neliší od tehdejších českých dobových realii.

Název *Panelfixn* referuje právě k sídlištnímu panelovému životu. Písmeno „x“ je psáno s háčkem, foneticky se tedy tento název má podle Hlavičkovy hravé pravopisné „reformy“ vyslovovat jako „panelfikšn“ (z osobní promluvy se Zdeňkem Rampasem na Fénixconu v Brně dne 7. 12. 2012), tedy panel fiction v opozici k science fiction. Samotná povídka také tuto tezi naplňuje. Velká pozornost je totiž zaměřena na prostor, v němž vyprávěč žije, a tím je právě panelový bytový dům s celou svojí pochmurnou „zešedlou“ atmosférou, který slouží spíše jako odklaňštilé lidi. „Tak to chodí u nás na Sídlišti. Žijeme tu v domech a bytech podobných si jako vejce vejci, vsazených do krajiny zpusťšené jejich zrodem. Sídliště by nám mělo být domovem, ale nenávidí nás. A my mu to oplácíme a nadáváme mu do nocleháren, do králíkáren, nic k němu necítíme. [...] Bydlíme, přestali jsme je zajímat, přestali jsme pro ně existovat. Chtěli jste byt? Tak tady ho máte. Bydlete sil!“ (Hlavička 1990: 20). Podobný pochmurný prostor betonového bytového domu a sídlištního prostředí ukazuje *Solitér*. Vyprávěč zde o svém domově mluví jen jako o kotci v betonové králíkárně (Hlavička 1990: 76) a s nenávisť se prodírá každý den za svými stereotypy v práci a doma. Bytové prostředí nacházíme také v povídkách *Jak tenkrát bude lákat čas*, *Služební cesta a Řetězová reakce*, přičemž poslední jako kdyby odpovídala Langerovu tvrzení o prostředí reálně socialistických pracovišť (Langer 2006: 70): „V jedné místnosti pochmurné budovy, zaklíněné do dlouhé řady domů podobné neradostného vzhledu [...]“ (Hlavička 1990: 10).

Jak vidíme z citací, Sídliště je záměrně psáno s velkým písmenem, protože jsou to názvy městských částí, podobně jako Vnitřní Město, Město a Skládky. Ve Vnitřním Městě podle náznaků žijí lidé vyšších společenských vrstev, zatímco Sídliště dostává svému názvu a je to místo plné betonových panelových domů, v nichž žijí na jedné hromadě lidé středních vrstev. Tyto názvy se objevují v mnoha povídkách a naznačují tak jedno společné univerzum. Sociální rozdělení podle těchto míst bydlíště je pak naznačeno například v povídce *Ludovikův časový stroj*:

„Definitivně si oddechli, když za sebou měli i Skládku s hroizívními postavami v umolousaných overalech, jež je němě sledovaly malými prasečímá očkami.

[...]

Každý víkend si prý chodí podobně jako někteří zazobaní robotníci bytovkařit do Vnitřního Města, kde vlastní v centru víkendové byty, ne-li celé domy“ (Hlavička 1990: 38).

Venkovské prostředí se takřka ničím neliší od reálného venkova. Je zde vždy jen nějaký prvek, který žánrově naznačuje vědeckofantastický žánr, ale venkovské svérázné charaktery, zvyky, prostředí apod. zůstává nezměněné. *Ludovikův čas stroj* ukazuje prostředí, v němž žije Ludovikův bratr Bernard se svou ženou Cilkou, což jsou svérázní venkovští lidé žijící v chalupě. Tomuto charakterovému zařazení odpovídá také patřičná mluva a „drby“, které Cilka sděluje hostům: „»Tak copak je u vás v Městě novýho? Vidím, že nic. Tady se taky nic zvláštního nestalo, jenom stará Štajndlová náko marodí, prej bude muset na urologii, nebo snad na neurologii? Ale to je fuk, né. Donát minulej tejden zakop a vrazil si hrdlo vod konve na zalejvání do břicha a Marvel seřezal vnuka šlahounama od jahod, co se do něj vešlo, páč mu ten parchant přeprogramoval robota, né?“ (Hlavička 1990: 37). Jen v poslední větě je vidět onen vědeckofantastický prvek – lidé tu k domácím pracím využívají roboty, podobně jako v povídce *Vyrazil Jimram zítřka na robota*.

Hospodské prostředí rozhodně není typickým prostorem pro vědeckofantastickou literaturu, ale je nepochybně jedním z českých stereotypů a v Hlavičkových povídkách se opakovaně objevuje. Konference v povídce *Naši draci, to jsou hoši* se koná v hostinci U Supa, hospodským prostředím je otevřena povídka *Panelfixn* a hostinec se stává místem východiska z krize v *Solitérovi*, okrajově na prostor hostince narážíme v mnoha dalších povídkách a je jedním z prototypických míst, které dotváří dojem „češství“ Hlavičkových povídek, který nelze podceňovat a degradovat na pouhý komický prvek.

Bez zajímavosti také nezůstávají některé odkazy na prostory reálného světa. Už úvodní povídka *Naši draci, to jsou hoši*, v níž vystupuje J. N. Kaprál, zmiňuje Kačerov, což je stanice metra v Praze. Toto je poměrně fundamentální poznatek, neboť na základě intertextových náznaků (viz níže), které pojí mnoho povídek do jednoho světa, lze tento svět identifikovat jako náš. V jiných povídkách se přímo vyskytují konkrétní prostory našeho světa. Povídka *Konec Prahy skrze gumu* nese tento prostor už v názvu, povídka *Jak tenkrát bude lákat čas* zmiňuje pražskou čtvrť Žižkov a je spojena stejným světem s povídkou *Služební cesta*, kde je už na začátku zmíněn Karlův most. Specificky český prostor pak používá povídka *Protecke*, která se odehrává na pionýrském táboře opět jen s malou odchylkou od běžné zkušenosti – přistane tam mimozemšťan a účastníci tábora ho přijímají mezi sebe.

4.2.2 Mimoliterární názky

Názky odkazující k tehdejší realitě spojené převážně se společenským prostředím fandumu a umělecky zakomponované do fikčního světa tkví v některých prvcích a charakterech, které jsou alteregy skutečných postav. Ze všech jmenujme například povídku *Rozkošná paralelka*, v níž studenti VŠCHP podnikají cestu do paralelního vesmíru a času. VŠCHP je pravděpodobně aluzí na VŠCHT, tedy na Vysokou školu chemicko-technologickou v Pradubicích, v níž probíhaly právě první Parcony organizované Pavlem Poláčkem: „asi ano, bude to narážka na VŠCHT v Pardubicích“ (Rampas 2012). V téže povídce vystupuje řidič chronobusu Karel, o němž Zdeňek Rampas říká: „řidič Chronobusu Karel bude Karel »Akčildej«

Jedlička z SF klubu Andromeda, pořadatel soutěže o Stříbřitělesklý halmochron, celou povídku jsem v době prvního čtení považoval za hold či pomník SFK Andromeda“ (Rampas 2012). Postava pojmenovaná jako Rambas v povídce *Naši draci, to jsou hoši* je zase alteregem Zdeňka Rampase, stejně tak jako postava Sarmapa v povídce *Tisková konference*. „Rambas a Sarmap (z Tiskové konference) jsem já, a tuším ještě v jedné povídce“ (Rampas 2012). Postava J. N. Kaprála byla pravděpodobně fandumu známa jako alterego samotného autora: „[...] mám za to, že jak vyprávět, tak J. N. Kaprál jsou různá vtělení autora Honzy Hlavičky“ (Rampas 2012).

Za pozornost stojí také povídka *Cena za cenou* psaná v dopisech, v níž se explicitně mluví o soutěži O Stříbřitělesklý halmochron.

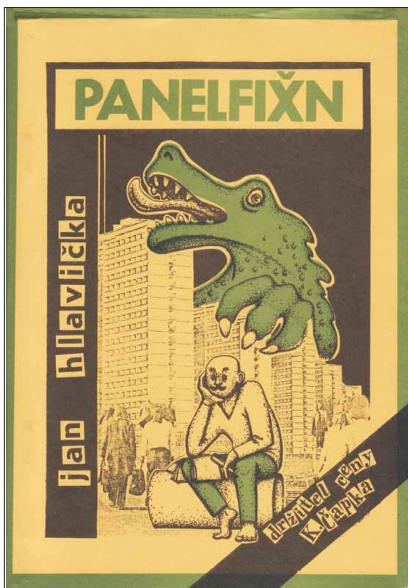
Dopisy jsou psány jakémusi Karlovi, podobně jako dopis v povídce *Několik odstavců aneb o jedné cestě časem* – není pochyb, že je to právě už zmíněný Karel Jedlička.

Tyto názky tvoří pomyslný vztah mezi Hlavičkovými povídkami a lidmi, kteří je četli a dobře znali. Ne že by se ukazovaly jako závažné při charakteristice motivů, témat nebo světů, ale rozhodně jsou dalším aluzivním prvkem, komicky odkazujícím k tehdejší realitě a ke společnosti příznivců stmelených okolo tehdejšího okruhu autorů a příznivců vědecké fantastiky.

4.2.3 Světy intertextově propojené

Fikční světy v jednotlivých povídkách jsou spolu často nepatrnými inetrtextovými názky propojeny, čímž tvoří jedno komplexní univerzum. Čtenářův zážitek se obohacuje o další intertextové aluze, které mu pomáhají skládat si dohromady obraz světa s obskurními pravidly a zvláštnostmi, které jsou mu postupně poodhalovány.

Nejčastějšími pojítky jsou postava J. N. Kaprála a městské čtvrtě zvané Sídliště a Město. J. N. Kaprál vystupuje v povídkách *Naši draci, to jsou hoši* a *Panelfixn* jako jeden z aktérů, v jiných povídkách je okrajově zmíněn: v povídce *O tom, co se*

vskutku stalo vystupuje jako fiktivní postava údajně historické grotesky, v níž zachraňuje svět od hlouposti, navíc je povídka uvedena poznámkou „s laskavým svolením [...] pí Eriky Kaprálové-Rumplbrechtové [...]“ (Hlavička 1990: 32), v povídce *Z tiskové konference* je zmíněn jako potenciální rezident (podle kontextu pravděpodobně ve smyslu agenta rozvědky) a v *Poslední povídce robovoda Boguskiho* vítězí v literární soutěži, do které posílá Boguski svou povídku. V povídce *Panelfixn* žije Kaprál na Sídlišti a údajně chodí s rodinou na Skládku, což jsou, jak už víme, názvy čtvrtí pojící svět J. N. Kaprála s mnoha dalšími: *Solitér* se odehrává na Sídlišti, tudíž i tato povídka je zakotvena v Kaprálově světě, Sídliště, Město a Skládka jsou zmíněny v povídkách o prapodivném géniovi Rumplbrechtovi, tudíž Rumplbrecht a Kaprál sdílí stejné univerzum, což potvrzuje také fakt, že Jan Hlavička měl v plánu napsat povídku o svatbě Eriky Rumplbrechtové, Ludovikovy dcery, s J. N. Kaprálem (z osobní promluvy se Zdeňkem Rampasem na Fénixconu 7. 12. 2012), což je dalším pomyslným intertextovým můstkem mezi světy. Toto je také naznačeno v už zmiňovaném úvodu povídky *O tom, co se vskutku stalo*, kde je zmíněna paní Erika Kaprálová-Rumplbrechtová, a také v povídce *Panelfixn*, v níž má Kaprál rodinu a jeho žena se jmenuje Erika, což je nepochybně Erika Rumplbrechtová za svobodna. Ludovicus Rumplbrecht v povídce *Ludovikův času stroj* jede navštívit na venkov bratra Bernarda a jeho ženu Cecílii, kteří vystupují také v povídce *Hurá, hřbitov jede*, a v povídce *Vyrazil Jimram z jitra na robotu* je Jimramovi robot Bert zabaven za účelem přesunu na vesmírnou stanici – není pochyb, že je to vesmírná stanice, na níž se odehrává také narativ *Poslední povídka robovoda Boguskiho* a v níž je také zmíněn robot Bert: „Zavadil okem o obrazovku a zjistil, že ve čtverci C2 mažou roboti Bert, Man, Drigo a Nald karty“ (Hlavička 1990: 21). Nakonec je robovod Boguski zmíněn také v povídce *Hurá, hřbitov jede*. Postupně se nám otevírá svět, v němž vládnoucí složky zabavují venkovským lidem roboty za účelem války a pohřby jsou vykonávány obřím robotickým krematoriem, svět, v němž je možná válka s mimozemskými bytostmi pouze uměle vykonstruovanou lží, v němž Ludovicus experimentuje s časem a J. N. Kaprál se snaží napravit společnost svým „ovlivňovačem“ a varovat před vojáky, kteří v minulosti působí lidem jen bolest.

Podobně jsou spojeny rodinou Bokvasových a Mylerových povídky *Ryba a host*, *Dvanáctého listopadu u Mylerů*, *Hlavou proti vzduchu* a *Informuj*. Trestanec Marek v povídce *Ryba a host* je ústřední postavou povídky *Hlavou proti vzduchu*, v níž už tedy víme, jak Marek skončí. Toto univerzum je zase přísnými pravidly kontrolovaný svět, v němž jsou na smrt nemocní lidé uchovávaní v mrazičích boxech, v němž stát určuje lidem jejich budoucí zaměstnání a děti jsou balamuceny fiktivní válkou a cvičeny pro použití jako smrtelné zbraně.

4.2.4 Světy budoucnosti plné anachronismů

Povídky se evidentně odehrávají v blízké budoucnosti (od doby, kdy byly napsány): povídka *Naši draci, to jsou hoši* je datována rokem 1997 a *Kterak Ludovicus Rumplbrecht demonstroval* rokem 1998. Zvláštní je datace povídky *Cenzoriz-*

ká derivace na Titanu 9, která by měla být zasazena do stejného fikčního světa jako první dvě jmenované povídky, do roku 2208. Nicméně vzhledem ke světu usazeném „[...] v době, kdy se čas zastavil a podivinskému vynálezci Ludovicu Rumplbrechtovi se stal podivuhodnou hračkou“ (Langer 2006: 112) a vzhledem k možnému odlišnému datování v hlubokém vesmíru v tom nehedejme logický nedostatek, ostatně sám Hlavička v rozhovoru říká: „A nemám rád lidi, kteří čtou věci víckrát. Pak v nich nacházejí nonsensy a šťouraj a šťouraj a šťouraj“ (Rozhovor 1990: 108). Co je ovšem na první pohled zarážející, to jsou ve světě budoucnosti použité zastaralé prvky, které jsou jakýmsi nepatřičným anachronismem. V povídce *Naši draci, to jsou hoši* si J. N. Kaprál svítí petrolejovou lampou a vypravěč dojíždí do hostince na běžkách. Ve světě, kde je možné vyrobit dálkový psychický ovlivňovač lidí, je problém v povídce *Panelfixn* najít klíč od prachobyčejného uzávěru vody, v *Řetězové reakci* ve světě, v němž je možné cestovat časem, si musí nechat pracovník ústavu pro cesty časem vyprat středověký kostým manželkou v domácnosti, v *Solitérovi* jezdí do práce obyčejným oprýskaným autobusem, v povídce *Jak tenkrát bude lákat čas* jezdí jedna z postav v Trabantu taženém koňmi, v mnoha povídkách postavy popíjejí pivo, důchodce popíjí „turka“ ve skle, v povídce *Hlavou proti vzduchu* používají vojáci hologramy, ale přitom pojídají jídlo z obyčejných ešusů a hostinský dělá čárky obyčejnou tužkou na papír, apod. Takové rekvizity a prvky bychom ve světě budoucnosti opravdu nečekali, nicméně zde mají své opodstatnění. Jednak některé z nich posilují vztah mezi fikčním a tehdejším reálným světem, neboť mnohé z rekvizit jsou převzaté z dobových reálií, ale hlavně ukazují bezvýchodnost budoucnosti. Zajímavě a pravdivě zní interpretace povídky *Naši draci, to jsou hoši* Zdeňka Rampase, který tyto anachronismy komentuje takto: „Povídka je z roku 1982, děj se odehrává patnáct let v budoucnosti. Autor očekával, že v té době přivede komunistický režim zemi do stavu, kdy metro bude využíváno jako krytá dráha pro běžky, svítit se bude petrolejkami, běžky si lidé budou půjčovat, jak jich bude málo, jako ostatně všeho [...]“ (Rampas 2012). Přesto jsou v tomto světě evidentně finanční prostředky pro cestování vojáků do minulosti, což je stejně zneužíváno pouze k zábavě. K anachronismům pak ještě dodává: „Čili onen regres a nedostatek se týkal jen vrstvy obyčejných lidí, vládnoucí třída (nikoli ovšem dělnická) mohla cestovat časem a žít v nadbytku, ostatní se museli smířovat, že bude čím dál hůř“ (Rampas 2012).

4.2.5 „Malé“ postavy

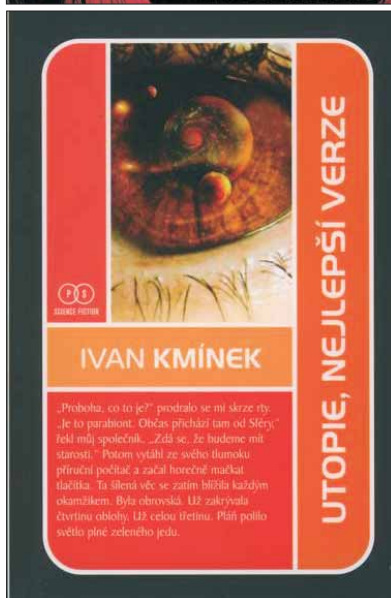
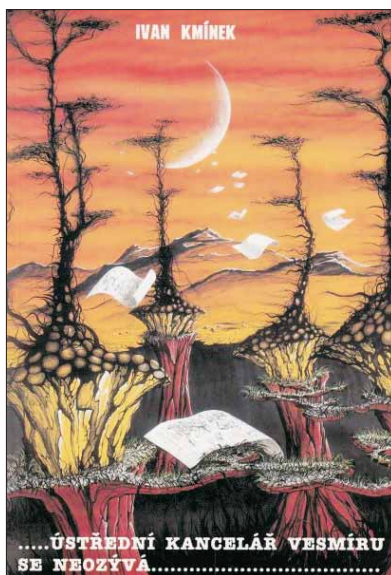
Nebudeme se podrobně zabývat charakteristikou Hlavičkových postav, přesto je nutné říci, že prostředí povídek, sídlištní prostory s panelákovými domy, venkov, hospodská prostředí, jsou zpravidla obývány „adekvátními“ charaktery, obyčejnými, „malými figurkami“, řešícími své všední problémy. J. N. Kaprál a Ludovicus Rumplbrecht jsou sice blázniví géniové schopní sestrojit převratné vynálezy, přesto J. N. Kaprál žije s rodinou obyčejný život v panelákové „králíkárně“ a řeší vodu prosakující od něj k sousedům, Rumplbrecht má zase dceru Eriku, o níž

se musí starat a která zajímá úředníky více než jeho stroj času. Ústřední postavou *Řetězové reakce* je prototyp obyčejného otce rodiny, podobně jako v povídce *Jak tenkrát bude lákat čas, Jsme tady doma* nebo *Nedopsaná*. Pavel Myler v povídce *Informuj* nebo vyprávěč povídky *Solitér* jsou jen pracovníci zmiňaní každý svým stereotypem, přičemž Myler žije podle obskurních pravidel nastavených nadřazenou institucí. Ve venkovském prostředí se pohybují prostí lidé, „drbný“ a „střejcové“, kteří jsou nepochybně jedním z důvodů, proč Aleš Langer říká o Hlavičkových povídkách, že ukazují maloměstský syndrom (Langer 2006: 112). Typický důchodce Ignác Šebesta v povídce *Tak tohle zas, potomečkové, ne!* ráno „[...] posnídal, dal si kávu, hodil do sebe ruma a v klidu si pokouřil na záchodě“ (Hlavička 1990: 71). Typologizovat všechny tyto charakterky není předmětem této práce, nicméně poukazuje na ně proto, že se těmito postavami rozhodně kompletuje „češství“ sci-fi povídek Jana Hlavičky. Jsou to zkrátka prototypy načrtnuté na minimálním prostoru, jednoznačně dané charakterky v „českém“ prostředí s českými jmény, mnohdy se opakující napříč povídkami, lidé, kteří jsou spíše trpěliví systému kolem sebe než skutečnými aktéry, kteří by měli svůj život pevně v rukou. Jejich všednost a realnost pocházející z našeho světa byla pravděpodobně jednou z příčin, proč je Hlavičkova tvorba pokládána za typicky českou sci-fi.

4.3 Dílčí závěr

Se čtením vstupujeme do fikčních světů literárního textu a snažíme se v něm identifikovat významové gesto. Popsali jsme tématické okruhy Jana Hlavičky. Jak je to tedy s aluzivním vztahem jeho díla k dobové situaci osmdesátých let?

Odpověď na tuhle otázku není jednoznačná. Podíváme-li se nezaujatě a bez kontextu osmdesátých let na témata a motivy Jana Hlavičky, zjišťujeme, že většina z nich se zkrátka nedá jednoznačně identifikovat jako záměrná kritika tehdejšího politického pořádku. Negativně vnímané vojenství nebylo devizou pouze tehdejší doby, stejně jako cesty časem sloužící k úniku odněkud někam, a totalitní diktát je i po listopadu zobrazován ve spoustě různých děl. Rodinné zázemí a lidské přátelství jako východisko jsou hodnoty jistě trvalé, tedy poplatné dodnes a stále. Na „papaláše“, stejně tak jako na armádní důstojníky oplývající inteligencí spíše nízkou narazíme i dnes. Některá té-

mata a jejich prvky jsou pochopitelně k totalitní společnosti namířená – například onen rys diktovat lidem svá vlastní pravidla. Jenže to nemusí být nutně čtenářem chápáno jako totalitní společnost konkrétních normalizačních let, ale v jakékoliv totalitě v jakékoliv době, přestože Jan Hlavička reflektoval tu svou.

Nicméně čistě bez vnímání prostoru v povídkách je nesmysl. Autor často zaměřuje pozornost na prostředí, která tvoří jakési prototypicky vnímané kulisy, které si spousta čtenářů ve svém vědomí neoddělitelně spojuje s normalizační érou. A tyto světy jsou nasyceny dalšími prototypickými motivy a prvky, kterých je na desítky, ale které tvoří právě onen kolorit „češskosti“ sci-fi povídek. Žigulíka s pražskou značkou obvykle na ulici dnes neuvidíme, dodnes se na něj vzpomíná jako na typickou relikvii normalizačního období, stejně tak se nemusíme trápit dovozem nedostatkového zboží či v práci splňovat normu, abychom dostali barevnou televizi za odměnu, panelový dům si dnes už také spousta lidí nepředstavuje jen jako zešedlý „kotec“. Je tedy nutné uznat, že čtenář se prostě při četbě Hlavičkovy sci-fi, pokud má minimální povědomí o normalizaci a je schopen srovnávat s dneškem, nevyhne zakotvení právě do tohoto času, a je jasné, že jsou to právě tyto nespočetné prvky, které to způsobují, nikoliv témata samotná. Světy zkrátka soudobé české období velmi připomínají a nejinak je tomu i s postavami, které je obývají, leč které lze opět potkat v jakékoliv době.

Shrneme-li výsledek tohoto rozboru, lze říci, že „češství“ povídek Jana Hlavičky není dáno tématy a motivy, ale spíše kulisami a rekvizitami jeho povídek a narážkami na konkrétní členy tehdejšího fandumu. Je jen a pouze na čtenáři, zda si konkretizuje svérázné vesnické „strýce“ pracující na polích, řidiče jezdící v Trabantu či Žigulíku a „pitomé“ armádní „pohlaváry“ jako prototypické a nostalgické rysy normalizační éry či jen jako rekvizity zasazené do bezčasí a nekonkrétního vědeckofantastického světa. V prvním případě čtenář získává onen pocit „spikleneckého pomrkávání“, který referuje k mizetii minulosti, v druhém případě však přistupuje k četbě Hlavičkových povídek nezaujatě a s větší pozorností na společenská témata a problémy, které rozhodně neztratily svou aktuálnost – jenže jakou cestu čtenář zvolí, už záleží na jeho zkušenostech, přístupu a historickém povědomí, což není záležitost jasně analyzovatelná.

Dokončení (Ivan Kmínek) přístě